

The Project Gutenberg EBook of Vand- og stenhoejsplanter en vejledning for havevenner, by G.N. Brandt (red.)

Copyright laws are changing all over the world. Be sure to check the copyright laws for your country before downloading or redistributing this or any other Project Gutenberg eBook.

This header should be the first thing seen when viewing this Project Gutenberg file. Please do not remove it. Do not change or edit the header without written permission.

Please read the "legal small print," and other information about the eBook and Project Gutenberg at the bottom of this file. Included is important information about your specific rights and restrictions in how the file may be used. You can also find out about how to make a donation to Project Gutenberg, and how to get involved.

****Welcome To The World of Free Plain Vanilla Electronic Texts****

****eBooks Readable By Both Humans and By Computers, Since 1971****

*******These eBooks Were Prepared By Thousands of Volunteers!*******

Title: Vand- og stenhoejsplanter en vejledning for havevenner

Author: G.N. Brandt (red.)

Release Date: November, 2005 [EBook #9264]
[Yes, we are more than one year ahead of schedule]
[This file was first posted on September 16, 2003]

Edition: 11

Language: Danish

Character set encoding: ISO Latin-1

***** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK VAND- OG STENHOEJSPLANTER EN *****

Produced by Miranda van de Heijning, Steen Christensen, Janet Kino and the PG Online Distributed Proofreaders.

VAND- OG STENHOEJSPLANTER EN VEJLEDNING FOR HAVEVENNER

MED BIDRAG AF

Overgartner _Jens K. Joergensen_

Botanisk gartner _Axel Lange_

Havebrugskandidat _Andreas Madsen_

UNDER REDAKTION AF

G. N. Brandt

[Denne tekst er baseret paa udgaven udgivet i Koebenhavn, 1917]

INDHOLDSFORTEGNELSE

VAND- OG STENHOEJSPLANTERNES ANVENDELSE

VAND- OG MOSEPLANTERNES KULTUR af _Jens K. Joergensen_

STENHOEJSPLANTERNES KULTUR af _Axel Lange_

DEN DANSKE FLORAS VAND- OG STENHOEJSPLANTER af _Andreas Madsen_

UDVALG AF VAND- OG MOSEPLANTER af _Axel Lange_

UDVALG AF STENHOEJSPLANTER af _Axel Lange_

[Illustration: Fig. 1. Plantning at Vand- og Moseplanter langs en Bæk i en engelsk Have.]

[Illustration: Fig. 2. Yndefuld Beplantning af en Soebred. (Kolding Planteskole).]

VAND- OG STENHOEJSPLANTERNES ANVENDELSE

Det kan synes urimeligt at samle netop disse to Samfund af Haveplanter i eet Bind. Ingen botanisk, hverken systematisk eller biologisk Lighed knytter dem sammen, ingen gartnerisk Kulturmetode, ingen fælles Vækstbetingelser, tværtimod, de stiller diametralt modsatte Krav til Livet; det fysiske Milieu, der er Vækst og Trivsel for den ene Part, er Døed og Fordærv for den anden. Det, disse Planter har tilfælles, og som berettiger til at behandle dem i samme Bind er det, at de mellem Havefolk har de samme Venner. Man kan være sikker paa, at den, der dyrker og samler paa Vandplanter, ogsaa er interesseret i Stenhoejsplanter og omvendt. Disse to Slags Planter stiller nemlig lidt særlige Krav til deres Dyrkere og Beundrere, ikke alene hvad det rent gartnerisk-tekniske angaar, men navnlig med Hensyn til Evne til at forstaa de levende Planters særlige Skønhed. Det disse ofte ikke særlig anseelige Planter byder paa er nemlig ikke saa meget en Skønhed i Former og Farver, men snarere den Skønhed, der ligger i selve Væksten. Det er Skønheden i det vegetative Liv, der er fælles for disse to Grupper, hvad enten den viser sig i Vandplanternes overdaadige Frodighed eller i en lille graa Sedums energiske Kamp om Pladsen paa Stenens Solside. Det er langt fra alle Blomstervenner, der har Sans for denne Side af Sagen; for mange ivrige Beundrere af Blomsterpragt er Plantelivets egentlige Skønhed en lukket Bog, og de ser kun Ukrudt, hvor de rigtige Plantevenner ser Vaerdier, som de ikke oensker at bytte med et helt Udstillingsvindue af Pragtblomster. I enhver Plantes Vækst indeholdes en Fortaelling. Hos nogle af de pragtfuldeste f. Eks. Azalea, Amaryllis, Georginer, Pelargonier og mange andre er denne Vækstens Fortaelling ret triviel og kedelig, men hos Vand- og Stenhoejsplanterne er den derimod ualmindelig mangfoldig og morsom. Denne fælles Egenskab, denne fælles Karakter, der goer, at Vand- og Stenhoejsplanterne har de samme Venner, goer ogsaa, at de maa anvendes paa samme Maade, nemlig saadan, at de specielle Skønhedsvaerdier, som disse Planter rummer, kommer til deres Ret.

[Illustration: Fig. 3, Stenhoejsplanter i lige Bede belagte med Faxekalkstensskaerter. Smaagraesset mellem Fliserne er kommen i lobeet af 3 Aar. (Hellerup Strandpark).]

[Illustration: Fig. 4. Engelsk Hus med urimeligt overplantet Fliseterrasse. Selvsaaede Planter, som mellem Fliserne paa Fig. 3 er tilstraekkelig "Fugeplantning" i saadanne Tilfaelde.]

Der er, som alle ved, to stærkt afvigende, for ikke at sige helt modsatte Maader at anvende Planter paa, to Maader, som man med et Par gamle og daarligt daekkende Navne har kaldt den "arkitektoniske" og den "landskabelige". Det, der karakteriserer disse to Bepantningsmaader, er hverken noget egentligt arkitektonisk eller noget landskabeligt, derimod snarere det, at Plantningen i det ene Tilfaelde skal have Karakteren af det plantede, i det andet af det voksede. Som typisk for Planter, der bedst behandles paa den foerste Maade, kan naevnes Roser, ikke mindst stammede, Tulipaner, Stokroser og naesten alle Slags

Udplantningsplanter, og som typiske for det modsatte Beplantningsprincip kan man tage alle--bogstaveligt talt alle--Vand- og Stenhoejsplanter. Ingen af dem egner sig til at staa paa Rad, de maa absolut anvendes "landskabeligt". Dermed menes ikke, at de ikke kan anvendes i regelmaessige, arkitektoniske Havepartier; men selve Plantningen maa ikke vaere regelmaessig, den maa under alle Omstaendigheder forblive "naturlig".

[Illustration: Fig. 5. Vadestene over et beplantet Vandhul.]

Rammen om Plantninger behoever ingenlunde at vaere landskabelig; tvaertimod er den Brydning, mellem Natur og Kunst, mellem organisk og uorganisk, mellem loest og fast, bloedt og haardt, mellem vokset og bygget, som opstaar ved Blanding af Architektur og naturlig Plantning er et af den moderne engelske Havekunsts om ikke mest kunstneriske saa dog mest populaere Virkemidler, der ioevrigt nu ofte anvendes udover enhver fornuftig Graense. Se Figur 4.

[Illustration: Fig. 6. Flade Traedesten mellem Pudeplanter er praktisk og forlener Stenpartiet med en yderligere Charme.]

Naar man skal angive, hvorledes Vand- og Stenhoejsplanterne skal anvendes for at komme til deres Ret, maa man altsaa henvise til den landskabelige Plantning, til den, der til en vis Grad efterligner den naturlige Voksemaade, som den eneste mulige, og man maa tilfoeje, at det at plante paa den Maade kan ikke laeres af en Bog; Billeder kan hjaelpe lidt, hvorfor der ogsaa er samlet saa mange, maaske overfladisk betragtet ensartede Billeder af naturlige Plantninger i denne Bog. Skriftlige Angivelser duer ikke. Vil man indfange noget af Naturens Ynde i sin Have, maa man selv ud og se, hvorledes Planterne traenges om Pladsen ude i det fri og saa plante derefter. Det er heller ikke saa svaert, hvis der da ikke stilles for store Fordringer. Naar man kender sine Planter og deres Behov grundigt, saaledes at der vaelges dem velegnede Pladser, saa trives de og finder sig til Rette mellem hverandre; det uligevaegtige Praeg forsvinder og afloeses af den eftertragtede, men direkte uefterlignelige Naturlighed. De Fejl, der hefter ved den menneskelige Del af Arbejdet: Plantningen, daekkes og udsones ret snart af den ufejlbarlige Ynde, der foelger med Naturens Del af Arbejdet: Vaeksten.

[Illustration: Fig. 7. En "Groeft" i en Have ved Kbhn. Plantet i Maj, fotograferet i August s. A.]

Det er betydeligt svaerere at forme Rammen, selve det Haveparti, hvor man vil dyrke Vand- og Stenhoejsplanter. Her faar man nemlig ikke saa hurtig og saa afgoerende en Hjaelp af Vaeksten; paa dette Punkt vil de menneskelige Fejltagelser ikke saa let kunne daekkes.

Der kan imidlertid lige saa lidt som ved Plantningen gives nogen almindelig Forskrift, ja, endnu mindre, eftersom Planterne og

deres Egenskaber dog uforandret er de samme, medens naesten hver Plet Have har sine saerlige Forhold, der maa tages i Betragtning. En Ting maa man bestemt fraraade, nemlig Forsoeget paa uden virkelig dygtig Hjaelp at forme noget egentligt arkitektonisk Arrangement. Forf. har aldrig set nogen Amatoer slippe godt derfra. Vil man lave sig et Bassin, der skal vaere til Pryd i Haven, saa maa man ogsaa bekoste kunstnerisk Bistand og smukt Materiale i fagmaessig Udfoerelse; thi et Bassin har ikke det naturlige Kaers Bredder, hvis Plantevaekst kan vaeve en daekkende Kaerlighedens Kaabe over Formenens Synder.

[Illustration: Fig. 8. Snit af "Groeften" Fig. 7. Bredden foroven er ca. 4 Meter.]

Derfor vil den Haveven, der selv vil vaere med at forme sin Have- og for saadanne er denne Bog skrevet--i Reglen staa sig ved til sin Samling af Vand- og Stenhoejsplanter at vaelge et landskabeligt Arrangement ikke alene, hvad der som naevnt er selvoelgeligt, af selve Beplantningen, men ogsaa af Rammen derom, af selve den paagaeldende Del af Haven. Dette er imidlertid vanskeligt at realisere tilfredsstillende. Opgaven, der stilles, er i Virkeligheden den samme naesten uloeselige, der stilles Musaeumsmanden, der skal bringe alle sine Skatte til deres Ret og dog soege at faa et tiltalende Hele ud deraf, og Resultatet er da ogsaa i Reglen det samme: Genstandenes respektive Planternes Mangfoldighed skaber den Uro og Smaatskaarenhed, der i lige Grad kendetegner Musaeumstuen og det lille Vand- eller Stenhoejsparti sammenlignet med Tingenes eller Planternes naturlige Opholdssteder. Selv de bedst arrangerede mindre Havepartier af denne Art savner--hvad enhver vil kunne overbevise sig om ved at gennemse denne Bogs Billeder--den simple Ro og Skoenhed, som praeger Naturen og ofte ogsaa stoerre Anlaeg med faa Plantearter. Interessen for selve Havens Udformning og Interessen for Planter, isaer naar den laegger sig for Dagen som Samlermani, er og bliver modstridende. Dette Modsaetningsforhold kan ikke haeves; men naar Amatoeren kender det og er klar derover, kan der dog goeres en hel Del for at skaffe lidt Ro i Planternes Ordning og i Havepartiets Udformning.

Positive Angivelser af, hvorledes Vand- eller Stenhoejspartiet skal udformes og indfoejes i Haveplanen kan ikke gives; her gaelder det samme Raad som vedroerende Tilplantningen: Gaa ud og se dig om, ikke saa gerne i Naboens Have, men ude i det fri, se hvordan et lille Vandhul i en Eng er formet, eller hvordan de bevoksede Bredder af en Baek ser ud, og form saa Haven over en eller anden Idee. Det gaelder blot om at holde sig Opgaven klar; denne er ikke at efterligne Naturen, men--i vort Tilfaelde--at skaffe naturlignende Voksepladser til Planterne, for at disse kan trives og faa Lejlighed til at udfolde deres Vaekstjendommeligheder.

Laeseren vil maaske bebrejde Forf., at han i en Artikel med Overskrift: Vand- og Stenhoejsplanternes Anvendelse kun giver det Raad at danne Haven og beplante den efter Naturens Forbillede,

og ellers overlader den skuffede Haveamatoer til sit eget Studium af Naturen, kun udrustet med de negative Oplysninger, at Opgaven er vanskelig, og at der ikke kan gives almindelige Regler for dens Loesning.

[Illustration: Fig. 9. Beplantet Kampestensdige, ca. 1 Meter højt. (Brostroems Planteskole, Viborg)]

Til Imoedegaelse af en saadan Bebrejdelse skal nedenfor anfoeres et Par "lette Eksempler" paa Udformning af et Vand- og Moseplanteparti og paa en Anvendelse af Stenhoejsplanter, et Par Eksempler, der selv om de naturligvis ikke direkte boer overfoeres til andre Forhold end de, hvorunder de er skabte, dog maaske kan hjaelpe en og anden Haveven lidt paa Gled.

Ved samme Lejlighed kan der maaske slaas til Lyd for en af Forf.s Yndlingstanker, nemlig Anvendelsen af "Kulturlandskabet" som Motiv, som Forbillede for Udformningen af visse Dele af Haven.

[Illustration: Fig. 10. Dige af Smaa Sten i en Have ved Kbhn. Et Aar efter Tilplantningen.]

Enhver landskabelig Beplantningsplan har sit Forbillede, og gennem mange Aar har det udelukkende vaeret den rene, vanskeligt efterlignelige Natur, der har ydet saadanne. Man har her overset det, man kunde kalde "Kulturlandskabet" og vaesentligt kun beskaeftiget sig med den "rigtige" Naturs Skoenhed, som man efterlignede i haabloes Iver. Vor Generation ser anderledes derpaa; den soeger at bevare Kristianshavns Vold og kan ikke rigtig forstaa, at vore Faedre byttede Voldenes og Voldgravenes pragtfulde Kulturlandskab med Oerstedsparkens Efterligning af "rigtig" Natur; og den kommende Generation vil rimeligvis bebrejde os, at Faelledernes alleekransede, solfyldte Graessletter blev skaaret op til brede Vejkurver og Smaakrat for at danne et "Landskab". I 1700 Tallet saa man netop en stor Vaerdi i Sporet af Kultur midt i Naturen, ogsaa i den imiterede. Gravskrifterne, Eremithytterne, Ruinerne, Schaeferierne o.s.v. var skabt af denne Foeelse. Og man havde ganske Ret. Sporet af Menneskets Haand giver kun Naturen endnu en Charme. Og det er kun rimeligt at benytte den i landskabelige Havepartier. Enhver kan se, at Vadestenen paa Fig. 5 og Traedestenen Fig. 6 netop foroeger Vaerdien af de ellers rent landskabelige Anlaeg betydeligt. Det samme kan en Planke over en Bæk, eller en Stente i et Hegn goere. Man kan imidlertid gaa et Skridt videre og under visse Forhold bruge selve Menneskevaerket som Motiv for Havens Udformning d.v.s. man kan f. Eks. under tilstraekkelig store Forhold--skabe Voldgraven og Kanalen for at give Plads til deres saerlige Vegetation; eller man kan efterligne og idealisere den vilde uklippede Haek, saaledes som den hegner de fynske Biveje og deri faa plantet en Del af vore nye smukke Buske, som det ellers er besvaerligt at finde fornuftig Plads til i arkitektoniske saavel som i landskabelige Havepartier. Man kan--for at naa tilbage til vort Emne--til Vand- og Sumpplanterne bruge Engrenden eller

Groeften og til Stenhoejsplanterne det gamle danske _Stendige_ som Beplantningsmotiv.

[Illustration: Fig. 11. Snit af et Dige som det paa Fig. 9 og 10 viste paa flad Grund og ved terrasseret Grund.]

Den Groeft, som Fig. 7 og 8 viser, er ca. 4 m bred foroven og er stoebt i let armeret Beton. Den er egentlig kun et langagtigt Bassin med stillestaaende Vand, og naar der i Enderne er indstoebt et 18 Tommers Draenroer, er det kun en Variation af det gamle landskabsgartneriske Kneb, der skjulte Havegangens eller Soeens Afslutning; der skal altid vaere lidt tilovers til Fantasien. Disse moerke, koelige Huller har foroevrigt vist sig at vaere yndede Opholdssteder for Guldfiskene. Skoent Forf. ikke har saerligt Kendskab til disse, skal dog her til Fordel for dem, der har endnu mindre, meddeles, at Fiskene ikke maa saettes ud, foer Vandet gennem laengere Henstaaen er blevet helt bloedt. Frisk Kommunevand er ligefrem Gift for dem. Hvis man ikke kan overvintre disse Fisk i et koldt Drivhus, kan de til Noed overvintre i en Kaelder; men de har dog sikkert bedst i at blive ude; men i saa Fald maa man naturligvis paase, at Vandet ikke bundfryser. Dette forhindrer man bedst ved, naar det er frosset en god Tomme, da at daekke Isen med Loev eller Tang og maaske yderligere ved at toemme noget Vand af, saaledes at der dannes et isolerende Luftlag mellem Isen og Vandet. En Vaage maa naturligvis daglig befries for Is.

[Illustration: Fig. 12. Hoejt Stendige af smaa Kampesten.]

Vandplanterne plantes, som Tegningen viser, mellem Cementmuren og Braeddevaeggen, og enkelte plantes i Kasser nede i Vandet. Det gaelder om at have Plantepladser med forskellig Vandstand efter de enkelte Arters Krav. Mosebedene, som man ellers ofte danner saaledes, at de kan oversvoemmes med Vand fra el tilstoedende Bassin, faar her ved denne Groeft deres Fugtighed fra neden gennem de loese Mursten. Moseplanterne kommer derved til at staa med Taeerne i Vand, hvad der passer dem bedst. Ved samme Anordning opnaas ogsaa Plantepladser af lidt forskellig Karakter. Mursten, Braedder og Beton daekkes let af Vegetationen. Det samme gaelder de Braeddestumper og Sten, som man maa anbringe for i Begyndelsen at holde paa den staerkt skraanende Jord; senere vaever Roedderne et Net, der snart skal holde den fra at skride. Vaeksten hos Vand- og Moseplanter er i det Hele overordentlig hurtig; den afbildede Groeft blev saaledes plantet sidst i Maj, og Billedet er taget i August samme Aar. Med Hensyn til Udfoerelsen skal man vaere forsigtig med at stole paa Taetheden af andet end god Beton med ordentligt Pudslag i selve Vandbeholderen; Mosebedenes Vaegge kan derimod nok vaere af ringere Beton uden Puds, idet Taetheden her jo ikke er saa noedvendig, end ikke altid oenskelig. Der maa forudses Overloeb, idet en Regnperiode paa Grund af Groeftens Form ellers lader Vandet stige for meget. Vandtilfoerslen maa vaere bekvem, da ikke alene Vandfladen fordamper meget Vand, men ogsaa de store graadige Planter paa Groeftens Sider

taerer utroligt af Vandbeholdningen. Bunden kan naturligvis dannes af Brolaegning, der loebes ud med tynd Cement, men er da udsat for at knaekke. De meget anbefalede Arrangementer med aeltet Ler er set mislykkede til den Grad og saa ofte, at man til et mindre Anlaeg ligefrem maa fraraade dem.

[Illustration: Fig. 13. Beplantet Kalkstensmur ved Knuthenborg.]

* * * * *

[Illustration: Fig. 14. Detail af Muren Fig. 13. andet Aar efter Tilplantningen.]

For et Par Aar siden gjorde Forf. i Bogen "Stauder" opmaerksom paa Stendiget som Stenhoej. Naar undtages Bornholm findes der jo i Virkeligheden ikke andre naturlige danske Forbilleder for Vokseplads til Stenhoejsplanter, og der findes da heller ikke vaesentlig andre Sten end de runde Kampesten, hvoraf ingen Stenhave let lader sig danne. Den klippeagtige, lagvise, i Reglen skraatstillede, geologiske Ordning af Stenene, der med sine stadig genopdukkende, ensartede Skraalinier bringer Sammenhaeng mellem Stenene og lidt Ro i det Hele, kan jo ikke efterlignes med vore runde Kampesten. I Stedet for--svarende til Vandet--at vaere den ensartede Baggrund, der overalt foeles igennem, det beroligende Bindeled mellem Blomsternes brogede, mangeformede Mylder, saa virker vore Kampesten netop spredende ved deres Uensartethed i Farve og Form og Mangel paa Sammenhaeng. Der skal i hvert Fald en svaer Oevelse til at faa andet end Uro ud deraf. Vor Skoenhedssans er jo ikke saa udviklet som Japanernes, der i de enkelte Stenes Variationer i Farve og Form ser lige saa meget, som vi i de enkelte Planters tilsvarende Variationer.

[Illustration: Fig. 15. Beplantet lav Murstensmur.]

Derfor anbefales Kampestensdiget til Amatoerens Forsoeg. Det smukke Billede Fig. 9 viser et Dige i Udkanten af en Lund. Det blev bygget i 1910. Planterne blev plantet samtidig, hvad der er noedvendigt, naar det drejer sig om saa store Sten. Fig. 10 viser, hvorledes man kan hjaelpe sig med ret smaa Sten. Det vedfoejede Snit viser, hvorledes Stenene saettes; det er ganske lige til. For at Regnvandet ikke skal loebe af, men snarere fanges ind i Jordkaernen, saettes Stenene lidt paa skraa, og saaledes at Fugerne fanger Vandet. Stenene skal dels af Hensyn til Udseendet og dels for at opnaa stoerre Modstandsdygtighed overfor Frostangreb helst ligge ned, og enkelte boer stikkes dybt ind i Jordkaernen, hvad der ogsaa vanskeliggooer Frostens at loesne Stensaetningen. Muldjorden boer stampes meget taet, og ved Plantningen maa Planterne stikkes langt ind; de skal nok finde ud, naar de blot skimter Lyset.

[Illustration: Fig. 16. Beplantet hoej Murstensmur.]

Billederne Fig. 13 og 14 viser en beplantet Mur i Knuthenborg Park og Fig. 15 og 16 viser Beplantningen af Murstensmure (uden Moertel). I Princippet er det naturligvis det samme som Diget; kun at man skal sikre sig end mere mod Frost. De allerbedste Plantemure dannes af flade Klippesten, der f. Eks. i Sverrig kan anvendes uden alt for store Omkostninger; men det har jo mindre Interesse for en dansk Amatoer.

[Illustration: Fig. 17. Vandplanter dyrkede i en Balje i en Have i Broenshoej.]

Man maa nu ikke tro, at Dyrkningen af Vand- og Stenhoejsplanter kun er for Velhavere. I Virkeligheden goer den ringe Plads, som disse Planter kan noejes med, dem netop til den lille Haves Planter. Et lille Stykke Mur er der Plads til i enhver Have, og lidt Vand kan i Reglen ogsaa skaffes med lidt Opfindsomhed. Det mest beundringsvaerdige, Forf. har set i den Retning, er den lille Have i Broenshoej, hvor de to Billeder Fig. 17 og 18 er tagne. Det hele bestaar af et Par gamle, nedgravede Baljer med nogle Sten omkring. Og i denne Slat Vand dyrker Ejeren en hel Flora af danske Vandplanter, derunder, som det ses, Aakander og Dunhammer. Guldfisk mangler selvfoelgelig ikke. Disse bliver flyttede ind i en Kaelder og lever i en Tiliter-flaske om Vinteren, og hvert Aar den 1ste April sat ud igen. Derimod bliver Planterne ude, de daekkes aldrig, men bundfryser hver Vinter. Baade Fisk og Planter trives brilliant.

[Illustration: Fig. 18. En Aakande i Blomst i en Balje i en Have i Broenshoej.]

[Illustration: Fra en engelsk Villahave, der med Rette er beroemt som noget af det smukkeste, der i nyere Tid er frembragt paa dette Omraade. Kanalen er ca. 50 ctm, bred.]

Man fristes saa ofte, navnlig siden de dyre Vand- og Stenhaver med Bassiner, Fliser o.s.v. er komne paa Moden, til at anse det hele for et Pengespoergsmaal; men denne lille Have i Broenshoej, der er lavet ganske uden Udgift, viser Sagen, som den er: Ejers Interesse er det eneste vaesentlige, og Pengene kan kun delvis og kun for et Stykke Tid goere denne den vigtigste Faktor undvaerlig. En Have, og da ganske saerlig en Vand- eller Stenhave er ikke som et Spisestuemoeblement, som man kan lade tegne, udfoere og stille op, og derved er det faerdigt. En Have er aldrig faerdig, den er et levende Vaesen, der kraever sin Beskytters stadige Aarvaagenhed og stadige Arbejde. Er man ikke sikker paa at kunne yde et saadant, skal man ikke af Begejstring for de smukke Billeder i Studio og i de engelske Haveboeger, som man snart ser i ethvert Hjem, lade sig forlede til stoerre Anlaeg, end man kan magte, thi:

"... such gardens are not made
By singing "Oh, how beautiful!" and sitting in the shade."
G. N. B.

[Illustration: Fra Havebrugsskolen Vilvordes Dam.]

[Illustration: Fig. 19. Kanalen i Haven ved Orebygaard. Langs Kanten er plantet forskellige Irisarter.]

VAND- OG MOSEPLANTERNES KULTUR

af _Jens K. Joergensen_.

Foer der kan tales om disse Planters Kultur og Anvendelse i haven, vil det vaere noedvendigt at sige nogle faa Ord om deres Fremtraeden ude i den fri Natur. Kun ved at drage Laere af, hvad man der har for Oeje, kan man goere sig Haab om at skabe noget endnu pragtfuldere end det, Naturen selv er i Stand til at frembringe. Man maa gaa i Laere hos Naturen og have Oejet aabent for dens saeregne Skoenhed og Luner, uden dette arbejder man forgaves.

[Illustration: Fig. 20. Regelmæssigt Bassin, kantet af Dianthus caesius. Billedet er taget ved et af H. M. Dronningens besog i Det kgl. danske Haveselskabs Have.]

Soeger man nu at komme til Klarhed over det Spoergsmaal: hvori bestaar det Trylleri, der hviler over den blomstrende Eng, den stille Aa, der bugtende sig frem mellem Pil og Ellekrat langsomt glider mod Havet, det sorte, stillestaaende Vand i gamle, bundloese Toervegrave, den flade Soebred med sin hviskende Skov af Tagroer og Dunhammer eller det smilende Kaer med sine Smaaooer af Star og Siv og Pindsvineknop, saa ser man, at der over dem alle trods al Forskel er noget, der er faelles, noget yndigt, blidt og samtidig hemmelighedsfuldt og dragende. Og det er ikke saa underligt, thi selv et ganske lille Vandhul kan vaere som en hel lille Verden. Nede i Vandet mellem saelsomme, fine Planter bevaeger sig saelsomme Dyr, lydloest glider de ud og ind i de glasgroenne, hemmelighedsfulde Skove. Hen over Vandfladen loeber travle Insekter i hurtigt Jag og forvandler den blanke Flade til et boelgende Moire, og fra Bred til Bred farer som sitrende Lysstraaler skinnende Guldsmede og staalblaa Nymfer, der af og til afbrydes i deres sorgloese Elskovsleg af forslugne Karusser. Der er et myldrende Liv baade over og under Vandet, der er Kamp og Elskov, Skoenhed og Livsglaede, Doed og Undergang, det er en hel Verden, der lever og lider. Men naar Solen gaar til Hvile, naar Mosekonen i den lyse Sommernat brygger sin koglende Drik, der dufter af Mynte og Mjoedurt, og Skarntydernes hvide Blomsterfraade lyser gennem Taagen, naar St. Hans-ormen med sin Lygte soeger efter sin Elskede i den vildsomme Skov af Graes og Blomster, mens Nattergalen synger, da blotter Engen sin Sjael, viser sig i hele

sin tryllende Pragt for den, der toer gaa ind i Taagen.

[Illustration: Fig. 21. Bassin uden Plantning--en engelsk Have.]

Ethvert andet Blomsterarrangement, selv det stoerste og smukkeste, er og bliver aldrig andet end en Samling Blomster, men Vandhaven er som en hel lille Verden, og det er dette, der er Aarsag til, at den virker mere levende og rigt end nogen anden Del af Haven. Og saa den Yppighed, der er over alle Vandplanter, den saftige Friskhed og naesten tropiske Frodighed, der ellers er saa sjaelden i vor Flora. Ja, selv naar Havens andre Blomster er ved at opgive Aevred og staa traette og toerstige i den braendende Sommersol, saa svulmer alle Vandhavens Blomster af Sundhed og Velvaere. Det er, som der staar i Folkevisen: "Den Sommer og den Eng saa vel kunne sammen".

De regelmaessige Bassiner.

[Illustration: Fig. 22. Dammene i Villa d'Este's Have.]

I de gamle, regelmaessige Haver spillede Vandet en stor Rolle, og de legende Springvand, de brusende Kaskader og stille Damme og Kanaler har sikkert vaeret disse Havers stoerste Tiltraekning, uden hvilke de trods deres Statuer, Loevvaerk og kunstigt klippede Traeer vilde have gjort et saare doedt og kedeligt indtryk. Vandet i de gamle Haver havde det Formaal at bringe Liv og Dybde ind i Anlaeget; de stille Bassiner og Kanaler skulde virke som et Spejl, hvori Himlen og den omgivende Herlighed kunde spejle sig. Disse gamle Haver har dog sikkert, da de var nye, ikke virket naar saa imponerende, som de Rester, vi har tilbage af disse storslaaede Anlaeg, lader formode.

I den moderne Have, hvor den gamle Havekunst er ligesom vendt tilbage i rigere og mere levende Former, spiller Vandet atter en stor Rolle men ikke som et Spejl, der henter sit Indhold fra Omgivelserne, men i sig selv rummende de dejligste Blomster, ikke et uvirkeligt Spejlbillede men et levende Maleri.

[Illustration: Fig. 23. Bassin i Villa "Rosenhoej"s Have i Vedbaek. (Havearchitekt E. Erstad-Joergensen).]

Det er Nutidens Krav om Blomsterpragt, der har skabt dette Arrangement, og denne ny Smagsretning har fundet rigelig Naering ved Indfoerselen af en Maengde dejlige Vandplanter, samtidig med at den har aabnet vore Oejne for mange af vore vilde Planters Skoenhed og Anvendelighed. Det var dog saerlig Fremkomsten af de pragtfulde Aakandehybrider, der henledede Opmaerksomheden paa Vandplanterne. Disse er mellem Vandplanterne, hvad Roserne er mellem Havens oevrige Blomster, deres Skoenhed er saa ioejnefaldende, at mange Blomsterelskere lod grave Bassiner og indrettede sig Vandhaver alene for at komme i Besiddelse af disse

pragfulde Planter. Det kan heller ikke nægtes, at hele Vandhavens oevrige Plantearrangement, hvor smukt dette end kan vaere, hvor rigt, hvor yppigt, hvor fint og yndefuldt, er det dog kun som en Indfatning om de dejlige Aakander. Men de klaeder hinanden godt, ved Siden af Aakandernes tunge, pompoese Pragt bliver alle de andre Engens fine Blomster endnu finere og mere gratioese, og som de samler sig der langs Bredden: Forglemmigej og Ranunkler, Spiraea og Iris, Bukkeblad og Traevlekrone, Hjertegraes og Engblommer, danner de en vidunderlig Ramme om et vidunderligt Billede.

De regelmaessige Vandbassiner i de gamle Haver er undertiden stensatte, taettede med Kalk eller Blaaler, kun sjældent murede. Som Regel er de kun udgravede og taettede med et Lag Ler, der saa atter er daekket med et Lag Jord eller Grus, og hvor Jorden ikke er alt for loes og Beliggenheden alt for uheldig, vil et saadant primitivt Bassin som Regel kunne holde Vandet uden alt for stor Tilfoersel. Men det boer dog altid have baade et Tilloeb og et Afloeb, thi selv om en ensartet Vandstand ikke er absolut noedvendig, saa er det dog uheldigt, naar denne varierer alt for staerkt.

[Illustration: Fig. 24. Aakandebassin i Villa "Birkeborg"s Have i Skodsborg. (Havearchitekt E. Erstad-Joergensen).]

Ved Anlaegget af nye Vandbassiner vil man som Regel stoebe disse af Cement, det vil vaere det sikreste, og ved Indlaeg af Jerntraad og Rundjern behoever Stobelaget ikke at vaere overdrevent tykt. Er Bunden nogenlunde taet og Bassinet meget stort, kan man ligesom i de gamle Vandbassiner noejes med at stoebe Siderne eller mure dem op af Klinker, daekke Bunden med et Lag Blaaler og oven paa dette laegge Grus eller Brolaegning.

Et Bassin, som anlaegges til Vandplanter, boer altid ligge i fuld Sol. I Skygge vil man som Regel ingen Glaede have af Vandplanter, Vandet er her for koldt, Planterne faar en svag og sygelig Vaekst, og et saadant Bassin vil i Reglen ogsaa vaere smukkest uden Planter.

[Illustration: Fig. 25. Aakandebassin i et Stenhoejsanlaeg.]

[Illustration: Fig. 26. Aakandebassin, omgivet af beplantede Flisegange og Stoettemure.]

I nyanlagte Bassiner er det lettest at foretage Beplantningen, inden man lukker Vandet ind. Hvis man vil tilplante hele Bassinet, daekker man Bunden med ca. 30 cm god, fed Markjord, blandet med gammel Kogoedning. Vandplanter er meget graadige, man kan uden Skade give dem ligesaa megen Goedning som Jord. Plantningen foregaar paa den Maade, at man breder Planternes Roedder ud over Jorden, daekker dem med et nyt Lag Jord og trykker denne godt fast. Naar det hele er tilplantet, daekkes Jorden med et Lag groft Grus, og Vandet slippes forsigtigt ind. Som Regel

vil man dog ikke have hele Bassinet overvokset, og man planter da forskellige Planter i Kasser og anbringer dem paa de Steder, man synes mest passende. Kasserne til Skeblad, Rumex, Iris og Soedgraes behoever ikke at vaere ret store, disse Planter kraever ikke saa megen Naering for at udvikle sig, og de behoever kun at have nogle faa cm Vand over sig. Men Aakanderne kan man ikke spise af med saa lidt. De kan nok vokse og blomstre i smaa Beholdere, men skal de blive rigtig pragtfulde, kraever de megen Naering.

Plantekasserne maa helst vaere ca. 1 Meter i Kvadrat og 50 cm dybe, og der maa helst vaere 30--50 cm Vand over Planterne. I saadanne Kasser og i kraftig Jord, der hvert Aar delvis maa fornyes, vil Aakanderne kunne udvikle sig ligesaa frodigt, som om de var frit udplantede. Om de oevrige Vandplanters Kultur er der ikke meget at sige, naar de dyrkes i Beholdere. De kraeve som allerede sagt ikke naar saa megen Naering som Aakanderne, men kan ellers plantes i samme Jord som disse. Gammel udluftet Dyndjord er fortrinlig til Vandplanter, men det er kun sjældent, at man har denne til Raadighed, og at plante i det raa Dynd er der intet vundet ved, saa er en fornuftig Blanding af Jord og Goedning langt bedre.

[Illustration: Fig. 27. Bassin paa en Fliseterrasse i en engelsk Have.]

Hvorledes man skal arrangere Planterne i et Vandbassin, derom er det vanskeligt at sige noget bestemt. Som Regel maa de ikke staa alt for regelmaessigt, men dette maa rette sig efter Forholdene, og der kan ikke gives bestemte Regler.

Der findes en hel Del forskellige tropiske og subtropiske Vandplanter, som i Sommertiden kan flyttes fra Drivhuset ud paa Friland, som f. Eks. Pontederia, Cyperus, Canna og flere af de tropiske Nymphaeer, men som Regel har man kun ringe Glaede af dette Eksperiment, og man maa helst holde sig til de virkelige Frilands-Vandplanter, saerlig da disse er fuldt saa koenne som de tropiske, og disse let vantrives og faar et blegt og sygeligt Udseende, der kun daarligt harmonerer med de frodige Omgivelser.

[Illustration: Fig. 28. Naturlig Randbeplantning om Dammen i Det kgl. danske Haveselskabs Have.]

Som nogle af de smukkeste Vandplanter til Dekoration af Vandbassiner kan naevnes, foruden Aakanderne, Almindelig Skeblad (*Alisma plantago*). *Iris sibirica* med Varieteter, den japanske *Iris* (*I. Kaempferi*) og den almindelige gule *Iris* (*I. pseudacorus*). *Blaagraa Siv* (*Juncus glaucus*) og enkelte Stargraesser danner smukke, dekorative Tuer, som, naar de anbringes frit og naturligt, virker overordentlig dekorativt, naar de spejler sig i det blanke, stillestaaende Vand. Alle disse Planter er meget haardfoere og kan taale at staa uden Vand i Vintertiden, medens Aakanderne helst maa staa under Vand hele Vinteren. Ogsaa de smukke Eng-Kabelejer (*Caltha palustris*) kan danne nydelige Smaaoeer, enten alene eller sammen med *Iris*, Vand-skraeppe (*Rumex*

hydrolapathum) eller Star (Carex), og de virker navnlig i Foraarstiden overordentlig oplivende med de saftige, groenne Blade og skinnende, gule Blomster.

Er Bassinet stort, saaledes at der er Plads til Smaaoeer, der kan haeve sig op over Vandfladen, da kan disse tilplantes med Astilber, Spiraea, Trollius og flere andre Sumpplanter, og man faar et langt rigere Blomsterflor, men disse Planter er ikke saa koeene efter Ablomstringen som de tidligere naevnte.

[Illustration: Fig. 29. Bredden af en Bæk i Kolding Planteskole, den oprindelige i og for sig smukke Vegetation, der nu har maattet vige for den Fig. 2 viste. En Sammenligning af de 2 Billeder, der er tagne omtrent fra samme Sted, giver et Begreb om Arbejdet ved den Art plantring.]

Alle de Planter, der skal bruges i disse regelmaessige Bassiner, maa dog helst have et sirligt og ordentligt Udseende ogsaa efter Ablomstringen, og Plantringen paa saadanne Steder maa derfor helst indskraenke sig til nogle faa Planter, hos hvilke disse Egenskaber er fremherskende, og man skal helst vaelge Planter, der ikke forlanger at plantes over Vandet. Det er smukkeste, naar dette kan undgaas, navnlig i det flade, regelrette Bassin. Langs Bassinets Kant kan der plantes forskellige Pudeplanter eller Moseplanter, og det aphaenger udelukkende af dettes form og Beliggenhed, hvad der er det rigtigste og smukkeste.

[Illustration: Fig. 30. Haengepil, det mest karakteristiske Trae til Plantring ved Bredden af en Dam.]

I gamle Bassiner vil det ofte vaere noedvendigt at plante, medens de er fyldte med Vand. Dette udfoeres da paa den Maade, at man efter at have undersøgt Dybden laver nogle Plantekasser af passende Dimensioner, anbringer dem saa naer som muligt ved Vandkanten, fylder dem med Jord, planter dem til og dækker Overfladen med Grus eller Smaasten, saenker dem ned i Vandet saa varsomt som muligt og langsomt og forsigtigt flaader dem under Vandet hen til det Sted, hvor de skal anbringes. Aakanderne kan plantes paa samme Maade, men er der Dynd eller naturlig Jordbund i Bassinet, maa de helst plantes i store, flade Plantekurve, saaledes at Roedderne frit kan brede sig i Soebunden. Er der meget Dynd, vokser Aakanderne forbavsende frodigt og kraever ingen Goedning, men i Bassiner, der ikke kan toemmes, vil det vaere vanskeligt at holde dem i frodig Vaekst, naar de er plantede i Kasser, og man ikke kan komme til at plante dem om og tilfoere dem ny Naering.

[Illustration: Fig. 31. Heracleum (Bjoernekle), ved sin Forkaerlighed for fugtig Vokseplads og ved sit Ydre en udmaerket Soebredsplante.]

Det naturlige Vandparti.

Medens man ved Anlaeget af det regelrette Bassin er bundet af arkitektoniske Hensyn og ogsaa ved Beplantningen maa tage disse i Betragtning, har man ved Anlaeget af det naturlige Vandparti anderledes frie Haender, og det er egentlig foerst under denne Form, og naar tillige Omgivelserne er smukke og harmoniske, at Vandhaven kan udfolde al sin daarende Rigdom og Blomsterpragt. Foerst her kan man fremtrylle noget af den samme Stemning, som der moeder en ude i Naturen, og som goer denne saa rig og faengslende. Intet Sted i Haven kommer man Naturen saa naer som i Vandhaven, intet Sted er der en Rigdom, Liv og Frodighed som her. Ikke engang Stenhoejen med sin Vrimmel af fine, yndige Bjergplanter kan maale sig med Vandhavens saftige Pragt og Frodighed.

[Illustration: Fig. 32. Petasites japonicus, japansk Hestehov, Soebredsplante til halvskyggede, fugtige, endog sure og sumpede Steder.]

Ser man nu paa de Vandpartier, Damme, Smaasoeer og Kanaler, der findes i saa mange af vore Haver, saa forbavses man over den Mangel paa Vegetation, der udmaerker disse. Den samme velholdte, aandsforladte Kedsommelighed, der ofte praeger vore Haver, breder sig fra de friserede Plaener, de nyfejede Gange og velrevne Busketter ud over den indholdsloese Vandflade, og dog har vi Forbilleder nok ude i Naturen, og de fleste Mennesker med en Smule Skoenhedssans er naeppe i Tvivl om, hvad der er smukkeste. Det er vor ulykkelige Trang til at skulle bringe Orden i alle Ting, der foerer os paa Afveje. Alt for megen Orden, alt for megen Sirlighed kan forjage baade Skoenhed og Hygge fra en Have, men den behoever ikke at goere det. Den forstaaende, omsorgsfulde Haand efterlader sig intet Spor, det er kun den uforstaaende, tankeloese Haand, der saetter Maerker, bringer Forstyrrelse og Uorden i Naturens Vaerk. Den forstaaende Haand tjener Naturen, hjaelper de svage, uden at skade de staerke, giver enhver sit og bruger aldrig Vold.

[Illustration: Fig. 33. Gunnera. Pragtfuld, men kaelen, solkaer Soebredsplante.]

Ved Anlaeget af en Vandhave kan der vaere mange forskellige Hensyn, der goer sig gaeldende. Lettest slipper man fra Arbejdet, naar der i Haven findes et naturligt Vandparti, et Engdrag, eller der blot er et lavtliggende, fugtigt Sted, der kan anvendes. Ikke alene letter dette Arbejdet betydeligt og giver lettere det hele Arrangement et naturligt Praeg. men det har ogsaa andre Fortrin fremfor det ved Kunst frembragte Vandanlaeg. Vandhavens hele Form maa selvfoelgelig rette sig efter de lokale Forhold og vaere i Harmoni med sine Omgivelser. Er det en Dam paa en lavtliggende, flad Graesslette eller Plaene, vil det vaere rettest ikke at give den en alt for uregelmaessig Form eller en alt for urolig

Beplantning, men soege at frembringe noget af den samme Fred og Ynde, som der saa ofte er over et Kaer eller et Vandhul, saadan som man ofte traeffter dette ude i Naturen paa lave, fugtige Enge.

[Illustration: Fig. 34. Petasites japonicus i Vandkanten, bagved persiske Syrener. (Knuthenborg Park).]

Ude i Vandet kan man plante Aakander og hen imod Bredderne enkelte Tuer af Star og Iris, Brudelys (*Butomus umbellatus*) og Siv. Langs Bredden kan der vokse Vand-Calla (*Calla palustris*), Fredloes (*Lysimachia nummularia*), Engblomme, Traevlekrone (*Lychnis flos cuculi*), Forglemmigej, Abeblomst (*Mimulus*), Kabbeleje (*Caltha palustris*), Engkarse (*Cardamine pratensis*), Bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*), Ranunkler og hvad man ellers ude i Naturen ser vokse paa lignende Steder. Foer Plantningen maa Jorden langs Bredden vaere rensed for fleraarigt Ukrudt, og er der Groensvaer, vil det vaere klogest at afgrave det oeverste Spadestik i 1/2-1 Meters Bredde og fylde Udgravningen med god, ren Muldjord. Heri planter man saa de ovennaevnte Planter og andre, der ynder et fugtigt Voksested. Alle disse Planter blandes ved Plantningen mellem hverandre uden Plan og Orden, og faar de Lov til at vokse, som de lyster, vil de i Loebet af et Par Aar danne den dejligste Soebred.

[Illustration: Fig. 35. Rudbeckia maxima, ligesom R. nitida og R. laciniata udmaerket Soebredsplante under store Forhold.]

[Illustration: Fig. 36. Gynerium argenteum, Pampasgraes, pragtfuld Soebredsplante, der maa stilles frit for at komme til sin Ret, og maa daekkes omhyggeligt, da den ikke taaler megen Fugtighed i Vintertiden.]

En saadan Bred maa helst virke som en fin, lav Braemme af Blomster om Vandspejlet med de pragtfulde Aakander og de fine, lette Tuer af Siv og Star. Plejen af en saadan Soebred vil, naar den foerst er tilvokset, kun bestaa deri, at man, naar Planterne om Efteraaret er visnede, afskaerer dem nogle faa Centimeter over Jorden og daekker dem med et Lag velforraadnet, gammel Goedning og saa for Resten lader dem skoette sig selv og kaempe om Pladsen. Enkelte Planter vil efter nogle Aars Forloeb gaa til Grunde, men andre vil fylde deres Plads, og Bevoksningen vil med Aarene blive taettere og taettere. Bliver Plantningen efter nogle Aars Forloeb gennemvokset af Graes og Ukrudt, er der intet andet at goere end at fjerne det hele, tage Planterne op, rense dem omhyggeligt for Graes og Ukrudt, tilfoere ny Jord og plante paa ny.

[Illustration: Fig. 37. Ligularia macrophylla, en pragtfuld Plante med store graablaa "Kaalblade" og gule Blomster, udmaerket til Soebred.]

Dersom Vandhaven skal anlægges langs en Baek, der bugter sig frem mellem Sten og stejle Skraenter, da kan man ved Hjaelp af

Daemninger og smaa Udvidelser skabe noget meget smukt, og Beplantningen kan her vaere ganske anderledes righoldig og overdaadig end ved Soebredden. Men dersom en saadan Baek anlaegges ved Kunst, maa man vaere forsigtig og ikke goere det alt for vidtloeftigt. Disse arrangerede Vandfald og Drypstenshuler af Cement er ikke koenne, dog kan en smuk og frodig Bevoksning boede paa mange Smagloesheder. Er det en lige Groeft eller Kanal, man skal beplante, vil der, naar denne da ellers er i Harmoni med sine Omgivelser, ikke vaere nogen Grund til at aendre dens Form, en lige Groeft kan beplantes meget smukt og virke ligesaa naturligt og selvoelgeligt som den mest kunstfaerdigt slyngede Baek.

[Illustration: Fig. 38. Dammen i Det kgl. danske Haveselskabs Have med bagved liggende Stenparti.]

Er man fuldstaendig frit stillet og kan anlaegge sin Vandhave, hvor man har Lyst, da vaelger man en Plads med smukke, hyggelige Omgivelser, hvor der er Sol og Lae, og her giver man saa Vandhaven den Form og Udstraekning, som Forholdene tillader. Kan den forenes med Stenhoejsanlaeget, er det en stor Fordel, de to Ting klaeder hinanden godt og hoerer ganske naturligt sammen. Selve Udgravningen til Vandet giver man en saa naturlig og fri Form som muligt, der maa gerne vaere lidt Japaneseri med i Spillet. Det samme gaelder ved Udformningen af Bredderne. Ved Anlaeget af disse maa man bestandig have de Planter i Tanke, som man vil skaffe Plads til, og soege at berede disse saa gunstige Voksevilkkaar som muligt.

Der maa vaere ganske flade, lavtliggende Steder til den smukke, fyltdblomstrede Engkarse, *Cardamine pratensis* fl. pl., den fine, yndige Traevlekrone, *Lychnis flos cuculi* fl. pl., den dobbelte Kabbeleje, *Caltha palustris* fl. pl., de smukke, storblomstrede Varieteter af Engforglemmegej, *Myosotis palustris* Graf Waldersee, og den nydelige, rigtblomstrende, broncefarvede Abeblomst, *Mimulus luteus cupreus*, og enkelte andre.

[Illustration: Fig. 39. Engelsk Vand- og Stenhave. "... Der maa gerne vaere lidt Japaneseri med i Spillet..."]

Paa lidt hoejere liggende Terrain vil der vaere den ideelle Plads for de to pragtfulde Primuler, *P. japonica* og *P. pulverulenta*. Disse to dejlige Planter, som man kun sjældent har Glaede af paa Stauderabatter, kan her udvikle sig til en Stoerrelse og Pragt, som er aldeles forbavsende. Ogsaa flere andre Primuler som *P. sikkimensis*, *P. frondosa*, *P. denticulata* og *P. cashmiriana* viser sig her at vaere i Besiddelse af en Livskraft, som man ikke havde tiltroet dem. Ja, selv den lille yndige *Primula farinosa*, som ellers vanskeligt lader sig flytte ind ude fra Engen, kan trives. Det vil dog vaere heldigt, om man kan give disse Planter noget Toervejord, men absolut noedvendigt er det ikke. I det hele er Vandplanterne ikke fordringsfulde med Hensyn til Jorden. Har de blot den rette Grad af Fugtighed og Sol, er de som Regel fornoejede.

[Illustration: Fig. 40. Naturlig Plantning, fotograferet ca. 2 Maaneder efter Plantningen. Kun Brudelysene i Forgrunden er aeldre. (Fra Kolding Planteskole).]

Saaledes arbejder man videre. Paa et endnu hoejere liggende Terrain skaffer man Plads til Engblommer, Spiraeer, Astilber og en Maengde andre Planter. Mange Planter vil uden at vaere egentlige Moseplanter trives langt bedre paa en saadan fugtig Vokseplads end paa Stauderabatten, hvor de let kommer til at lide af Vandmangel. Saadanne Planter som f. Eks. Senecio, Ligularia, Staudephlox, Efteraarsasters, Rudbeckia, Helenium, Solidago, Eupatorium, Hemerocallis. Funkia og flere andre trives godt paa en saadan fugtig Vokseplads og foejer sig smukt og naturligt ind i Ensembleet.

[Illustration: Fig. 41. Blomsterkaeret i Det kgl. danske Haveselskabs Have, set fra Stenhoejen.]

Samtidigt med at man udformer Terrainet og derved soeger at skabe Voksepladser til de forskellige Planter, maa man ogsaa betaenke, hvorledes disse vil praesentere sig paa det Sted, man har tiltaenkt dem. Store, imponerende Planter som Gunnera, Funkia og Senecio maa helst kunne ses paa Afstand og spejlende sig i Vandet, smaa, fine Blomster maa kunne ses ganske taet ved.

Gangene maa slynge sig som naturlige Stier, snart maa man vaere helt nede ved Vandet og i Stand til at se ud over dette, snart maa de hoeje frodige Planter lukke sig om en og spaerre Udsigten. Alt som man vandrer fremad ad de smalle, bugtede Stier, maa Billederne skifte og aabenbare nye Skoenheder og nye Overraskelser. Hertil er det boelgede Terrain saa vel skikket foruden det, at det tillige skaffer Plads til en Maengde hoejst forskellige Planter baade Stauder og blomstrende Buske, hvad der er en stor Fordel, thi Vandhavens Omgivelser kan ikke blive for rige og overdaadige, og alt hvad der er af store, pragtfulde Stauder, som det ellers kan vaere vanskeligt at faa anbragte, kan her finde Anvendelse. Denne fri Plantning omkring Vandhaven kan vaere meget smuk, og det er en taknemmelig Maade at arrangere Stauder paa.

Ude i Vandet, der helst maa have en Dybde af 1 Meter eller lidt mindre, laver man langs Bredderne smaa Oeer og Halvoeer, som beplantes med Siv, Iris, Pilblad (Sagittaria), Brudelys og Star. Ud fra Bredden breder sig Bukkeblad, Vandroellige (Hottonia palustris), Ranunkler og den vilde Calla. Er der Plads til stoeerre Oeer, som kan haeve sig over Vandfladen, kan man paa disse plante Astilbe, Spiraea og flere andre Planter. Saadanne Oeer dannes af Traekasser, der naar op til Vandfladen, disse fyldes med Jord, og der bygges videre over Vandet ved Hjaelp af Natursten. Mellem disse plantes Fredloes, Vandsnerre (Galium palustre). Aebelomst eller lignende, indtil man er naaet ca. 1/2 Meter over Vandet, lavere nede maa Spiraeerne og Astilberne ikke gerne staa.

Dette beror dog noget paa Jordens Beskaffenhed, paa Toervejord taaler de mere Fugtighed end i almindelig Havejord. Kun Spiraea ulmaria, almindelig Mjoedurt, taaler mere Fugtighed, den kan trives helt nede ved Vandet, den fyldtblomstrede Varietet er meget smuk og fortjener Opmaerksomhed.

[Illustration: Fig. 42. Til venstre i Vandet Brudelys (Butomus), til hoejre oppe paa Land Funkia, en udmaerket Soebredsplante. (Fra Kolding Planteskole).]

Spiraeerne og Astilberne hoerer til vore smukkeste og mest anvendelige Soebredsplanter. Der er i det hele taget kun faa Planter, der overgaar de nye Astilbehybrider i Skoenhed, og ingen af vore Stauder overgaar Spiraeerne i Finhed og Gratie, saerlig langs en Soebred er de umistelige. Af Iris er det saerlig vor almindelige gule Iris (*I. pseudacorus*), den sibiriske Iris (*I. sibirica*) med sine Varieteter og den japanske Iris (*I. Kaempferi*), der egner sig til Plantning paa fugtige Steder. De trives alle 3 bedst langs Soebredde, lige i Vandkanten, men de kan dog ogsaa taale at staa med nogle faa cm Vand over sig. De to foerstnaevnte er meget noejsomme og villigtvoksende, de japanske er mere lunefulde, de kraever megen Naering og synes her i Landet at trives bedst i Toervejord, men man ser dem dog ogsaa vokse og blomstre i Lerjord eller sandet Dynd, men som sagt er de ligesaa lunefulde, som de er koenne. Ogsaa de smukke Iris ochroleuca holder af Fugtighed, men det er en Misforstaaelse, naar man tror, at Iris germanica, de almindelige Haveiris, ynder Fugtighed, disse trives bedst paa en toer og solbeskinnet Vokseplads.

Som allerede sagt er Vandplanternes Kultur meget enkelt og ligefrem. Har man fundet den rette Vokseplads, hvor de befinder sig vel og praesenterer sig smukt, har man i Sommertiden kun at fjerne de visne Blade og Blomster og saa for Resten se til og glaede sig over Frodigheden og Blomsterpragten. Naar Efteraaret kommer, og Herligheden er forbi, afskaeres ligesom i Staudehaven de visne Dele, og Jorden mellem Planterne daekkes med et Lag gammel Goedning. Der vil kun sjældent vaere Plads til at loesne Jorden mellem Planterne, men det er heller ikke noedvendigt, den hele Bred skal jo helst danne et sammenhaengende Virvar af Blomster og Blade.

[Illustration: Fig. 43. Lille, rigt beplantet Dam i Professor Arnold Krog's Villahave paa Frederiksberg.]

Af praktiske Grunde vil det vaere heldigt mellem Planterne langs Soebredde at anbringe nogle flade Sten, de saakaldte Traedesten, ligesom det ogsaa kan vaere heldigt at kantsaette Gangene med en Raekke Natursten. Alle disse Sten giver let den nyanlagte Vandhave et uroligt og broget Udseende, men de er naesten noedvendige, og saa snart Planterne vokser til, skjules de af disse. At store, smukke Natursten klaeder en Vandhave og foroeger Soebreddernes Skoenhed meget, er saa selvoelgeligt, at det naeppe behoever at naevnes.

[Illustration: Fig. 44. Dam med en Maengde forskellige Planter. I Forgrunden Gunnera. (Fra Carl V. Lange's Gartneri, Frederikssund).]

Om Aakanderne er det allerede tidligere bemaerket, at de, naar de er frit udplantede, ikke kraever nogen saerlig Pleje, isaer hvor Soebunden er dyndet og naeringsrig. Bestaar den derimod af Ler eller Sand, vil det vaere noedvendigt at tilfoere dem ny Naering. Dette foregaar lettest paa den Maade, at man i Vintertiden, naar Vandet er tilfrosset, hugger Hul paa Isen og vaelter et Par Trilleboerfulde gammel Goedning ned i Vandet over Planterne. Man kan ogsaa lade Goedningen blive liggende oven paa Isen; naar denne toer bort, vil Goedningen synke til Bunds og komme Planterne til gode. Naesten alle Aakandehybriderne er fuldstaendig haardfoere, og man behoever ikke at frygte, at de skal tage Skade af Kulden, selv om Vandet bundfryser, men man maa dog helst regne med, at de skal have 1/2-1 Meter Vand over sig.

[Illustration: Fig. 45. Aakander i Knuthenborg Park. Billedet er taget 1 Aar etter Plantningen.]

Angaaende de mange forskellige Vandplanter, der udbydes, da maa man vaere varsom og ikke plante, hvad man ikke kender. Der findes blandt dem mange slemme Ukrudtsplanter, og kan Ugraesset vaere besvaerligt oppe paa Landjorden, saa er det ti Gange vaerre ude i Vandet. Saadanne Planter som Potamogeton, Elodea, Myriophyllum og flere andre skal man ikke plante. Af Undervandsplanterne er det egentlig kun Kребseklo (*Stratiotes aloides*), der fortjener at dyrkes. Den er smuk og let at holde i Ave. Algerne og Undervandsplanterne er Aakandernes vaerste Fjender, og skal Aakanderne udvikle sig smukt, maa man soege at beskytte dem mod disse. Selv en saa smuk Plante som *Limnanthemum nymphaeoides* maa man vogte sig for, den kan forvandle den smukkeste Soe til en haeslig Ukrudtsmark.

Ogsaa saadanne Planter, som breder sig staerkt ved udloebere skal man vogte sig for at plante f. Eks. Tagroer, Dunhammer, Soedgraes, Padderokke og flere andre med krybende Rodstok. I mindre Bassiner, hvor man er Herre over Vegetationen, har det mindre at sige, men under store Forhold skal man vaere varsom med disse Planter, der kan blive yderst besvaerlige at slaas med. Tagroer er dog den skikkeligste af disse. Selv om den breder sig meget staerkt ved Udloebere, er den let at begrænse eller udrydde, thi den taaler ikke at miste Toppen, medens den er i Vaekst. Hvis man derfor i Sommertiden slaar den af med en Le, doer den bort.

Det er allerede sagt, at det er Yppigheden, Frodigheden, der er Vandhavens stoerste Charme, men at denne maa holdes i Ave af forstaaende Haender, der tager varsomt og bloedt paa Engens bloede Blomster. Vandhaven kan hurtigt forvandles til et forsoemt Vildnis, men man kan ogsaa jage Alferne bort med alt for megen "Kultur" og Orden.

[Illustration: Fra Dammen i Det kgl. danske Haveselskabs Have.]

[Illustration: Fig. 46. Stenhøj bygget som kunstigt Klippeparti.
(Friar Park i England).]

STENHØJSPANTERNES KULTUR

af Axel Lange.

Enhver, der har faerdedes i Bjaergene, strejft gennem de alpine Enge, gennem Mosedragene, over Stenur, klatret op ad Fjaeldvaegge, vandret op til Isbraefoden eller vandret over Braeen og naaet de om Sommeren snefri Bjaergtinder, vil hjem med sig bringe et uudsletteligt Indtryk af Bjaergenes herlige Flora. Naesten alle Vegne, hvor man faerdes, moeder man de praegtigste Blomster, og alle eller naesten alle er de af saa rene Farver, som man sjældent ser dem i Lavlandet. Hoeje af Vaekst er Planterne ikke, men det er netop det fortryllende ved dem, thi selve Blomstens Stoerrelse staar ikke tilbage for Blomsterne fra Slettelandene; man behoever blot at taenke paa en Alpeplante, som den i Haver almindelig dyrkede Gentiana acaulis, hvis Skud ikke er mere end faa Centimeter hoeje, men hvis Blomster er ca. 6 cm lange og 3 cm i Diameter, paa den lille Alpe-Valmue, der naeppe bliver over 10 cm hoej, men har Blomster stoerre end vor Koelle-Valmue eller endelig mindes den bekendteste af alle Alpeplanter: Edelweiss, hvis ubetydelige Blomsterkurve er omgivne af snevidfildede Blade, en straalende Stjerne flere Centimeter i Diameter, baaret af en ikke stort hoejere Staengel og springende lige ud fra Klippen, for at danne sig blot et ringe Begreb om Alpefloraens Herlighed.

Det er derfor intet Under, at Menneskene, som soeger at samle Planter fra alle Jordens Egne i deres Haver: Tropernes Palmer og Orchideer, Kaplandets Lyngarter, Himalayas Alperoser, Mexikos Kaktus, Nordamerikas Traeer, Oestasiens Chrysanthemum, for blot at naevne nogle faa Eksempler, ogsaa proever at bringe Hoejfaeldsbeboerne ned i Slettelandets Haver. Der har i de to sidste Menneskealdrer vaeret en stedse stigende Interesse blandt Havevenner for Dyrkningen af Alpeplanter, men aabenbart har man alt tidligt haft de mest ioejnefaldende i Kultur. E. Wocke skriver angaaende Spoergsmaalet, om hvor gammel denne Gren af Havebruget er, foelgende: "Hvem har foerst dyrket Alpeplanter i Haver, foerst haft dem i Kultur? Det er vanskeligt at sige. Bjaergbeboerne har uden Tvivl givet Stoedet dertil, idet de i deres Haver har indplantet deres Yndlinge blandt Fjaeldets Planter, som spillede en Rolle i deres, daglige Liv saavel som i

deres Poesi. Efterhaanden har Dalbeboerne da ogsaa faaet Lyst til at dyrke Fjaeldplanter i deres Haver og har hentet dem enten fra Bjaergboernes Haver eller fra de naturlige Voksesteder. Klosterhaverne har her sikkert spillet en Rolle. A. Kerner fortæller saaledes, hvordan han i 1846 i Klosterhaven i Lilienfeld i Oestrig paa en ganske lille Plads saa den herligste lille Alpeflora, som han Dagen forud havde beundret i Hoejfaeldene. I sidste Halvdel af det 19de Aarhundrede har Alpeplanterne faaet sig et nyt Hjem i de engelske Haver og derfra har Dyrkningen bredt sig ud i stedse videre Kredse."

Naar man vilde dyrke Planter fra Bjaergegnene her nede i Lavlandene laa det snublende naer at soege at give dem Forhold at vokse under, som kunde ligne dem, de fandt i deres Hjemstavn, og da det var Bjaergplanter, maatte de naturligvis have Sten at vokse imellem, ligesaa naturligt faldt det, at Planterne maatte saettes paa Forhoejninger og ikke paa flad Jord.

Denne Opfattelse er selvoelgelig rigtig, saalaenge der tales om det noedvendige i at give Planterne naturlige Forhold at vokse under, men saa snart man derefter konstruerer sin Hoej til Stenhoejsplanter som en ganske simpel Jordbunke: kuppelformet eller kegleformet,--naar det kommer lidt videre med halvmaaneformet eller S-formet Grundflade--og bestaaende af almindelig Havejord belagt med eller rettere besat med Sten, der strutter ud i Luften med den spidse Ende, saa er man ganske paa Vildspor. Forholdene hvorunder Planterne vokser i Naturen er saa forskelligartede, at der for at kunne skaffes dem blot tilnaermelsesvis naturlige Kaar maa laegges langt mere ind i Konstruktionen af Stenhoejen, end der saedvanligvis sker. Men herom mere senere.

Alpeplanternes Voksekaar i deres Hjemstavn.

En Ekskursion i Bjaergene vil for dem, som ikke foer har faerdedes der, som Regel byde paa Overraskelser. Sikkert de fleste vil forbavses over at traeffe saa udstrakte Arealer, hvor Fjaeldet ikke viser sig i Overfladen, men er daekket af et Muldrag taet bevokset med Planter. Selv om vi ser bort fra de lavere Dele af Bjaergene, som daekkes af Loevskov og Granskov--med den for disse Skove egne Undervegetation--maaske af og til afbrudt af en aaben Hoejslette med Landsbyer, Agre, Moser og Enge, og kun betragter den hoejere Del af Fjaeldene, da vil vi ogsaa der paa vor Vandring oeffter, ikke bestandig faerdes paa Stengrund. Aartusinders Vind og Vejr har virket paa Fjaeldet og omskabt den oprindelige, ganske noegne Stenmasse til et for Plantevaeksten beboeligt Sted. I hver en Revne paa Stenfjaeldet er Vandet traengt ind. Frostene har virket og spraengt store og smaa Stykker af Fjaeldet, Gletscherne har langsomt, men sikkert skuret mod det faste Fjaeld og malet Overfladen til Grus, Sand og Stenmel. Rindende Vand har foert de

fine Dele med sig ned ad Bjaerget for senere at aflejre dem igen paa fladere Partier. Her har saa vaeret gode Betingelser for Plantevaekst, da der fra de hoejere liggende Steder tilfoertes Fugtighed; og var der foerst en begyndende Plantevaekst, bedredes Betingelserne for en taettere Bevoksning stadig. Paa saadanne Steder har da kunnet opstaa Moser og Enge. Rigeligere eller ringere Tilfoersel af Vand og kraftig eller ubetydelig Nedboer har givet fugtigere eller toerrere Enge. Vegetationen ligner i mange Maader den i Lavlandets Enge, den er taet, der er talrige Graesser, Orchisarter, ja mange Arter er faelles; man vil dog som Regel finde Planterne lavere bl.a. af den Grund, at det Vand, der overrisler Engen er meget koldt og derfor haemmer Hoejdevaeksten. Men Klippesiderne er jo ogsaa bevoksede med Planter, her taet, der mere spredt; hvorledes opstaa her Betingelser for Plantevaekst? Ser vi, her i Lavlandet noget tilsvarende? Ja, paa en Maade. Ser vi ikke hyppigt Tegltage med gulgroenne Pletter af Laver, som senere afloeses af smaa Mospuder, der maaske igen afgiver Fodfaeste for en Husloeg, en Stenurt eller en lille Graestue; ser vi ikke Stenene i Stengaerterne og de store Rullesten ude i Heden bevoksede med Laver og Mosser? Ligesaa gaar Udviklingen for sig i Fjaeldet, men her er Overgangen fra Mosvegetation til den hoejere Plantebevoksning maaske noget hurtigere, fordi der fra hoejere Dele af Bjaerget siver Fugtighed ned. Og i hver lille Revne, som fremkommer i Klippevaeggen, selv om denne er nok saa stejl, er der Udsigt til at en Plante kan faeste Bo. Der behoeves blot, at Vinden eller rindende Vand skal foere et Froe hen til et saadant gunstigt Sted, saa at det kan spire der og sende sine Roedder ind i Klipperevnen. Stoev tilfoert andetsteds fra har samlet sig i Revnen og afgiver Jordbund for den spirende Plante.

De Planter, som vokser i Revner og Spalter paa Klippevaeggene har jo meget afvigende Kaar fra Planterne i Slettelandet. Roedderne, som her kan brede sig vidt ud til alle Sider, maa hist noejes med at brede sig i det Rum, som Klipperevnen giver, de bliver derfor gaerne fladt vifteformige. Man kunde vaere tilboejelig til at tro, at en Plante, der voksede paa en saadan Klippevaeg, snart maatte komme til at mangle Vand. Dette er dog ret sjældent Tilfaeldet. Ofte siver der bestandigt fra hoejere Steder Vand ned langs Klippens Sider, traenger ind i de fineste Spraekker og naerer Sugeroeedderne, og udebliver denne Tilfoersel af Mangel paa Nedboer, eller fordi Sneen hoejere oppe er smeltet bort, saa virker den kraftige Dug om Natten dog forfriskende paa Planten. Tillige er Klipperne altid mere eller mindre poroese. Herom skriver Correvon: "Medens visse Stenarter suger Vand til sig omtrent som et Stykke Sukker, lader andre det kun langsomt traenge ind i deres mikroskopiske Kanaler. Men alle Klipper er gennemtraengte af Vand i hoejere eller mindre Grad, og de meddeler dette Vand til de Planter, der vokser paa dem, saa at de holder sig friske."

Bjaergenes oevre Tinder, der en lang Tid af Aaret er daekkede af et maegtigt Snelag, er i den korte Sommer heller ikke vegetationsloese. Fjaeldet er forvitret, saa at den faste Masse er daekket af et Lag af loese Sten, Grus og Stenpulver. Heri vokser

Planterne mer eller mindre spredt. Mange Steder er Tidsrummet mellem Sneens Bortsmelten om Forsommeren og det foerste Snefald om Efteraaret saa kort, at en Udtoerren af Jordsmonet ikke kan finde Sted, og Natteduggen og Taagerne, der hyppigt laegger sig om Bjaergtoppene, holder Planterne bestandig friske. Planterne saerpraeges ogsaa af det staerke Lys, som hersker under hele deres korte Liv; en Plante, som kommer frem af den smeltende Sne i Juni Maaned, vaagner til et langt intensere Lys end vore Foraarsplanter nyder, naar de i Marts-April bryder frem af Jorden.

Der hvor Gletscherne ender, naar de er paa deres Vinterstade, vil man finde maegtige Samlinger af Sten og Grus, som af Gletscherne er foert ned fra de hoejere Egne. Disse Endemoraener er ogsaa bevoksede om end hyppigt meget spredt. Planterne lever her under lignende Kaar, som dem vi fandt paa Bjaergtinderne. De har som disse rigelig Vaede om Sommeren, thi Smeltevandet fra Braeen gennemskyller bestandig Moraenen; men om Efteraaret, naar Kulden laegger sig over Bjaergene, standser Afsmeltningen fra Gletscheren, og Moraenen bliver derved temmelig toer. Ved Kuldens Fremadskriden bliver de endog daekkede af et Lag Sne, som vaerner dem mod Vinterens staerke Kulde. Selv de fra Fjaeldene nedstyrtende Stenmasser, som samler sig ved Fjaeldets Fod eller i Kloefter i vaeldige, skraanende Urer (Tyskernes: Geroell), forbliver ikke ubeboede af Planter. Disse Urer er ogsaa fugtigere end man efter deres Konsistens kunde vente, men de kan jo ogsaa vaere beliggende saaledes, at de er staerkt udsatte for Solens Virkning og kun modtager ringe Vaede fra de hoejere liggende Dele af Fjaeldet; i saa Fald vil kun Planter, der ved taet Filtbeklaedning eller paa anden Maade er vaernede mod for staerk Fordampning, kunne trives her. Paa isolerede Bjaergtoppe i de lavere Dele af Bjaergene eller paa Skraenter, hvor Muldlaget er tyndt, og hvor Sneen paa Grund af den lavere Beliggenhed smelter bort tidlig paa Foraaret, kan der ogsaa blive ret ugunstige Vegetationskaar. De Arter, man finder paa saadan Lokalitet, er da ogsaa vaernede paa en eller anden Maade mod for staerk Fordampning, enten ved at Bladene er beklaedte med Haar, eller er af laederagtig Konsistens (Rhododendron) eller ved at de er ganske smalle, naaleformede (Lyngarter).

Vegetationer i dybe Spalter og smalle Kloefter er meget afvigende herfra; er Kloefterne nordvendte vil kun meget lidt Sollys traenge ned i dem, og selv om de er sydvendte, er det kun en kort Tid af Dagen, at de er solbelyste. Planterne, som vokser her, er da mest Bregner og andre tyndbladede Vaekster, som breder sig frodigt imellem Mosser i den fugtige, muldede Jord.

Her er i korte Traek givet de vigtigste Kaar, under hvilke Planterne trives i Bjaergegne, men mange andre Faktorer spiller ind med og goer Forholdene mere sammensatte, saaledes Stedets Afstand fra Aekvator, (Grundfjaeldets Art og Fjaeldets Heldning mod Nord, Syd eller andre Verdenshoerner).

Alpeplanter.--Stenhoejsplanter.

Der er i det foregaaende talt om Alpeplanter, medens der i Titlen paa Bogen er anvendt Betegnelsen Stenhoejsplanter. Der vil da let kunne rejse sig det Spoergsmaal, om disse to Udtryk kan bruges i Flaeng, eller om der kan gives en vis Adskillelse imellem dem. Med andre Ord, om alle Stenhoejsplanter er Alpeplanter eller om alle Alpeplanter egner sig til Plantning paa Stenhoeje. Svaret maa lyde, at Stenhoejsplanter er et bredere Begreb end Alpeplanter, selv om vi tager dette i videst mulige Forstand. Ved _Alpeplanter_, eller som de ogsaa betegnes _alpine Planter_, forstaar vi Planter, der vokser i Bjaergegne ikke alene i Alperne, men ligesaaavel i Pyrenaeerne, i Andes eller Himalaya, og tillige dem, som findes i arktiske og antarktiske Egne, voksende saa hoejt op over Havet eller saa langt mod Syd eller Nord, at de en meget betydelig Del af Aaret er daekkede af Sne og saaledes kun har en kortvarig Sommer, en kort Vaekstperiode. Disse Planter kan efter deres Voksekreds deles i subalpine, alpine og hoejalpine Planter, ligesom den arktiske Region kan deles i flere Florabaelter. Hvor Hoejdegraensen (over Havet) for de forskellige Baelter af Alpeplanter ligger, afhaenger af vedkommende Bjaergkaedes Afstand fra Aekvator. Nogle Planter kan foelges gennem alle 3 Regioner, andre har kun en ringe Udbredelse i lodret Retning. Visse Arter findes baade i Bjaergegne og i Polaregne, andre har et ret begrænset Vokseomraade i vandret Retning.

[Illustration: Fig. 47. Enkelt Del af Stenhoejsanlaegget i Friar Park (Se Fig. 46).]

Som alt naevnt har man i Haver fundet paa at bygge Stenhoeje for at kunne dyrke disse smukke Planter fra Bjaergene og fra Polaregnene, og de udgoer ogsaa Stenhoejsplanternes Hovedmaengde, men man har desuden samlet Hjaelpetropper fra mange andre Egne af Jorden og anbragt dem paa Stenhoejen. Forholdet er jo nemlig det, at der rundt om paa Jordens Kreds findes en Maengde meget smukke Planter voksende i Slettelandenes Moser, Enge, Skove og Stepper eller paa Ruiner og Stengaerder, hvilke Havevennerne gaerne vil dyrke, men som maa anbringes paa Stenhoejen, enten fordi de her praesenterer sig bedre end paa flad Jord, eller fordi de overhovedet ikke kan trives det sidstnaevnte Sted. Ordet Stenhoejsplanter er derfor et meget omfattende Begreb, men faste Rammer for det har man ikke; hvad en vil godkende som passende til Stenhoej, kasserer en anden, og hvad der passer til at plante paa store Stenhoeje mispryder maaske paa mindre. Nogle Stenhoejsvenner vil dog udelukkende dyrke alpine Planter og undgaar med velberaad Hu alle Plantearter, som ikke kommer ind under dette Begreb. For dem er Planternes Sjaeldenhed tit af stoerste Vigtighed, de frydes selv over ubetydelige Arter, og de har netop den stoerste Glaede i at dyrke de vanskeligste Planter. Der er dog en Del Alpeplanter, som trodser ethvert Kulturforsog,

og som det er ganske oerkesloest at proeve at indplante paa Stenhoejsanlaegene. Andre Stenhoejsvenner vil kun have smukke eller blomsterrige Planter i Kultur eller Arter, der er saa lette at dyrke, saa at de naesten kan passe sig selv. Plantematerialet er dog saa stort, at der bliver nok for enhver. Smag--lykkeligvis--thi der er dog ingen Glaede ved, at den ene Stenhoej er en tro Afspejling af den anden, hverken hvad Konstruktionen eller Plantebestanden angaar.

Stenhoejsplanternes Vaekstformer.

Stenhoejsplanterne kan efter deres Voksemaade henfoeres til forskellige Typer, som her kortelig skal beskrives, da Betegnelserne i det foelgende anvendes Gang paa Gang. Der findes Overgange mellem de forskellige Typer, saaledes at det af og til kan vaere vanskeligt at afgoere, hvilken Vaekstform man skal henfoere den eller den Plante til.

Rosetplanter. Bladene er samlede i Rosetter, d.v.s. de sidder ikke op ad en Staengel med tydelige Mellemrum, men udspringer omtrent fra samme Punkt og ligger ofte fladt ud til alle Sider paa Jorden eller Klippen. Blomsterstanden kan vaere endestillet d.v.s. udgaa fra Rosettens Midte eller udgaa fra Bladhjoerne, og Rosetten kan mangle eller have Sideskud. Rosetplanter med endestillet Blomsterstand og uden Sideskud doer efter fuldendt Blomstring--de er _monokarpiske_, som det kaldes i det botaniske Sprog--og maa formeres ved Froeudsaed (_Saxifraga mutata, Sax. longifolia_). Denne Voksemaade er ganske analog med flere af vore kendte to-aarige Planter for Eks. Kongelys. Dannes der Sideskud, er Formeringen af Planten jo derigennem sikret. Sideskuddene kan sidde taet op til Moderplanten eller fjaernes fra denne ved en ioevrig bladloes Udloeber, de kan loesne sig fra Moderplanten meget snart og danne selvstaendige Individier (visse _Sempervivum_) eller vedligeholde Forbindelsen i laengere Tid; er Dannelsen af Sideskud meget yppig, dannes der efterhaanden store sammenhaengende Taepper. (_Saxifraga aizoon, Androsace sarmentosa_).

Pudeplanter. Skuddene er korte, taet samlede, saaledes at de midterste staa lige ret op, de nederste ligger paa Jordoverfladen, og hele Planten danner sig halvkugleformet (eller som en Kuglekalot). Bladene er smaa og meget taetsiddende, sidder ofte i Maengde visne inde i Planten. Skuddene er gaerne utilboejelige til at slaa Rod, selv om de ligger taet til Underlaget; Pudeplanterne er derfor vanskelige at dele, og maa formeres ved Froeudsaed eller Stiklinger.

Taepeplanter. Planterne er enten traeagtige eller urteagtige med kortere eller laengere Skud, som gaerne er rigt forgrenede og ligger fladt henad Jorden eller over Stenene og derved daekker Jordsmonet som et taet Taepe. Skuddene er hos nogle meget uvillige

til at slaa Rod _(Rhamnus pumila_), og man kan hos disse loefte store Partier af Planten op fra Underlaget. Formeringen af saadanne Arter maa derfor ske ved Froeudsæd, eventuelt Stikning. Andre Tæppeplanter er netop meget villige til at slaa Rod, saa snart Skuddene beroerer den fugtige Jord; en ældre Tæppeplante af denne Type er derfor i Virkeligheden en Koloni af selvstaendige Individuer. Deling af disse lader sig let udfoere. Naer disse staar saadanne Arter, som breder sig ud i store Tæpper ved fra underjordiske Udloebere at sende Skud op i Lyset.

En Del Arter, som man kan betegne _Pude-Tæppeplanter_, har isaer som unge Individuer samme Voksemaade (Kuglekalot), som Pudeplanterne, men i Modsætning til disse er de meget villige til at slaa Rod og vokser stærkt i Periferien, de bliver derfor fladere og danner snart sammenhaengende Tæpper ved at vokse sammen med Naboplanterne _(Arenaria Rosani_). Endelig kan visse Rosetplanter forme sig som Tæppeplanter (se f.o.).

Den almindelige _Staude_ type er ogsaa repræsenteret blandt Stenhoejsplanterne. Skuddene er her oprette eller nedliggende og doer hvert Aar tilbage til Jordoverfladen, hvor Knopperne, som skal fortsætte Væksten næste Aar, sidder.

Knoldvækster og _Loegvækster_ har deres overvintrende Dele dybere nede i Jorden.

Enaarige Planter. Af disse er kun faa anvendelige paa Stenhoejen.

Dvaergbuske. Foruden nogle tæppedannende Arter _(Dryas_, visse _Salix_) har man blandt Stenhoejsplanterne en Del Smaabuske med opret, men dog lav Vækst. Navnlig Lyngfamilien leverer mange af denne Type.

Stenhoejens Berettigelse i Haven.

Det vil for Haveejeren ofte kraeve en vis Grad af Overvejelse, om han i sin Have skal anlægge en Stenhøj eller ej. Han kan i den Anledning stille sig forskellige Spoergsmaal: Vil det landskabeligt set kunne forsvares at lægge en Stenhøj i Haven? Er Stenhoejsplanterne noget saa fremragende, at det kan forsvares, at de faar et saerligt Anlaeg? Kan de ikke dyrkes paa flad Jord? eller kan man overhovedet give dem de Kaar, de fordrer?

En af vore mest fremragende Landskabsgartnere, _Glaesel_, har skrevet: "Stenhoeje have ikke nogen malerisk Betydning i de landskabelige Dele af Anlaegget, og det er absolut forkasteligt at anvende S. paa en saadan Maade, at der dermed tilsigtes en Efterligning af Klippepartier." Herom kan der tvistes. Kan man

omdanne et ellers kedeligt Parti af Parken til et smukt bygget Stenhoejsparti, vil dette dog kunne have en vis malerisk Virkning, navnlig i den Tid, da *Saxifraga*, *Aubrietia* og *Primula* med andre Florblomster blandt Stenhoejsplanterne, staar i skoenneste Blomstring. Om man ikke toer lade sin Stenhoej faa Form af et Klippeparti, kan der ligeledes vaere delte Meninge om. Sikkert er det, at man uden at skade det landskabelige Udseende kan lade enkelte Dele af Stenhoejen faa Form som Klippeblokke, ja det er maaske netop det fornøjeligste ved Stenhoejsbyggeriet og Beplantningen at kunne fremstille stoerre taette Stensystemer, der beplantede ser ud som revnede Klippeblokke, hvis Spalter er bleven naturligt bevoksede. Er man imidlertid bange for, at Stenpartiet skal skade det landskabelige Billede, som Parken har, er det den bedste Udvej at bygge Stenhoejen paa Skraenterne ned mod en forsaenket Gang. I den botaniske Have i Kew findes Stenhoejen netop anlagt paa denne Maade paa begge Sider af en slangeformet Vej, som er anlagt lavere end det tilstoedende Terraen, og ved Busketbeplantning er Anlaegget skjult for Beskueren, indtil man er ganske naer ved Nedgangen til Stenpartiet.

Men vi maa ogsaa haevde at have set Haver, hvor Stenhoejen var af malerisk Virkning. Det vil dog let forstaas, at det kun er i stoerre Haver, at man kan gaa saa vidt, at man lader Stenhoejen blive et Led, der skal give Praeg paa Landskabet. I smaa Haver maa Stenhoejen kun blive lille og beskeden, men til Gengæld bygges saaledes, at den i endnu hoejere Grad end i store tjener den ene Hensigt: at afgive gunstige Voksepladser for de Planter, man vil dyrke derpaa.

At Stenhoejsplanterne er noget saerlig smukt vil, som det ogsaa beroertes i Indledningen, enhver, der har set dem i Naturen, bekræfte; og at de ogsaa i Kultur, hvor de kun giver en svag Afspejling af, hvad de er i Bjaergene, ogsaa har talrige Beundrere, har de senere Aars Iver for denne Gren af Havebrug tydelig vist. Foruden deres lave Vaekst og forholdsvis store Blomster, som er nogle af deres mest fremtraedende Egenskaber, skal her naevnes det Forhold, at saa mange af dem holder Loevet frisk groent hele Aaret rundt eller i al Fald en betydelig Del af Aaret, man kan derfor selv i den doede Tid af Aaret fryde sig over det friske groenne paa Stenhoejen. De adskiller sig her paa behagelig Vis fra de fleste Stauder, som Vinteren igennem staar noegne eller med halvvisent Loev. Som et yderligere Plus for Stenhoejsplanterne kan anfoeres, at deres Lidenhed goer, at et forholdsvis stort Antal kan dyrkes paa et meget indskraenket Areal. Angaaende Spoergsmaalet, om de kan dyrkes paa flad Jord, saa maa dette for nogles Vedkommende besvares med ja, for andres med nej. *Malby* udtrykker sig om dette Spoergsmaal saaledes: "Alpeplanterne kan trives i Bjaergegnene, ikke saa meget fordi de der givne Kaar er noedvendige for dem, men snarere fordi Klimaet for de hoejere voksende Arter er ugunstigt; i den staerke Blaest kan disse ikke udvikle sig, var denne Hindring ikke til Stede, vilde de overskygge og knuge de lavere Planter." Det viser sig da ogsaa, at nogle Arter godt kan trives, naar de overfoeres til vore

Haver og dyrkes paa flad Jord. Men den stoerste Part vil ikke vokse under disse Kaar. Det er rimeligvis hovedsagentlig Jordens fysiske Beskaffenhed, der her ikke passer dem. For disse maa man saa bygge sine Stenpartier. At der er alpine Planter, som det selv paa disse Anlaeg kan volde Vanskeligheder at dyrke, er kun en Spore for Havedyrkeren til at goere sig yderligere Anstraengelser; men overvindes Vanskelighederne, og man faar Planterne til at trives og blomstre, da er Glaeden derved saa stor, at alle Besvaerligheder er glemte, naar Maalet er naaet.

[Illustration: Fig. 48. Stensaetning langs en Gang (i Det kgl. danske Haveselskabs Have) umiddelbart efter Plantningen. Den samme gang ses paa Fig. 70 i tilvokset Stand.]

Valg af Plads til Stenhoej og Udformning af Terraenet.

Er Stenhoejens Plads ikke forud givet, maa man vaelge den i den Del af Haven, som har de gunstigste Terraenforhold, og som tillige er fri for store Traeer, i al Fald boer der ingen Traeer vaere Syd for Anlaegget, da disse vil roeve al for meget Lys fra Stenhoejen. Det er da navnlig Loevtraeer med deres overhaengende Grene, som boer undgaas, en enkelt Gran eller Aedelgran, nogle Juniperus eller Chamaecyparis kan bedre tilstedes, ja kan endog vaere af en udmaerket Virkning i Anlaegget. Dernaest maa man se paa Jordbundsforholdene og Vandforsyningsforholdene. Jo bedre de sidste er, des bedre kan man forme sit Stenhoejsanlaeg i storslaaede Former, idet man da stedse er Herre over at holde det passende fugtigt. Er Forholdene i Haven saaledes, at Vandtryk mangler, eller kunstig Vanding er vanskelig, boer man ikke bygge for hoejt, og da navnlig ikke, hvis Jorden er let, da man saa risikerer en Udtoerring i den varme Sommertid. Er Midlerne smaa, boer man ligeledes afholde sig fra at bygge hoejt. Det, man vil opnaa, er dog i de fleste Tilfaelde at faa Planterne udviklede saa smukt og naturligt som muligt, og det opnaas lige saa godt paa svagt bevaeget som paa staerkt kuperet Terraen. Som gode naturlige Terraenforhold kan naevnes: Smaahoeje og Saenkninger mellem disse; en Hulvej med Skraenterne ned til denne; nedre Del af en Bakke; Skraenterne paa begge Sider af et forsænket Vandloeb og Bredderne af en Soe eller en Mergelgrav, I det hele lader en Stenhoej og et Vandparti eller et Mosebed sig godt forene. Gaar ens Bestraebelser dog ud paa at have et hoejt-bygget Anlaeg, som jo ganske vist har den Fordel fremfor et lavere Anlaeg, at det virker mere imponerende paa Beskueren, da boer man hellere hygge paa en Lerbakke end paa en Sandbakke, da den sidstnaevnte, hvor kunstig Vanding ikke kan ivaerksaettes, som alt naevnt, let vil udtoerres. Har man en Nordskraent og en Sydskraent at vaelge imellem som Udgangspunkt for Stenhoejen, da boer man vaelge Nordskraenten, hvis man saerlig agter at dyrke Alpeplanter, men derimod Sydskraenten, hvis man navnlig vil have Planter fra lunere Verdensegne.

Er Stenhoejens Plads i Haven givet paa Forhaand, staar man jo ikke saa frit som i det foerst naevnte Tilfaelde. Saafremt det er

muligt at bortrydde Traeer, som kan virke skyggende eller paa anden Maade generende, uden derved at skade Havens Udseende, boer man straks fjaerne dem og ikke vente og "se Tiden an". Kan man ikke borttage Traeerne, maa man lave sin Stenhoej saa godt som muligt og ved Beplantningen stedse tage Hensyn til den uheldige Beliggenhed d.v.s. plante Bregnearter, Skovanemoner, Primula-Arter, Cyclamen og andre skygge-taalende Arter. Egentlige Alpeplanter faar man ikke til at lykkes paa et saadant Sted.

Efter at Stedet for Stenhoejen er fastsat, maa man, inden man gaar videre, goere sig klart, hvad man vil ofre paa sin Stenhoej, ikke alene m.H.t. Konstruktionen, men ogsaa m.H.t. Indkoeb af Planter og den fremtidige Pasning. Det gaelder her endnu mere end for den oevrige Haves Vedkommende, at man ikke skal slaa stoerre Broed op, end man kan bage. Dette kan ikke noksom fremhaeves. Koster man meget paa Anlaeggelsen og Beplantningen og saa ioevrigt kun kan ofre lidet paa Pasningen, da er de store Udgifter spildte. En Stenhoej beplantet med sjældne og vanskelige Planter kraever et stadigt Tilsyn og en aldrig svigtende Interesse fra Havejerens Side; og et Stenhoejsanlaeg, som er bleven forsoemt, hvor sjældne og fine Arter er fortraengte og kun enkelte kraftigere-voksende endnu kaemper en fortvivlet Kamp med Ukrudtet, er et soergeligt Syn.

Ved Udformningen af Terraenet, hvad enten dette nu fra foerste Faerd af er ganske fladt eller det fra Naturens Haand er gunstigt formet, gaelder det foerst og fremmest at undgaa Ensformighed og Ensartethed, det gaelder at skabe saa mange forskelligartede Voksepladser som vel muligt. Endvidere maa man soerge for, at der intet Sted kan samle sig staaende Fugtighed. Er der en Soe eller et Vandhul ved Anlaegget, boer man derfor soerge for, at mulige Lavninger paa Stenhoejen, hvor Vand kan samle sig, afdraenes til Soeen, ved Stenfaskiner eller kunstige Bækloeb.

Inden Omformningen af Terraenet tager sin Begyndelse, afgraves den brugbare Muldjord og samles i en Bunke for senere at anvendes.

Er Udgangspunktet for Stenpartiet en Bakke, Vold eller Hoej, soeger man at frembringe en mere uregelmaessig Form, man maa udviske det kegleformede, kuppelformede eller rygdannede, som Stedet har fra Naturens Haand. I Stedet for en enkelt Top danner man flere stoerre eller en enkelt stor og flere mindre Toppe i forskellig Hoejde, ligeledes maa man lade Forhoejningen loebe ud i det flade Terraen paa forskellig Vis, her brat, der mere jaevnt, en Skraent lader man blive lang uden nogen videre Afbrydelse, en anden goer man mere uregelmaessig ved at afsaette flere Terrasser; sine Steder samler man Jorden i laengere Kamme eller Rygninger, Partierne mellem disse Kamme vil faa mer eller mindre udpraaget Kloefform, eftersom Kammene ligger naermere eller fjaernere fra hinanden. Grotter lader sig ogsaa let udforme ved Udgravninger ind i Hoejen, Volden eller Skraenten. Grotterne goeres dybe og smalle eller flade og brede i Grundform, altsaa fjordformede

eller bugtformede, om man kan udtrykke sig saaledes. I Bunden af Grotten bliver der Plads til Dyrkning af fugtighedselskende Planter; andre Steder paa Terraenet, hvor man vil have Plads til saadanne, maa man afgrave et betydeligt Lag Jord, som foeres hen paa andre Steder, hvor der skal findes Forhoejninger. Det bliver naturligvis navnlig i den lavere Del af Partiet, at disse Grotter og andre Pladser til fugtighedselskende Planter anlaegges, men man kan ogsaa anbringe dem paa mere hoejtliggende Terraen. I Bunden maa laegges Draen af Skaerver. Bunden i Grotten behoever ioevrigt ikke at vaere i Niveau med Gangen, den kan skraane nedad mod denne, derimod vil det ikke vaere heldigt, om Grottens Bund har Fald ind mod Hoejen, thi Afdraeningen af Grotten vil derved vanskeliggøres. Der kan ogsaa taenkes Tilfaelde, hvor Grottens Bund ligger lavere end Gangen og fortsaettes paa den anden Side i en Kloeft, Gangen maa i saa Fald foeres over dette Sted ved en Sten-Bro. Alle Steder, hvor man taenker sig at plante Arter, som trives i loes og ret toer Bund, maa man afgrave saa megen Jord, at der kan blive Plads saavel til et godt Lag Draen som til et passende Lag tilberedt Jord.

Er Jordsmonet fladt, maa man give det en mere boelget Form; har man rigeligt af Skaerver, og selve Anlaegget ikke er af saerlig stor Udstraekning, kan man med Fordel laegge Draen af Skaerver under hele Stenpartiet, man vinder derved en Del Jord til Opbygning af Forhoejninger. Et saadant afdraenet Stenhoejsparti maa vandes noget rigeligere om Sommeren end et uden Skaerveunderlag, til Gengæld kommer det ikke let til at lide af overvaettes Fugtighed om Vinteren.

Alle Jordflytningsarbejder udfoeres bedst om Efteraaret. Jorden, der foeres sammen i Bunker, som Grundlag for Klippeblokke eller Stentoppe maa stemples meget fast, men yderligere boer den ligge Vinteren over for rigtig at saette sig. Bygger man nemlig paa nylig sammenkoert Jord, loeber man den Risiko, at den dog--selv vel sammentrampet--synker yderligere sammen, og det opbyggede Stenparti kan derved forrykkes paa uheldig Maade.

Har nu Arealet, som er valgt til Stenhøj, ligget et halvt Aars Tid for at saette sig, kan man begynde at anbringe Stenene. Der vil dog ofte foerst vaere nogle mindre Aendringer at foretage ved Jordmassen, fordi denne sine Steder kan vaere sunket mere, andre Steder mindre end forventet, ligesom Regnskyl kan have foraarsaget ikke oenskede Forandringer.

Man maa ogsaa allerede nu soerge for at anlaegge Gangene; disse maa dog ikke komme til at indtage nogen betydelig Part af Anlaegget, navnlig i smaa Stenpartier maa de vaere beskedne baade i Antal og Bredde. Da det er heldigt, om Gangene er afdraenede, vil her eventuelt ogsaa blive Anledning til at afgrave nogen Jord for at give Plads til Skaerveunderlaget. Det vil sine Steder goere bedre Virkning, om Gangen former sig som en Trappe, eller at der dog findes enkelte Trappetrin her og der i en jaevnt stigende Gang; staerkt stigende Gange maa naesten noedvendigvis bygges

trappeformedede. Udformning af Gangene i Trappeform boer naeppe ske, foer efter at Stenene er bragte paa Plads, da Transport af store Sten opad Trappe er vanskeligere end ad en skraanende Gang.

Paa de Steder, hvor der ingen Opfyldning har fundet Sted. kan man naturligvis godt skride til Anbringelsen af Stenene, umiddelbart efter at Terraenet har faaet den oenskede Form. Oensker man dog at udsaeette hele Arbejdet med Fordelingen af Stenene, til man kan goere det hele samlet, boer man dog ved Udgravningen til Grotterne foretage den Forsigtighedsforanstaltning ikke at afgrave Vaeggene stejlt, men lade dem staa Vinteren igennem med skraa Sider, derved sikrer man sig mod, at de skrider ned.

[Illustration: Fig. 49. Fra Botanisk Haves Stenparti. En Afsats paa en skraanende Flade. I Forgrunden ses hvorledes smaa Sten laegges mellem de stoerre.]

Raader man over kunstige Vandledninger, boer man allerede nu soerge for at foere Roer hen til forskellige Punkter paa Stenhoejen, saa at man kan besproejte denne over det hele. Og er der Raad til, at man et Sted kan lave en lille rislende Bæk, vil dette i hoej Grad oege Glaeden ved Anlaegget. Baekkens Bund maa saettes med Ler, eventuelt med Cement, da Vandet ellers for hurtigt vil forsvinde. Over Leret eller Cementen man laegge Sten af forskellig Stoerrelse, Grus og Sand.

Anbringelsen af Stenene.--Valg af Materiale.

Af og til ser man Stenhoeje byggede af temmelig flade Sten, som er stillede paa Kant og er temmelig regelmaessigt ordnede, saa at der fremkommer en Maengde Smaarum, hvilke man kan kalde "Lommer" eller "Baase". Dette System har visse Fordele. Hver Plantes Vokseplads bliver her bestemt afgraenset. Desuden er man Herre over at lave Jordblandingen forskellig i de forskellige Rum, og man kan ved at goere Jordsmonet hoejere eller lavere i Forhold til Stenenes Kant og ved at laegge Draen i Bunden af "Baasene" i stoerre eller mindre Lag virke hen til at goere Voksepladserne toerrere eller fugtigere. Ligeledes afgiver Stenene betydeligt Lae for Planterne; denne Form egner sig vel derfor bedre til Dyrkning af kaelnere Planter end just til de egentlige Alpeplanter. Men der er ogsaa visse Ulemper ved denne Konstruktionsmaade, navnlig er det vanskeligt at bygge Stenhoejen saadan, at den danner et smukt Hele.

Endnu almindeligere er det at se Stenhoeje, hvor Stenene er jaevnt spredte over det hele og er stillede paa Hoejkant med den spidseste Ende opefter. Man ser ogsaa tit Stenhoejsbyggernes Bestraebelser gaa ud paa at samle saa mange maerkeligt formede Sten, som der er at opdrive: Flintesten, der ligner Dyrehoveder, Affald fra Glasvaerker eller fra Teglværker (sammenbraendte

glasserede Mursten i uregelmaessige Former) eller forstenede Traestammer o.l. Man faar ved Betragtning af saadanne Stenhoeje Indtrykket af, at Stenene og ikke Planterne er den vigtigste Del af Anlaegget. Maaske har saadanne Konstruktioner ogsaa bidraget sit til sine Steder at bringe Stenhoejene i Miskredit.

Inden man skrider til selve Anbringelsen af Stenene, maa man ordne det foreliggende Materiale, enten det nu er noget man har fra en aeldre Stenhoej, fra et Stendige, fra Udgravninger paa Terraenet eller man har indkoebt Alluvialsten eller Materiale fra Stenbrud.

Al Slags Glasaffald kasseres skaanselsloest. Ej heller kan Teglstens og Murstens-Materiale finde Anvendelse ved selve Opbygningen, men det kan, efter at vaere slaaede til Skaerver, benyttes til Draen. Flintesten er som Regel heller ikke af stoerre Vaerd, men kan ligeledes bruges til Draen, maaske helst blandede med Murstensskaerver, Kulslugger eller andet staerkt vandsugende Materiale. Smaa Rullesten bliver ligeledes slaaede til Skaerver, er der rigeligt af Materiale, kan ogsaa disse bruges til Draen, men er der sparsomt med Sten, boer de henlaegges for senere at bruges til at laegge ovenpaa Stenhoejen (herom mere senere), de maa da helst slaas saa flade som muligt, altsaa mere i Flageform end i Skaerveform; de Kalksten, der maatte blive kasserede ved Opbygningen af Stenhoejen, behandles paa samme Maade.

De Sten, der kan benyttes til at bygge Stenhoejen af, er navnlig: Granit, Gneis eller anden Urfjaeldsten, Kalksten og Sandsten. Det bedste Materiale faar man fra Stenbrud, idet de kantede Sten er bedst at bygge med, men store Rullesten kan ogsaa efter at vaere udkloevede finde god Anvendelse, dog vil de runde Sider, som nogle af Stykkerne faar, kunne volde visse Vanskeligheder. Man sorterer Stenene, man har til sin Raadighed, dels efter deres Art dels efter Farve, og ved Anbringelsen af Stenene paa Hoejen holder man hver Sort for sig, det ser nemlig ikke godt ud, naar en Klippevaeg eller Klippeblok er bygget op af Granit blandet med Porfyr, Sandsten og Kalksten. Store lavbevoksede Rullesten fra Heder og Overdrev eller Soesten kan ogsaa finde Anvendelse i den Form, i hvilken de foreligger, man boer derfor ikke udkloeve alle sine Rullesten, men bevare de bedste uroerte. _Malby_ anbefaler til Stenhoejsbygning et kunstigt Konglomerat af Skaerver og Cement, dette boer man dog kun i en stenfattig Egn ty til.

Stenene maa ikke fordeles jaevnt over hele Anlaegget, men ordnes mere gruppevis, saa at de sine Steder staar meget taet, andre Steder i loesere Grupper og sine Steder meget spredt. Man maa ogsaa soerge for, at Stenene kommer til at staa (eller ligge) fast, saa at de ikke forandrer deres Stilling, selv om der bliver traadt paa dem. En tredie vigtig Regel er, at Stenene maa anbringes saaledes, at den Fugtighed, der tilflyder Anlaegget-- Vandet, som sproejtes derudover, og Regnen, som falder derpaa-- snarest soeger ind mod de indre Dele af Hoejen og derved naar ned til Planteroedderne; en hoejere liggende Sten maa derfor ikke

springe ud over en lavere, da Vandet saa vil loebe fra den hoejere ned over den lavere liggende uden at befugte Jorden, som findes i Mellemrummet mellem disse to Sten.

Det er forhen beroert, at det er uheldigt at stille Stenene paa Enden, det er en ganske unaturlig Stilling. _Farrer_ skriver saaledes om dette Spoergsmaal: "Og husk altid at saette Stenene paa Hoejen med den brede Flade mod Jorden. Dette er den naturlige Maade at anbringe dem paa. I Naturen ligger Stenene ned; Moder Natur lader ikke sine Sten strutte ud i Luften som Piggene paa et Pindsvin." Der kan dog vaere Tilfaelde, hvor man har Lov til at saette Stenene paa Hoejkant, og det er der, hvor man bygger meget taet, de Steder, hvor man soeger at efterligne Klippeblokke, men her kommer den enkelte Sten ikke til at praesentere sig, her rager den ikke frit ud i Luften, den skal netop kun ses sammen med de andre som et afsluttet Hele. Ogsaa ved Opbygningen af Grottevaegge kan Afvigelse fra Regelen tilstedes, thi her gaelder det jo ogsaa, at det kun er en enkelt Flade af Stenen, der vender ud imod Beskueren. Sine Steder kan man ogsaa ved Afgraensningen mellem Stenhoejen og Gangene, som foerer derigennem, tillade, at en Sten er sat paa Enden, men som Regel boer disse Sten ligge ned paa Siden. Man maa foroevrigt vogte sig for, at denne Afgraensning kommer til at se for ensformig ud og i det hele undgaa skarp Afgraensning, hvor det ikke er noedvendigt. Ved Konstruktion af Klippeblokke og Grottevaegge er Udtrykket Stenhoejsbygning rigtig paa sin Plads, idet man her faktisk stabler Sten paa Sten og i givet Tilfaelde endog maa gribe til Bindemidler som Cement for at stoette Konstruktionen.

Ved Opbygning af Grottevaegge har man en fast Jordvaeg som Rygstoed, denne er, som omtalt under Udformningen af Anlaegget, afgravet skraat eller stejlt, dog boer den ikke vaere absolut lodret. Det vil nemlig vaere heldigt af forskellige Grunde, om Grottens Bredde bliver noget stoerre foroven end forneden. En uformodet Forskydning i Jordhoejen vil lettere kunne baeres af en Stensaetning, som har en svag Heldning indefter mod Hoejen end af en, som er ganske lodret; tillige boer hver overliggende Sten springe lidt tilbage for hver underliggende af Hensyn til Befugtningen af Jordmassen mellem Stenene (s. f. o.). Man goer ikke Grottens Vaeg regelmaessigt buetformet, og hvis man har en dyb og smal Grotte for sig, lader man ikke Vaeggene blive paralelle, man giver Vaeggene et eller flere smaa Fremspring eller en ekstra Indbugtning. Den nederste Stenraekke maa noget skarpere angive Uregelmaessigheden, da alle Fremspring, eftersom Opbygningen skrider frem, udviskes noget. Stenene maa saettes meget fast, og man begynder ikke nogen ny Etage, foer man er sikker paa, at det faerdige Lag ikke kan rokkes. Stenenes Overkant maa have en svag Heldning ind mod Hoejen, er en Sten af uheldig Form, kasseres den, eller man fjaerner med Hammer og Mejsel uheldige Fremspring, saa at Stenen bliver brugelig. I det hele maa man ved dette Opbygningsarbejde vaebne sig med Taalmodighed og ikke vente, at den Sten, man griber fat paa, just vil passe paa det Sted, hvor man foerst laegger den; ofte maa man proeve flere Sten i Rad, inden

man finder den rette. Samtidig med Opbygningen maa man foretage en--i al Fald delvis--Paafylldning af tilberedt Jord i Mellemrummene mellem Stenvaeggen og Hoejen og mellem de enkelte Sten. Bag ved det nederste Stenlag boer man laegge et Lag Skaerver til Draen, inden man begynder at tilfoere Jord. Denne Paafylldningsjord maa hverken vaere for toer eller for vaad (man kan bruge den gammelkendte Proeve: tage en Haandfuld Jord og klemme den, giver den Vand fra sig, er den for vaad, falder den fra hinanden, naar man loesner Taget, er den for toer) og den maa pakkes fast, saa at man er sikker paa, at den ikke senere synker sammen, saa at der derved opstaar Hulheder her og der.

Opbygning af stoerre Stenblokke eller Klippeblokke maa ske paa lignende Maade som anvist ved Grotter, men her har man jo ingen fast Vaeg at stoette Konstruktionen til. Man kan godt bygge en Klippeblok paa flad Jord, men vil dog som Regel hellere forme den omkring en stoerre eller mindre Jordforhoejning. Ogsaa kan man lade en eller flere af Stenhoejens Toppe afslutte med en saadan kompakt Stensamling. Grundfladen goeres uregelmaessig, og Opbygningen foregaar terrasseformet, saa at de hoejere liggende Sten springer tilbage i Forhold til de lavere. Ogsaa her maa Paafylldningen af god Jord ske samtidig med Opbygningen. Er en saadan Top anlagt i stor Maalestok, vil man ved Paafylldning af Jord i dens Indre kunne bruge Lerjord og Skaerver som Kaerne, men naermest udad mod Stenene, som der bygges med, maa man bruge god Jord, thi heri skal Planternes Roedder brede sig; smaa Blokke fyldes kun med god Jord. Af yderste Vigtighed er det, at hele Kaernen, hvad enten den bestaar af det ene eller det andet Materiale, goeres meget fast, saa at ingen Sammensynkning eller Forskydning af Stenblokken senere kan finde Sted. Udfylldningen af smalle Revner mellem Stenene maa udfoeres med stor Omhu og med aldrig svigtende Taalmod. Den kyndige _Farrer_ siger: "Se til at hver Sten er vel tilpakket med Jord straks fra Begyndelsen, for hvis De ikke goer det, efterhaanden som Stenhoejen bygges op, vil De (bagefter) aldrig kunne faa det gjort godt igen, men vil altid komme til at kaempe med Mangler her og der. Intet er mere fortvivlende end at proeve paa at skaffe Jord ind i et skjult Hul bag en stor Sten. Man maa famle sig frem, rage og stoede, og man faar Huden gnavet af Knoerne, og endda bliver Arbejdet ikke godt gjort. Og er Arbejdet ikke gjort godt fra foerst af, vil disse Hulheder foraarsage Planternes Doed, og for det andet vil Rotter, Mus og andre Skadedyr tage Bolig deri."

Grunden til, at Planterne doer, naar en saadan Hulhed naas af Roedderne, er den, at disse derved udsaettes for Udtoerring.

Hvor man paa Stenhoejens Skraenter har afbrudt den regelmaessige Skraaning ved en Afsats, kan der for staerkere at markere og stoette denne, anbringes en mindre Opstabling af Sten, her boer man dog ikke saette Stenene paa Enden, men laegge dem ned paa Fladen.

Taette Stensamlinger kan ogsaa tilvejebringes ved mindre Midler

og paa lettere Vis end den her anfoerte Opstabling. Paa skraa Flader eller smaa Forhoejninger, som har faaet den Form, man taenker sig, de skal have i faerdig Stand, _laegges_ Stenene ned i Flugt med Jordsmonet. Stenene graves noget ned i Underlaget, saa at de ikke kan skride ud, og Mellemrummene udfyldes med tilberedt Jord. Stenene maa laegges taet navnlig mod Toppen af Hoejene og anbringes om muligt med en brudt Flade udad mod Beskueren.

De stoerre Rullesten, man har lagt til Side, anbringes paa Rygningen og Skraenterne af Volde eller paa Skraaninger og Flader, hvor man agter at indrette Vokseplads til Lyngvaekster.

De skraaninger, som ikke er bleven besatte med Sten, vandrette Afsatser, Kloefter eller fladere Saenkninger mellem Forhoejninger eller Volde, skal nu ogsaa indrettes til deres Brug. For dem alle gaelder det, at de maa forsynes med et Lag Skaerver for at sikre Vandafledningen. Stenskredene, d.v.s. de Steder, hvor man har taenkt sig at plante de Arter, som i Naturen vokser i nedrullede Sten, altsaa et meget loest Materiale, boer have et rigeligt Draenlag, medens Kloefterne og de Partier, der skal huse Engplanterne, kan noejes med et mindre dybt Lag; har man gennem en Kloeft Afloeb fra et Moseparti eller fra et lille Kildevaeld, maa Afdraeningen dog goeres noget kraftigere end ellers. Foroevrigt maa man regulere Skaervelagets Maegtighed efter Stedets Beliggenhed paa Stenhoejen og efter dets stoerre eller mindre Fald. Paa Skraaninger goeres Draenlaget mindre end paa Flader, og ligeledes maa man i de lavere Dele af Stenhoejen oege Draenets Maegtighed, navnlig naar Afloebforholdene fra Stenhoejen ikke er fuldt tilfredsstillende. Det er mindst lige saa meget om Vinteren som om Sommeren, at Draenet skal goere Nytte, for at bortlede den rigelige Vaede, som samles i denne Tid, da Fordampningen fra Jordoverfladen er ringe, og Planternes Forbrug ogsaa er sat ned paa et Minimum. Man maa derfor soerge for, at Draenlaget er saa godt, at det kan holde Anlaegget passende toert om Vinteren. Inden man begynder Paafoerslen af Skaerverne, maa man beregne, hvor meget disse vil fylde i Forbindelse med det Jordlag, som derefter skal paafoeres, og hvori Planterne skal vokse; unnlader man dette, risikerer man let, at Jordsmonet, naar man er faerdig, er blevet for hoejt i Forhold til Omgivelserne, og Arbejdet maa goeres om. Det foerste Lag Skaerver, man paafoerer, goer man vel i at grave ned i Underlaget, hvorved man opnaar, at Draenet kommer til at virke dybere ned.

[Illustration: Fig. 50. Kunstigt opbygget Stenblok i Botanisk Have.]

Jordbundsforholdene.

Det er af Vigtighed, at det Jordsmon, som Planterne skal plantes i, er gunstigt for deres Trivsel, og at man ved tilberedningen deraf har de forskellige Planters Tarv for Oeje. Som Regel vil

den Muldjord, der findes paa Stedet, og som man har afgravet og samlet, inden Omformningen af Terraenet paabegyndtes, ikke kunne bruges i ublandet Stand, men det hyppigste vil vel ogsaa vaere, at man af oekonomiske Hensyn maa bruge en Del af denne Jord til Indblanding i andet Materiale. For at kunne tilvejebringe gode Jordblandinger anskaffer man sig et Oplag af foelgende Jordarter: Lyngjord, Mosejord--ogsaa Toervestroeelse kan eventuelt anvendes--Bladjord og, hvis den oprindelige Muldjord er let, da tillige Graestoervejord fra svaer Jord. Endvidere Grus, fint knuste Kalksten eller Murgrus og fine Granitskaerver. Visse Planter er mere kalkfordrende end andre, ja nogle Forfattere hævder, at Planterne kan deles i kalkfordrende og kalkflyende Arter, og at der endog ofte til visse kalkyndende Planter svarer andre naerstaaende Arter, som er kalkflyende; i Naturen skulde disse to Slags Planter som Foelge af deres saerlige Krav til Jordbunden aldrig forekomme blandede, men al Tid hver Gruppe paa sin Lokalitet. Saaledes angiver _Robinson_, der har en Liste paa c. 70 Kalk-Planter og nogle flere Granit-Planter, at _Rhododendron hirsutum_, _Daphne eneorum_ og _Pulsatilla alpina_ vokser paa Kalkbjerger, medens _Rhododendron ferrugineum_. _Daphne striatum_ og _Pulsatilla sulphurea_ vokser paa Granitunderlag. Selv om dette nu ikke skal tages saa alvorligt, at man altid kan betragte Kalk som Gift for Planter fra Granitbjaerge, saa kan man dog ikke se helt bort fra denne Forskellighed hos Planterne, og enhver Oplysning om Planternes naturlige Voksested er af Betydning for Stenhoejs-dyrkerne. Hvis man til sin Stenhoejs Opbygning har brugt saavel Granit som Kalksten, goer man derfor vel i ogsaa at tilberede Jorden forskelligt paa de to Steder, saa at man ikke blander Kalkelementer i den Jord, som laegges paa Granitafdelingen, medens man giver en rigelig Tilsaetning af dette Materiale paa den Afdeling, der er bygget af Kalksten. Ved man intet om Planternes Krav i saa Henseende, kan man jo proeve sig frem, plante enkelte Individier paa hver sin Afdeling og se til, hvor Planterne udvikler sig bedst. Sandsynligst er det dog, at Jordbundens rette fysiske Beskaffenhed er mindst ligesaa vigtig som dens kemiske. Med andre Ord, at der for Planternes Trivsel maa tages fuldt saa meget Hensyn til, at de faar en Jord, som er passende gennemtraengelig for Roedderne og af en passende Fugtighedsgrad for de paagaeldende Planter som til, at Jorden indeholder saa og saa mange Procent Kalk.

Til Paafyldning i Revnerne og de stoerre Mellemlum paa Stensamlingerne samt til Jordlaget paa Stenskredene bruges en let Jord bestaaende af Mosejord blandet med lidt af den oprindelige Muld samt Grus og fine Granitskaerver. Til Smaalavninger, hvor Engplanterne skal vokse, bruges Mosejord blandet med lidt Grus og en Del af den oprindelige Muldjord, til Kloefterne benyttes en lignende Blanding, og i disses nedre Dele, i Bunden af skyggede Grotter samt paa andre Partier, hvor man vil dyrke Skovplanter, tilsaettes yderligere Boegebladjord. Lyngpartierne faar grusblandet Lyngjord; har man ikke Adgang til at skaffe denne Jordart, maa man anvende Jord fra Lyngmoser med en Indblanding af lidt rigeligere Grus. 1 Kalkafdelingerne tilsaettes, som naevnt en Del knust Kalksten eller Murgrus.

Stenhoejens Tilplantring.

For at kunne tilplante en Stenhoej tilfredsstillende maa man kende noget til de Planter, man vil dyrke. Vel kan man laese sig en Del til, men bedre Kundskab om Arterne vil man dog erhverve sig ved at studere andre Stenhoejsanlaeg. Her kan man goere mange lagttagelser, se de Fejlgreb, der er bleven begaaede, og derefter vare sig for at goere de samme Fejl om igen, man vil kunne se de gode Resultater, som er opnaaede, og soege at efterligne de Kaar, den og den Plante her er lykkedes under. Ja, man kan jo endog faa Lejlighed til at kritisere de rosende Udtalelser, som Boeger og Kataloger, Gartnere eller ens Venner har fremfoert om denne eller hin Plante, og se, om det virkelig passer, at denne "ikke boer savnes paa nogen Stenhoej" eller hin "er af glimrende Virkning plantet i store Masser". Smagen er jo saa forskellig, at man aldrig er sikker paa om det, andre roser som noget saerlig godt, netop vil falde i ens egen Smag. Man maa foroevrigt heller ikke vente al Tid at opnaa samme Resultat, som man ser naaet andet Steds, de lokale Forhold har ofte meget stor Indflydelse; men mislykkedes nogle Arter, kan man til Gengæld glaede sig til, at andre maaske netop vil lykkes bedre paa den Stenhoej, man selv har anlagt, end paa dem, man har lagt til Grund for sine Forstudier. Her kan saaledes naevnes, at _Max Kolb_ ved Beskrivelsen af _Hutchinsia alpina_ skriver: "Saa almindelig (i Bjaergene) denne Plante end er, saa lykkes den ofte ikke godt og gaar gaerne til Grunde", medens den i Botanisk Have i Koebenhavn regnes for at vaere en af de villigste; og om _Polygonum vacciniifolium_, der sidstnaevnte Sted naermest maa kaldes lunefuld og absolut maa have en god Plads, siger _Robinson_, at "den formeres let ved Deling og Stikning, trives i almindelig Havejord og passer til Skraenterne og de mindre vigtige Steder paa Stenhoejen."

Vigtigt er det ogsaa ved disse Studier paa andre Stenhoeje at laegge Maerke til, _hvor_ den eller den Plante "goer sig" bedst, om den udvikler sig bedst til sin Fordel klemt inde mellem Sten i en vandret eller lodret Revne, eller om den ser bedst ud imellem loese Smaasten, om den trives bedre i et lille Engparti end i en Kloeft, og om den syner bedst betragtet fra oven eller fra nedden, Man maa goere lagttagelser angaaende Planternes Krav til Vokse-Areal, om det er Planter, der breder sig raskt eller om den aarlige Tilvaekst kun er ringe.

Til Plantringen bruges helst smaa Planter. Disse vokser lettest. Synes de Blokke, man har indkoebt, at vaere for store, maa man se efter, om det er en Art, som let lader sig dele, og er dette Tilfaeldet, boer man straks partere den, man har da ikke alene flere Chancer for een, at Planten skal vokse, men tillige faar man i samme Koeb et stoerre Stykke af sin Stenhoej tilplantet. Af

Plante-Arter, som ikke taaler Deling, maa man vogte sig for at faa store Individuer. Nogle Planter har lange piskformede eller dog svagt forgrenede Roedder (mange Baelgplanter). Disse Planter lader sig ikke dele; de kan tillige vaere vanskelige at plante, da Roedderne paa Grund af deres Laengde kraever et dybt Plante hul; en Indkortning eller Sammenbukning af Roedderne er ikke heldig, taales i mange Tilfaelde slet ikke af Planten. Derimod kan alle Planter med taet og rigt forgrenet Rodnet godt taale Rodbeskaering, og denne Indstudsning boer foretages, da Plantningen foregaar lettere, naar Rodmassen er mindre.

Stenhoejsplanter maa plantes med megen Omhu, navnlig gaelder det om at trykke Jorden godt omkring Planten, saa at Roedderne straks omsluttet fast af Jord og Smaasten. Ved Omtalen af Stenenes Anbringelse er det naevnt, at Jorden skal pakkes ind i alle Hulheder og Revner. Ved Plantningen gaelder samme Regel, man maa hele Tiden passe paa, at Jorden, som man fylder ned om Roedderne, baade ligger fast til disse og til Stenvaeggene. Tilplantning af Grottevaegge og Klippeblokke er den vanskeligste. Revnerne er ofte ganske smalle, saa at det er et stort Taalmodighedsarbejde at faa Jorden fyldt ind omkring Roedderne; som naevnt skal der gaerne vaere Smaasten i Jordblandingen, disse Smaasten kommer let i Klemme og haemmer den videre Paafyldning af Jorden. Og volder de vandrette Revner Bryderier, er de lodrette endnu vanskeligere at beplante, Thi her mangler det faste Underlag, som man dog har ved de vandrette Revner. Man maa derfor ved Tilplantningen af disse lodrette Spalter klemme Sten ind deri, som kan tjene som Hvilepunkt for Planten, man vil anbringe, og for yderligere at goere et saadant Sted til et fast Stoettepunkt, kan man faestne den indsatte Stenkile med Cement. For at goere Cementen saa lidet synlig som muligt, knuser man noget af den Stenart, man har bygget med, til meget fine Skaerver og trykker en Del af disse ind i den endnu fugtige Cement.

[Illustration: Fig. 51. Parti af Botanisk Haves Stenhoeje.]

Man maa vel vogte sig for at faa sin Stenhoej for regelmaessigt tilplantet. Uregelmaessighed og Uensartethed er jo allerede givet eller tilstraebt i selve Konstruktionen, der vilde da ingen Mening vaere i at udviske dette ved en altfor regelmaessig og ensartet Tilplantning. Det gaelder jo foerst og fremmest at give Planterne de bedste Vaekstbetingelser, men tillige maa man jo give dem den bedste Baggrund og tage Hensyn til de enkelte Arters Voksemaade. Pudeplanter skal ikke plantes taet og i store Klynger, de skal ses enkeltvis eller faa sammen, saa at den enkelte lille Plante viser sig. Rosetplanter og visse Pudeplanter tager sig bedst ud mellem Sten og plantes derfor i store Klippeblokke. Taeppeplanterne saettes sammen i stoerre Maengde og isaer paa store Flader, de goer sig jo netop paa denne Maade; er det Arter, som hurtigt breder sig, kan Arealet, der skal indtages af en eller anden Art, dog godt beplantes spredt, men al Tid uregelmaessigt; saet ikke Planterne i Rader og Geledder som i en Koekkenhave! Foroevrigt kan Taeppeplanter ogsaa vaere af ypperlig Virkning, naar

de er plantede over en lille Stenknold; Planterne vil da efterhaanden brede sig over hele Knolden og dække den, saa at kun en enkelt Stenspids traeder frem af det groenne. Straks efter at man har beplantet en Klippeblok, en Top eller en Flade, belægges den fri Jord mellem Planterne med fine og grove Skaerver. Disse tjener dels til at holde paa Jorden, at den ikke saa let skyller bort, dels bidrager de til at holde paa Jordens Fugtighed. I Stenskredene maa dette oevre Lag af loese Sten vaere noget rigeligere end andre Steder paa Anlaegget, og man bruger her helst Stenflager eller soerger for at idet mindste en Del af Stenene har denne Form. I Engpartierne og Kloefterne saavelsom i Bunden af Grotterne anvendes en Belaegning med Skaerver kun i ringe Grad eller slet ikke, men for at lette Faerdslen for den, der passer Stenhoejen, maa der her og der ligge nogle stoeere, flade Sten til at traede paa. Er Stenpartiet stort anlagt, kan man endda enkelte Steder foere en Gang over et Engparti eller over en bredere Kloeft ved at laegge et Par Raekker af store, flade Sten, hellere maa man lade en slidt end en nylig brudt Flade vende opefter.

Man boer goere sig det til Regel foerst at tilplante Stenhoejsspidserne, Smaatoppene og Blokkene, dernaest Skraenterne og Lavningerne. Vanding af det plantede sker umiddelbart eller kort efter Tilplantningen, bortskylles derved Jord og Smaasten, maa man fylde lidt efter. Er Vejret toert, vandes i den foerste Tid dagligt, indtil Planterne har taget godt fat.

Omplantning af Stenhoejen maa af og til finde Sted. Denne foretages bedst partielt, saaledes at man hvert eller hvertandet Aar tager en Del af Anlaegget under Behandling. Det synes navnlig, at de Planter, der her er betegnede som Pude-Taeppeplanter, ynder eller tiltraenger Omplantning, for at de skal se friske og livskraftige ud. Herunder kommer isaer de almindelige fintloevende *Saxifraga*-Arter, *Aubrietia*, forskellige *Arabis* og mange andre. Forsoemmes Omplantning bliver disse Taeppeplanter tynde eller visne i Midten og holder sig kun friske i Udkanten. Men det er ligefrem forbloeffende at se, hvor hurtigt nyomplantede Planter tager fat i den friske Jord, og hvor sunde og yppige de ser ud blot en Maanedstid efter Plantningen. Andre Taeppeplanter opfoerer sig ikke som de ovennaevnte, men vedbliver at vaere friske helt igennem; dette er navnlig traeeagtige Arter som *Salix retusa*; er Omplantningen af en saadan Plante, der er godt i Vaekst, ikke paatraengende noedvendig--for Eks. paa Grund af en *Omlaegning* af Stenhoejen,--boer man ved Omplantningen gaa uden om den. Ligeledes vil Stenhoejens Smaabuske som Regel ikke behoeve Omplantning, men maaske af og til Fornyelse, hvis de er bleven for store i Forhold til Omgivelserne, Det er da isaer Planterne paa Skraaningerne, i Lavningerne og paa de mindre Stensamlinger, som boer omplantes. De store Stenblokke boer helst lades uroerte saa laenge som muligt, fordi Tilplantningen af disse er noget omstaendelig, men ogsaa fordi en stor Pudeplante eller Rosetplante, som er vokset rigtig fast til Stenene, ikke taaler Omplantning, eller i alt Fald lider meget derved. En partiel

Omplantning kan dog her ogsaa vaere noedvendig. Her taenkes paa de Fornyer, som bliver noedvendige ved at nogle Planter (Saxifraga mutata, Saxifraga longifolia, Carlina acanthifolia o. a.) doer efter Blomstringen. Allerede ved foerste Plantning maa man have disse Planters kortvarige Liv i Minde, saa at man sætter dem paa Steder i Klippeblokken, hvor Omplantning bliver forholdsvis let.

Moraenebede.

Det er foer anfoert, at visse Alpeplanter er meget vanskelige at dyrke; dette gaelder da navnlig Arterne fra de hoejeste Fjaeldtoppe og dem, som vokser paa Moraenerne. Det ligger da naer at formode, at man, saafremt man kunde efterligne de ejendommelige klimatiske Kaar og Jordbundsforhold, som de lever under, vilde kunne faa dem til at lykkes i Kultur. Det gaelder altsaa at skaffe Planterne en Jordbund af muldfattig Beskaffenhed, rigelig Tilfoersel af koldt Vand om Sommeren og temmelig toer Jordbund om Vinteren. I England har man da i de senere Aar konstrueret de saakaldte "Moraenebede" til Kultur af disse Planter.

Paa en svagt skraanende Flade graver man en Fordybning godt 1/2 m dyb. Bunden og Siderne beklaedes med en Kappe af Cement, Bassinets oevre Rand skal have samme Fald som den Flade, det er konstrueret i. Paa det laveste Sted i Bassinets Bund anbringes inden Stoebningen en Flaskehals, som saaledes kan give Afloeb for det Vand, der samler sig i det stoebte Bassin. Dette fyldes nu med Sten, store i Bunden, aftagende opefter, saa at det oeverste Lag bestaar af ganske fine Skaerver. Heri anbringes Planterne. I Flaskehalsen indsættes en Prop udvendig fra. Ved den oevre Rand af Bassinet laegges et perforeret Roer, som er sat i Forbindelse med Vandledningen; herfra maa Vandet flyde ganske jaevalt hele Sommeren. Tilloebet maa vaere staerkere end Fordampningen, saaledes at der bestandig loeber Vand over den nedre Rand af Bassinet. Hen paa Efteraaret lukkes af for Vandet, og nu uddrages Proppen af Flaskehalsen, hvorved Bassinet toemmes for Vand, og Stenmassen bliver ret toer. Selvfoelgelig maa Cementrandene skjules ved, at der laegges stoerre Sten over dem, ligeledes maa man for at bryde Ensformigheden ved Bedets Overflade henlaegge stoerre Sten her og der. Det Vand, der loeber bort fra Moraenebedet Sommeren igennem, boer man lede videre gennem Stenhoejsanlaegget, lade det risle nedover som et mindre Vandloeb for at ende i en Eng eller en Kloeft. Om man vil, kan man bygge Moraenebedet i 2 Etager som 2 Bassiner, det ene over det andet; det overfloedige Vand fra det oevre loeber da ned og befugter det nedre Bed.

Murhaver.

Paa gamle Mure--og ikke mindst paa Ruiner--traeffes man ofte en ret yppig Vegetation. Det er saaledes en bekendt Sag, at den lille Bregne _"Murrude"_ vokser frodigt paa Kronborgs Mure. Ved foerste Oejekast ser det maerkeligt ud, at Planterne kan trives under saadanne Kaar, men taenker man naermere over Sagen, er det jo i og for sig ikke maerkeligere, end at Planterne vokser i de stejle Klippesider, thi Murene er jo mindst ligesaa poroese som Grundfjaeldene. Det har endog vist sig, at Planter, som vanskelig trives paa Stenhoej, lykkes, paa Mure. Det er da intet Under, at man sine Steder ligefrem har opfoert Mure udelukkende eller dog for en Del beregnede paa Beplantning. (Se Figurene 13, 14, 15 og 16.) _Correvon_ omtaler udfoerligt og roser meget disse Murhaver. En Mur, som han selv har i sin Have, _"Floraire"_, er 28 m lang, 2,10 m bred og 1,40 m hoej, den er bygget af haardtbraendte Sten og loeber i Retning SOe.-NV., den har altsaa sine Flader vendte mod NOe. og SV., har saaledes en Solside og en Skyggeside, en Fordel man kan sikre sig, naar man bygger en Mur alene til dette Formaal; paa en Mur, der forud eksisterer, som er opfoert med andet Formaal, og som man faar til Opgave at beplante, vil ofte kun den ene Side vaere fri. _Correvon_ giver Fortegnelse over de Planter, som Aaret igennem blomstrer paa denne Mur, ordnet efter Blomstringstiden; Listen indeholder flere Hundrede Navne. Konstruerer man selv sin Mur, har man jo yderligere den Fordel at kunne give den Indmad d.v.s. en Blanding af Jord, Kalkgrus og Sten.

Pottekultur.

For dem, som har endnu ringere Plads end en Stenhoej fordrer, kan det vaere et Substitut at dyrke en Samling Alpeplanter i Potte, og denne Kulturmetode kan ogsaa vaere nyttig for dem, der har Stenhoej, idet de da i de pottedyrkede Individer har en Reserve at ty til, hvis enkelte Planter skulde gaa ud paa Stenhoejsanlaegget. Man anskaffer sig foruden den almindelige Slags Potter to andre Slags, et Saet, der er smallere og dybere, og et, der er fladere og bredere, i de dybe dyrkes Pudeplanter og i det hele Planter med dybtgaaende Roedder, de flade forbeholder man Taeppeplanterne. Man kan her ofre noget mere paa Jordblandingen, da det er saa ringe Kvanta, der bruges, og man anvender derfor udelukkende Mosejord, Lyngjord, Graestoervjord, Bladjord, Kalkgrus, Grus og fine Skaerver. Man planter meget fast; i Bunden af Potten laegges et Lag Potteskaar. Potterne nedgraves paa et Grusbed og vandes rigeligt Sommeren igennem; Gruset udenfor Potterne holdes ogsaa staerkt fugtigt, Fordampningen herfra vil bringe Koelighed og Friskhed til Potteplanterne. Om Vinteren holdes de i dybe Karme, nedgravede i Grus. Imellem Karmene laegges Kulaske eller lignende Materiale, som afleder Vandet godt. Karmene daekkes med Vinduer, naar det er staerkt fugtigt Vejr, men der luftes rigeligt. Bliver det Frost, lukkes Vinduerne til, og der daekkes med Maatter og

Lemme. Ved indtraedende Toevej afdaekkes igen.

Pasningen af Stenhoejen Aaret rundt.

Naar Aaret lakker mod sin Slutning er det Tid at taenke paa Stenhoejens Daekning. Enkelte silkehaarede eller filthaarede Planter, som ikke taaler for megen Vaede paa Bladene, vil man med Fordel kunne beskytte ved Hjaelp af et lille Glashus bestaaende af fire Sideplader med en Overligger, der maa skraane lidt, saa at Vaeden kan loebe af den; der maa ogsaa vaere en Aabning mellem Siderne og Taget, saa at Luftcirkulation stadig kan finde Sted. Denne Tildaekning kan passende ske, naar Efteraarets bestandig vaade og graa Dage indfinder sig. Visse kaelne Planter kan man ogsaa beskytte mod Vinterens Vejrlig ved, naar den foerste Frost er i Vente, at tildaekke dem med skarpt Grus. Disse to Beskyttelsesmaader bliver dog rent lokale. De fleste Stenhoejsplanter er i deres Hjemstavn daekkede af et lunende Snelag, som goer, at Jorden ikke fryser i nogen betydelig Dybde; men her i vort Klima ligger dette naturlige Daekke kun rent undtagelsesvis i et laengere Tidsrum. Spoergsmaalet er da, om man kan skaerme sine kaere Stenhoejsplanter mod staerk Barfrost, saa at man paa en Maade erstatter Sneen. Desvaerre lader dette sig ikke goere, i al Fald kun i ringe Grad. Men et Lag af Granris, over hele Stenhoejen goer dog sin Nytte, det haemmer i en vis Grad Udstraalingen og skaermer noget mod de bratte Temperatursvingninger. Mest Gavn goer Granrisdaekket paa Slutningen af Vinteren, naar Solens Lys og Varme vil lokke Planterne til en for tidlig Vaekst, og ligeledes vaerner det de stedsegroenne Planter mod den skarpe Foraarsvind, der let foraarsager en for staerk Fordampning fra deres Loevvaerk. Tildaekningen med Granris finder bedst Sted ved Juletid, men frygter man staerk Frost i den tidligere Del af December, maa man hellere fremskynde Tildaekningen. Kommer der et Snedaekke, er Planterne foerst ret hjulpne.

Vinteren igennem er der intet at goere ved Stenhoejen. Og dog! Hvis der indtraeder milde Perioder, som tegner til at blive af nogen Varighed, er det gavnligt at mindske Daekket paa Stenhoejen her og der, navnlig boer man taenke paa de stedsegroenne urteagtige Arter som visse *_Saxifraga*, *Hutchinsia*, enkelte *_Sedum*. nogle *_Veronica* o.s.v., thi selv om det er Vinter, er der dog en vis Grad at Livsvirksomhed til Stede. De bortfjaernede Granris samles i Bunker for atter at laegges over Planterne, saa snart Frostvejr indfinder sig.

[Illustration: Fig. 52. Digitalis. Denne Plante kan under store Forhold anvendes paa en skygget Del af Stenhoejen. Man saar den paa Stedet.]

Afdaekningen om Foraaret maa finde Sted gradvis, og man boer saa

vidt muligt vaelge Graavejrsdage til dette Arbejde for ikke at udsaeette Planterne pludseligt for Solens Indvirkning. Men nu kommer samtidig et af Aarets vigtigste Vedligeholdelsesarbejder. Frostens har Vinteren igennem, trods Daekning, virket paa Jorden, den har loeftet de smaa Sten, som ligger omkring Planterne, ja selve Planterne, navnlig dem, der er plantede det foregaaende. Efteraar er haevede op af Jorden, saa at Roedderne er blottede. Forsoemmer man ret laenge at faa dette bragt i Orden igen, vil de loesnede Planter doe af Toerke eller i al Fald svaekkes i betydelig Grad. Derfor skrider man til det Vaerk, mens der endnu er rigeligt af Fugtighed til Stede, at trykke Jorden fast igen. Ofte maa man tage fat paa dette Arbejde, inden man helt har afdaekket Stenpartiet, men man soerger omhyggeligt for, at ingen Del af Stenhoejen forbigaaes. Man fjerner saa Granrisene fra et mindre Parti, goer dette i Stand og laegger nogle af Granrisene over igen. I en Kurv eller Kasse foerer man lidt frisk Jord med sig for at kunne fylde efter i de Revner, som maatte vaere opstaaede ved Regnskyl Vinteren igennem.

Efterhaanden som Foraaret skrider frem, kan man fra Grotter og Kloefter bortfjaerne Loev, som er foeget sammen der, hvis det virker uskoent eller er hobet op i for store Maengder; ligeledes kan man afpudse de gamle Bregneblade eller andet Loevvaerk, man har ladet sidde for at virke beskyttende Vinteren igennem. Nu bryder det alle Vegne, og en Stund kan man blot fryde sig over sin Stenhoej, og hver Dag se en ny Plante udfolde sine Blomster, men snart kalder Arbejdet igen. Foraarets toerrende Luft goer sin Virkning, og Vanding bliver noedvendig enkelte Steder. Har man et kunstigt Kildevaeld i sit Stenhoejsanlaeg eller et Moraenebed, maa der lukkes op for Vandet. Snart straekker Vanding med Vandkande ikke til, der maa sproejtes dagligt, i al Fald naar Vejret er toert. Sproejtningen skal ikke indskraenkes til Planterne alene, Stenene og Gangene oversproejtes, de sidste ikke mindst, thi derved bidrager man til at sprede Friskhed og Koelighed over hele Anlaegget. Vil man have et saerlig godt Vandingssystem, kan man over hele Stenhoejs-partiet lade laegge Vandroer med mange fine Bruseapparater, hvorfra Vandet kan fordeles stoevfint.

Nu har de foerste af Stenhoejens Foraarsbebudere allerede visne Blomster, disse maa fjaernes, hvis man da ikke agter at samle Froe af dem. Efter staerke Regnskyl maa man med Jord og Sten udfylde de Render, det nedstroemmende Vand har dannet sig, ogsaa Gangene maa efterses og repareres. Saaledes gaar Sommeren med Afpudsning, Vanding og Reparationer. Man maa ogsaa stedse goere sine lagttagelser med Hensyn til Planternes Vaekst og Udvikling, holde Oeje med dem, som vokser for staerkt for i Tide at kunne haemme dem i Vaeksten; ofte kan Forholdet dog vaere saadant, at det er rigtigere at lade den Plante, der foeler sig vel paa Stedet og er ved at blive smuk og kraftig, beholde Pladsen, medens den svagere maa fjaernes og saettes hen paa en for den gunstigere Plads. Man maa i det hele maerke sig, hvilke Planter, der synes at have faaet en ueheldig Plads, hvilke der staar for toert eller for lyst, for fugtigt eller for skygget, saa at man senere, naar

Omplantningstiden indtraeder, kan rette de Fejl, der er begaaede.

Hele Aaret, men dog mest om Sommeren, har man at kaeampe mod nogle Fjender af Dyreriget, hvilke man maa soege at bekaempe paa bedste Maade. Muldvarpen er her som i den oevrige Have en ubehagelig Gaest, som man maa forfoelge ihaerdigt. Mus og Rotter saetter af og til Bo i de Stensaetninger, hvor de kan finde en Hulhed; jo bedre Grottevaeggene og Klippeblokkene er byggede op, des vanskeligere kan disse Dyr finde et passende Sted til deres Bolig. Solsorten er vel nok den ubehageligste Gaest blandt Fuglene, hvis man da ikke er saa letsindig at lade sine Hoens gaa om i Haven.

Solsorten ynder at rode og hakke i Planternes taette Puder og Taepper for at soege efter Insekter og Orme, og nyplantede Partier, som har haft Besoeg af denne Fugl, ser soergelige ud. Hvis man ikke naenner at skyde denne Gaest, har man naeppe andet at goere end at finde sig i dens Oedelaeggelser. Og af de lavere Dyr har man Snegle, Knoporme. Myrer, Jordlopper, Baenkebidere og andet Utoej at bekaempe. Snegle uden Hus (noegne Snegle) er isaer slemme efter Planter med tykke eller koedede Blade, saasom forskellige Primula-Arter, de ynder ikke Kalk, og for at haemme deres Angreb an vender man andetsteds en Udstroening af pulveriseret Kalk; da saa mange af Stenhoejens Planter er kalkyndende, vil en saadan Udstroening, i al Fald omkring de kalkyndende Planter, kun kunne goere Gavn. Myrer er meget ubehagelige Gaester, de laegger med Forkaerlighed deres Tuer midt op i en Taeppeplante eller Pudeplante. Man maa for at udrydde dem afgrave og bortfjaerne en stoeerre Del af Jordmassen, som man erstatter med frisk Jord. Myrerne kan ogsaa fanges ved i Tuerne at nedlaegge en Svamp dyppet i Honning eller Sukkeroploesning; Dyrene vil da krybe ind i Svampens Hulheder, naar denne er fyldt, kastes den i en Spand med kogende Vand; gentages denne Proces Gang paa Gang, kan man helt rense en Tue for dens Beboere. Knoporme efterstraeber de finere Nellikearter, Primula og mange andre af de bedre Stenhoejsplanter. Man maa, saa snart man har opdaget deres Tilstedevaerelse, gennemrode Jorden tidlig om Morgenen og afsamle saa mange af disse Skadedyr som muligt. Baenkebidere er Natdyr og gemmer sig om Dagen i moerke Huller. Henstiller man paa Stenhoejen udhulede Kartofler eller Roedbeder--med Hulheden nedad--vil Baenkebiderne soege til disse og gemme sig der, om Morgenen kan man da ryste dem ud og draebe dem. Regnorme, hvis Tilstedevaerelse ellers er oenskelig i Naturens Husholdning, er ikke til nogen Gavn for Stenhoejen. Jorden bliver ved deres Virksomhed og ved deres Aflejring af Ekskrementer mindre behagelig for Alpeplanternes Roedder at arbejde i; som egentlige Skadedyr kan man dog ikke opfatte dem.

Med August begynder atter en travl Tid. Thi nu er det en gunstig Tid for Omplantning, hvad enten dette nu er de smaa Aendringer, der just er hentydet til, eller det er Generalomplantninger af stoeerre Dele af Stenhoejen. Den rigeligere Nedboer, som falder i denne Maaned, og den kraftigere Nattedug er gunstig for dette Arbejdes Udfoerelse. I og for sig kan man omplante Stenhoejsplanter til enhver Tid af Aaret, naar blot Jorden ikke

er frossen, men Planterne tager hurtigere fat, naar de omplantes i August, og de naar at faa rodfaestet sig inden Vinteren.

Efter at Omplantninger og Nyplantninger er fuldendte, har man Resten af Efteraaret mest Renholdelse at taenke paa. Man maa soerge for, at man gaar Vinteren i Moede med en vel renholdt Stenhoej; der maa ikke findes Ukrudt noget Steds, thi saa har man det at kaempe imod straks i den travle Foraarstid. Visne Blade maa man ikke vaere for ivrig med at fjaerne hen paa Efteraaret, thi disse kan siddende paa Planten godt goere deres Nytte som et Slags Vinterdaেকে.

[Illustration: Naturlig Plantning med faa vaesentlig indfoedte Arter. Kun Arundo Donax (til hoejre) roeber at det hele er Menneskevaerk.]

DEN DANSKE FLORAS VAND- OG STENHOEJSPLANTER

af _Andreas Madsen_.

I. VANDPLANTER.

Paa Vandplanter er Danmark langt rigere end paa Klippeplanter. Udfra et havemaessigt Synspunkt goer det intet til Sagen, at der alene kan blive Tale om vore _ferske_ Vandes Blomsterverden, eftersom Havets Plantevaekst ikke ejer blot en Art som er under Dyrkning. Havfladen er ganske blomsterloes, kun fladbundede Kysters Brakvand daekkes sine Steder af _Flydende Vandranunkel's_ hvide Blomstermylder.

Vore vildtvoksende Vandplanter omfatter derfor i gaengs Sprogbrug udelukkende de Arter som traeffes i Soerne, Aerne, Baekkene, helt ned til Toervegrave og Vandhuller. Mange iblandt dem, forholdsvis flere end af Landjordens indenlandske Flora, er saa smukke og statelige, at vi ogsaa lader deres Blomster og Blade smykke Havernes Vandpartier. Andre har vi derimod god Grund til at betragte med mindre velvillige Blikke, maa afgjort holdes baade fra Haverne hvor de kun optraeder som Vandukrudt, fuldt saa ondartet og vanskeligt at udrydde som Landjordens. Et Eksempel herpaa er den kendte, oprindeligt amerikanske Art _Vandpest_, *Eloдея canadensis*_. For ikke at tale om _Andemad_.

Kun Arter der lader sig til Syne oppe i Luften enten med saavel Blomster som Blade eller dog med Blomsterne alene, har vi nogen Glaede af at indlemme blandt Havernes Kulturplanter, Den, ioevrigt faatallige Gruppe, hvor _hele_ Planten til enhver Tid er

nedsaenket i Vandet, _Hornblad, Vandkrans, Brasenfoede, Vandpest_, foruden enkelte andre, er lidet egnede til andet end Stueakvarier, gennem hvis Glasvaegge Planterne kan ses ogsaa fra Siden.

De Vandplanter hvis Blade svoemmer eller rettere flyder i Vandspejlet og hvis Blomster enten goer det samme eller dog gror saa lavt at ogsaa de synes flydende, er derimod en Afdeling som taeller mange udmaerkede Arter, i hvis Spidse vi afgjort boer saette de to, danske Vandplanter som i alle Maader fortjener at indlede vor Skildring, den _hvide_ og den _gule Aakande_.

Om den hvide Aakande skriver Rostrups Flora, at den hoerer til vore skoenneste, indenlandske Planter, og at Blomsterne overgaar alle andre i Stoorrelse. Men naest efter kommer den gule og begge vore Aakander forstaar, hvad ellers ikke ret mange hjemmevoksende Planter kan, at haevde sig overfor den store Maengde af indfoerte, fremmede Arter. Og hvilke glimrende Fremtoninger der findes blandt den nyere Tids udenlandske Aakander, meddeles andetsteds i denne Bog.

De vokser ikke sjeldent blandede sammen og klaeder hinanden fortraeffeligt. Paa Baggrund af Bladenes groenne Oerige traeder Blomsterne frem i skinnende guldgul og soelvhvid Pragt, Det Hele danner et saa skoent Billede, at Gartnerens Kunst ikke kan foeje noget til, Intet Under at Aakanderne, indbefattet Asiens og Aegyptens beroemte Lotus, fra de aeldste Tider og overalt har tiltrukket sig almindelig Opmaerksomhed og er blevne folkekaere som faa andre Planter i Vand som paa Land. Herom vidner den Vrimmel af Aakande-Navne, som vidt forskellige Tungemaal er forsynede med.

Aakande er et gammelt Navn der var faelles for hele Norden og atter svarede til gaengse Navne laenger sydpaa. Hvem der oprindeligt maa have vaeret den rette Aakande skoennes let, det er utvivlsomt den Gule. Frugten, egentligt et "Baer", har virkeligt Form som en Kande, medens den Hvide Aakandes er naesten kuglerund, og staerkt minder om Opiumvalmuens Kapsel. Imidlertid maatte Farven altid vaere den mest ioejnefaldende Forskel paa de to Aakander, som begge kom til at baere dette Navn, der overfoertes fra den Gule til den Hvide.

Vore aeldste Planteboeger giver dog flere Navne at vaelge imellem. _Henrik Smid's_ Laegebog fra 1557 naevner ganske vist kun Hvid Aakande, men kun af den Grund, at den regnedes for al vaere mere brugbar som Laegemiddel end sin Slaegtning. Som medicinsk Plante er den ioevrigt nu gaaet af Brug. Derimod har _Simon Paullis_ "Flora Danica_" tre forskellige Navne: _Aakande, Soee-Blomst, Soee-Blad_.

De afledes hver fra sin Del af Planten, Frugten, Blomsten, Bladet. Den fjerde Part Roden mindes i det gamle, men sjeldnere Navn _Haarrod_, der hentyder til de tykke Rodstokkes taette Bundter af Trevleroedder. Aakande synes dog at have vaeret det

gaengse, danske Hovednavn. Folkenavne paa Planter og Dyr er ofte Lignelser, hvis Billeder hentes fra Ting hvormed man er fortrolig i det daglige Liv, og Kanden manglede neppe i noget Hjem. Aakandernes store Frugter var ganske som lidt plumpt formede Drikkekander at se til og den hvide Aakandes lignede tykbugede Krus. Det var ikke til at tage fejl af og saaledes opstod rundtom i Lande og Landsdele en Maengde Aakande Navne, som man mere eller mindre traeffende tog Sigte paa disse Ligheder. Det falsterske *_Soekrukke_*, det jydske *_Kaellingkrus_*, Svenskernes *_Smoerkandekop_*, Tyskernes *_Eddikekrukke_*, ligetil det engelske *_Braendevinsflaske_*, et Navn som vist ogsaa skyldes en Tankeforbindelse idet den gule Aakandes Blomster siges at udaande en svag Duft af Whisky eller noget i den Retning. Det lyder da lidt mistaenkeligt, at en Botaniker et Steds meddeler sine Laesere, at Aakandebloomsterne har en "ikke ubehagelig Lugt."

I svenske Folkemaal kendes ogsaa det noegne Navn *_Kande_* og sluttelig skal naevnes, at Thybomaalets *_Pottelaage_* som Navn for Bladene ogsaa tilhoerer disse Lignelser fra Koekkenets Verden.

Paa Videnskabens Verdenssprog, Latin, bevarede begge de nordiske Aakander gennem Aarhundreder Faellesnavnet *_Nymphaea_*, men omkring Aaret 1800 fik de ikke laenger Lov til at vaere i samme, botaniske Slaegt, men blev skilte i to. Det gamle *_Nymphaea_* blev forbeholdt den Hvide medens den Gule modtog Navnet *_Nuphar_*, som efter Sigende er et arabisk Ord, der som Aakandenavn ioevrigt har vaeret kendt gennem hele Middelalderen ogsaa nord for Alperne, i en lidt anden Form *_Nenuphar_*, er det maerkeligt nok gaeldende i Nutidsfransk som Navn for begge Aakanderne.

I Skoleboeger og andre Skrifter for Boern og Ulaerde var det nu noedvendigt at lade to latinske Navne faa tilsvarende danske, det lod sig ikke goere at noejes med det ene, Aakande. Den Gule blev da kaldt *_Nuphar lutea, Aakande_*, den Hvide med ligeledes een indenlandsk Art, *_Nymphaea alba_*, fik Navnet *_Noekkerose_*.

Selvoelgeligt blev Ordet Noekkerose ikke valgt i Blinde. Det var kendt fra gamle Dage som Folkenavn om just ikke i Dansk saa dog i Norsk og Svensk og laenger sydpaa kendtes den som Germanernes *_Nixenblume_*.

I den almene Opfattelse stod de nordiske Vandes Guddom, Noekken, som saerligt knyttet til norske og svenske Sagn og Aeventyr. Han traeffes i danske Digtning og Overtro, men kun sjældent og vel altid under Paavirkning nordfra. Foelgerigtigt maa da Noekkens Roser vokse ikke i vore, men i de to andre skandinaviske Landes Soeer og Aaer. Hermed passer det, at Videnskabernes Selskabs Danske Ordbog skriver saaledes: "Noekkerose, Norsk Plantenavn" og i de Plante-Laereboeger, der udkom inden Norges Adskillelse fra Danmark og hvori de norske Plantenavne altid vedfoejes de danske, henfoeres "Noekkerose" ligeledes til Norge. Mest udbredt og henfoert til begge Aakanderne synes det dog at vaere i svenske Folkemaal.

Foruden Noekkerose kendes ogsaa Navnet Noekkeblomst, og denne Form er vistnok den som foerst indfoerer den ny Betegnelse i danske Boeger. I Bredsdorffs "Haandbog over botaniske Ekskursioner i Egnen om Soroe", Kjoebenhavn, 1834" opfoeres: Nymphaea, Noekkeblomst og Nymphaea alba. Hvid Aakande. Som Noekkerose findes det i Joh. Langes "Haandbog i den danske Flora, 1853" og optages senere af Rostrup og andre Botanikere. Selv om det egentligt er et svensk-norsk Navn, lader det sig meget vel forsvare at indfoere det ogsaa i det tredje nordiske Sprog. Men i gaengs Tale har Noekkerose vanskeligt ved at traenge igennem.

Et af gamle Simon Paullis Aakande Navne var Soeblad. Det er i sig selv ganske ligetil, men har dog givet Anledning til en Strid, som endnu er standende, og hvis Hovedpunkt er Spoergsmaalet om "Hjaerterne" i det danske Rigsvaaben. Somme Historikere paastaar jo, at de saakaldte Hjaerter ikke er andet end Soeblade, altsaa Aakander. Er dette virkelig Tilfaeldet, er der timedes vore to fornemste Vandplanter stoerre Haeder end nogen anden i vor Flora baade til Lands og til Vands.

Vi kender alle Kong Volmers Ord "I Skjoldet springe Loever og Hjaerter staar i Brand", og til disse Chr. Winther'ske Verslinjer slutter sig Grundtvigs "Hjaerter og Loever i sit Skjold, Danmark har foert fra Hedenold". Hvad Digterne her synger om, har staaet som Sandheder, ved hvilke der ikke turde rokkes, at fornaegte dem var at bryde selve den dyre Skjolderand. Men disse Historikere har ikke Agtelse for nogetsomhelst. De soenderbryder Skjoldet, laver Loeverne til Leopardter og Hjaerterne til Aakander.

Til ingen Nytte foerer de Bevis efter Bevis i Marken for, at det er saaledes. Den gamle Tydning af Rigsvaabnet er for mange en Trossaetning, hvorimod alle Fornuftgrunde preller af. Det er da heller ikke Hensigten her at tage Standpunkt i Striden, men blot sagtmodigt udtale, at det gamle Kongevaabens sindbilledlige Betydning ikke forringes ved at faa Hjaerterne ombyttede med Soeblade. En tredje dansk Digter Chr. Richardt har udbragt en Skaal for hvert gyngende Aakandeblad til Ankers i Oestersoeens Boelger, og Vaabnets Soeblad bliver da Billedet paa Danmark vaernet af de tre Vaabendyr, de danske Hovedstroemme imellem Sjaelland, Fyn og Jylland.

Er dette Sindbillede hentet fra en dansk Indsoe, hvor Noekkens Roser gynger paa Vandspejlet, mindre skoent end Fremstillingen af de blodende Hjaerter, som i sig selv intet betyder?

Som virkelige Aakandeblade, hvorimellem de store, skoenne Blomster er indstroeede, finder vi dem mange Steder hos H. C. Andersen. I Aeventyret "Klokkedybet" mindes han Barndommens Land ved Odense Aa, hvor de gule "Aaknapper" vokser, og han lader Dyndkongens Datter komme for Dagens Lys i en Aakandeblomst, der aabner sig mod Solen. Naturens underfulde Herlighed i Paradisets Have aabenbarer sig ogsaa i Aakander, hvis Blomster er som en

roedgul, braendende Lue, som Vandet giver Naering. Det kan taenkes, at Digteren har kendt de fremmede, roede Nokkeroser han bruger aldrig delte Navn. som ikke er indgaaet i Folkesproget,--og muligt husker han dem fra sine Rejser, men det er dog neppe falden ham i Tanker, at hans eget Lands Vande en Gang med Tiden skulde prydes af ikke alene roede, men ogsaa blaa Aakander, der vel kunde maale sig med de Fantasibloemster, hvormed han smykkede Edens Have.

I Aarets Historie breder Nordens hvide Lotus sine Blade over Skovsoeen, medens Varmen vaelder ned i den dejlige Sommer, og i Tommelise sejler Aeventyrets lille Heltinde ned ad Stroemmen paa et Aakandeblad, der foeres af Sommerfuglen, et af de mest henrivende Billeder ikke alene i dansk, men vel overhovedet i al Aeventyrdigtning. At H. C. Andersen her taenker paa Odense Aa, viser det Traek, at Skruptudsen pynter sin Stue nede i Dybet med de samme gule Aaknapper, der findes i "Klokkedybet", hvor Stedet udtrykkelig naevnes.

Hvor meget der endnu lod sig fortælle om vore hjemlige Soeblade er det dog paa Tiden at standse. Som en lille Modvaegt imod den megen Talen om Vaabenskjolde, om Aeventyr og andet laerd og skoent, skal dog til Slutning naevnes en lille Enkelthed fra et helt andet Felt.

Enhver, som elsker Naturen, maa glaedes ved at se Aakanderne i deres fulde Sommerpragt og intet fremkalder selv midt i Vinterens blomsteroede Moerke Mindet om de skoenne Timer i hoejere Grad end vore Vandets hvide og gule Roser, der ogsaa er blevne sammenlignede med Liljer og Tulipaner. Vi taenker tilbage og husker Sejlturen henad Aaen eller Soeen forbi Aakandernes groenne og blomstrende Rige, hvor man gaerne proever paa at plukke Blomster, dog saedvanligt med lidet Held. Nede under dem leger Fiskene med deres Finne, som skrevet staar i vore gamle Folkeviser, og henover Vandspejlets Hjaerter danser og flyver glimrende Insekter, de skoenne Sivbukke. Det falder os ikke ind, at de beundrede Vandblomster ogsaa kan goere Nytte, praktisk Nytte paa Bordet og derefter i Munden. Det har muligt heller ikke nogensinde vaeret Tilfaeldet her i Landet, men i hvert Fald oppe i Sverigs fattigere Egne har Almuefolk til Tider maattet goere Brug af Aakandernes koedede, stivelsesrige Rodstokke, som er blevne malede og bagte til Noedbroed. Om dettes Naeringsvaerd og Smag har der ikke kunnet findes Oplysning, men selv om vi ikke oensker, det skal komme saavidt, er det mon fjernt ogsaa i vor, lidet hyggelige Tidsalder at sende en Tanke til de Vaerdier, som ligger paa Vandets Bund?

Ligesom Storhederne i Menneskenes Rige gaerne efterlignes af de Smaa, saaledes er mange Vandplanter dannede i Aakandernes Skikkelse. Med samme, flydende Hjaerteblade, tilsvarende Voksemaade og med Blomster i Gult og Hvidt, hos enkelte slaar den hvide Farve dog over i Rosa og et endnu kraftigere Roedt.

Froebid kan saaledes gælde for en Noekkerose i Dvaergeformat, og kaldes da ogsaa i aeldre Tid, hos Simon Paulli og andre med Navnet: "Mindste Slags Aakande med hvide Blomster". Senere godkendtes Froebid som ikke alene Nordens, men de fleste andre Sprogs gaengse Navn, det latinske Artsnavn *_morsus ranae_* er udsprungen som ligefrem Oversaettelse af Folkemaalet. Almindelig som denne Plante er naesten allevegne og skoent meget net dog langtfra fremtraedende dekorativ, frister den ikke til Indplantering i Havernes Vandpartier.

Det samme gaelder vore *_Vand Ranunkler_*, hvis 6 forskellige danske Arter i Laegfolks Oejne skuffende ligner hverandre, en enkelt af dem hoerer, som allerede naevnt, til de meget faa Blomsterplanter, der vover sig ud i om just ikke det salte Hav saa dog i det stille Brakvand. Vand-Ranunklerne samles oftest i en saerlig Slaegt *_Froepeber, Batrachium_*, hvis mest ioejnefaldende Faellestraek er *_hvide_* Blomster, medens den toerrere Bunds Ranunkler--eller Smoerblomster--hos os alle er gulblomstrede.

Lyseroede Blomster, samlede i tykke Aks, har *_Vand-Pileurt_*.

Dens lange, smalle Blade er skabte som hos de oevrige danske Pileurter, der er mindre haederlig kendte som slem Ukrud i Haver og paa Marker. I det Hele har Vand-Pileurt ikke det saedvanlige Praeg af at tilhoere det vaade Element og kan ogsaa tidt vandre ind paa toerlagt Bund eller endog blive en ligesaa slem Ukrudplante som sine Slaegtninge Blegbladet og Ferskenbladet Pileurt, fra hvilken Vand-Pileurt dog adskiller sig ved at vaere fleraarig. Den tager sig afgjort bedst ud som svoemmende med de smukke rosenroede Blomsteraks stikkende op over Vandskorpen og kan herude ikke forveksles med nogen anden Pileurt.

Til samme Gruppe. Flydeplanterne, hoerer endnu to Planter, som kun med et vist Forbehold henfoeres til *_danske_* Vandplanter. De har begge i en fjern Fortid vokset i vore ferske Vande, men goer det ikke laenger; med en vis historisk Ret tilhoerer de dog stadig vor Flora og deres Udeladelse vil af flere Grunde vaere paafaldende.

Den ene er *_Hornnoedden, Trapa natans_*, hvis Blade ikke kan vaekke Strid om Rigsvaabnets "Soeblade" eller "Hjaerter", eftersom de snarere har vaeret Forbilleder for "Ruder" paa Spillekortene. Hornnoeddens ejendommelige Ydre og maerkelige Historie vil ioevrigt mangan Laeser kende fra Sophus Bauditz's "Fortaellinger fra Skovridergaarden", hvor man finder dens veltrufne Portraet. Man ved da, at Trapa er uddoed her i Landet. Om dens Forekomst for maaske Aartusinder siden, derom vidner Fundet af Hornnoedden foerst i lollandske Toervemoser, senere ogsaa fra Steder paa Sjaelland og i Jylland, I vore Dage er den sjaelde i hele Nord- og Mellemeuropa og gaar som en uddoende Art stadigt tilbage. Der gaar Sagn om, at en ivrig Planteven en Gang satte sig for at genindfoere Trapa natans i den danske Flora. Med Lommerne fyldte, strittede han Noedderne ud de flest mulige Steder, det hed sig endog, at de paa Jaernbanerejser blev kastede ud af

Kupevinduerne, naar Toget gik taet forbi en Soe, Aa eller blot et Vandhul, men der forlyder intet om, at der nogetsteds i Landet viste sig levende Hornnoedplanter.

Skoent Hornnoeddens Ydre er meget beskedent, vil de svoemmende Ruderblade altid vaekke Opmaerksomhed, selv om man ikke har laest Bauditz eller fra anden Side kender Plantens maerkelige Historie, som i "Skovridergaarden" er behandlet med nogen digterisk Frihed. Men Trapa har aabenbart noget vanskeligt ved at finde sig til Rette i det nuvaerende Danmark, hvad saa end Grunden kan vaere og saetter i hvert Fald sjældent modne Frugter. Om Dyrkningen vil Laeseren andetsteds i denne Bog finde de fornoedne Oplysninger.

Den anden Vandplante, hvis Borgerret her i Landet blev naevnt som tvivlsom er *Limnanthemum nymphoides*, der ligeledes forlaengst har ophoert med at vaere vildvoksende hos os, men hvis Frugter ved at vaere fundne i Toervemoser eller dybt i jordlagene vidner om en fordums Tilvaerelse. Dens Forhold i Nutiden er dog helt anderledes end Hornnoeddens.

Flygtigt set minder denne Plante om Gul Aakande. Bladene er flere Gange mindre, men smukt hjerteformede, Blomsterne ved naermere Eftersyn langtfra aakandelignende, men ligner mere store, gule Aurikler. Planten hoerer til Ensianfamilien, der taeller saamange skoenne Arter og saerligt en Maengde Alpeplanter.

Hvorfor, kan Laeseren spoerge, praesenterer vi dog Planten under et skraekkeligt, langt og svaert latinsk Navn. Lad os hoere et godt, dansk Ord. Desvaerre er dette Oenske lettere at sige end at opfylde. *Limnanthemum* savner et Navn med hjemlig Klang, en ligefrem Foelge af, at den er saa lidet kendt.

Efter at have vokset hos os i Stenalderen eller anden Oldtidsperiode forsvandt L. (som vi foreloebigt kalder den) ganske og dukkede foerst op i den nyeste Tid. Naar vi traeffe den i vor aeldre, botaniske Litteratur er Grunden den, at Planten voksede i Syd-Holsten, saerligt i Elben og dens Bifloder som en Tid lang regnedes for Artens Nordgraense. Sydpaa var den udbredt over hele Nordtyskland dog intetsteds saerlig almindelig.

Da Hertugdømmene gik tabt, skulde L. dermed vaere slettet af den danske Flora, men omtrent samtidigt fandt man den i det egentlige Danmark; e. 1863 i Faestningsgravene ved Kronborg, senere flere Steder i sjaellandske Aaer, desuden i Odense Aa og i de allersidste Aar i Vor Aa i Nordjylland. Overalt siges den at vaere indplantet, ikke virkelig vildtvoksende, I Modsætning til Hornnoedden lader saaledes L. til at foele sig meget vel til Mode i Nutidens Danmark, og i Sverig, i hvis Stroemme den ligeledes er plantet, er det samme Tilfaeldet. Den rykker stadigt laenger nordpaa og agter vistnok paany at erobre sig en blivende Plads indenfor den skandinaviske Flora.

I nyere, botaniske Boeger opfoeres L. med det danske Navn,

Soeblad, der som vi har hoert er et af Aakandens gamle Navne. Som Navn paa Limnanthemum er det misvisende alene af den Grund, at det kan lede til den Tro, at Rigsvaabnets "Soeblade"--eller "Hjaerter"--i Virkeligheden er denne Arts Blade, hvad aldeles ikke kan vaere Tilfaeldet. Man ser ogsaa Planten opfoert som _Aakande-Soeblad_, men et saa kunstigt Ord vinder aldrig Indgang i daglig Tale. I Sverig, hvor L. jo ogsaa er ny. har Botanikerne lignende Navne-Vanskeligheder, et af de foreslaaede Navne er her det poetiske _Soeguld_.

Saameget rigere er L. paa videnskabelige Navne. Foruden de ny tillige _Nymphoides peltatum, Villarsia nymphoides_ og endnu flere som for naesten alles Vedkommende omfatter et _nymphoides_, der henpeger paa Ligheden med Aakanderne.

I Havernes Vandpartier vil den, hvad man saa foretraekker at sige, altid goere sig gaeldende. Hvem som ikke forud kender "Soeguldet" vil hvert Aar kunne finde det blomstrende i Juli og August i et af Vandbassinerne i Botanisk Have i Koebenhavn.

Der kunde fremdrages endnu flere Vandplanter af foerste Grad, hvormed vi forstaar Arter, som enten gennem hele deres Tilvaerelse holder sig skjulte nede under Vandet eller kun lader sig tilsyne med Bladene flydende paa Vandspejlet samt en Tid ogsaa med Blomsterne ragende op. Det her naevnte lille Udvalg omfatter dog de mest ioejnefaldende af vore indenlandske "aegte" Vandplanter.

I ethvert nogenlunde rummeligt Ferskvand findes en Raekke forskellige Plantesamling, der skifter i regelbunden Foelge efterhaanden som man naermer sig Bredden. Laengst ud gaar Aakanderne, dog sjaelde paa dybere Vand end ca. 2-2,5 m, paa lavere Vand breder Vandranunklerne, Froebid og andre sig tidt over sammenhaengende, store Flader. _Andemad_ ikke at forglemme. Overfor dette Vandkrud kan enhver Vandgartner, hvis man toer bruge dette Udtryk, som Slagsang kunne istemme Hostrups kendte Vise "Andemad, vaek, den Fordring baer vi frem". Og i Hartkorn med Andemaden slaar han Groede og Vandpest, foruden andet der laegger sig kvaelende som et Kistelaag over Vandet og helt kan standse Stroemmen.

Paa Graensen mellem Land og Vand breder der sig almindelig en Braemme af Siv og Roer ispraengt en broget Blanding af alskens Urter, hvorimellem mange af vore hoejeste, stateligste og skoennest blomstrende Planter, delvis de samme der smykker Moserne, hvis Plantevaekst atter danner Overgangen til Engfloraen.

[Illustration: Aakander, Havevarieteter i Soeen i D. T. Poulsens Planteskole ved Kvistgaard]

Disse Planter hverken svoemmer eller flyder, men haever deres Blomster og Lov hoejt til Vejrs. Deres lavere Dele staar derimod i aabent Vand og handler stik imod den gamle Sundhedsregel at holde

Foedderne toerre og varme.

Her pranger de store Skaerplanter _Vand Kvan, Billebo_ og _Maerke_, jaevnsides _Hjortetroest_ og _Kattehale_ med lillaroede Blomsterstande. Her gror vor vilde, gule _Iris_, hvis Skoenhed ikke er ringere end dens fremmede, mangefarvede Slaegtninges, og vi oejner de smukke, moerkegule _Fredloes_-Blomster. Om Foraaret skinner alt vidt og bredt gult af blomstrende _Kabelejer_, og hen paa Sommeren farves store Straekninger hvide af _Mjoedurternes_ Skarer. Imellem de Store titter _Forglemmigejerne_ frem med blide, blaa Oejne, de rosa _Dueurter_ og forskellige _Ranunkler_ i gaengs Tale kaldte Smoerblomster.

Indenfor Soe- og Aabreddernes Planteverden maerker vi os til Slutning endnu to, som ikke hoerer til de ringeste, _Brudelys_ og _Pilblad_. Begge af samme Familie: Blomstersivene og begge saerdeles statelige, af en egen Skoenhed, som langtfra er pralende men ganske stilfaerdig.

Deres Navne er saa traeffende, at ingen kunde taenkes bedre. Den ene er opkaldt efter sine Blomster, den anden efter Bladene. Brudelys, hvis Staengel virkelig er saa rank som et Lys, afslutter oeverst med en mangestraalet Skaerm, en Kandelaber, hvis enkelte Blus er rosaroede eller nu og da ligesom solblegede, naesten snehvide Blomster. Den svarer fuldtud til sit smukke Navn, der maerkeligt nok kun synes kendt i det danske Sprog og endda er af nyere Oprindelse.

Aeldre Botanikere som _Kylling_ kalder den "Siv med roedagtige Blomster", hvilket mere er en hoejst ufuldkommen Beskrivelse end et Navn, senere blev _Aasir_ (lig Aapryd) foreslaaet, vist af Botanikeren _Viborg_. Paa Bornholm gik den under Navnet "Brudelys", og dette Navn blev heldigvis gangbart i almindeligt Rigsmaal, og nu kendes Planten herhjemme ikke under noget andet. Brudelys er ret almindelig, men optraeder dog sjeldnere i stoerre Maengder samme Sted.

Pilblad har i Modsætning til Brudelys et Navn som vist i alle Sprog er ensbetydende og fremhaever Bladets maerkelige Pil- eller Spydform. Man har allevegne set bort fra de dog i sig selv smukke, blegroede Blomster. Allerstaerkest hævdes den faelles Grundtanke i vor egen, eneste indenlandske Pilblads latinske Navn _Sagittaria sagittifolia_, et kraftigt malende Dobbelt navn i Stil med et Bjoernstjerne Bjoernson. De mange fremmede, isaer amerikanske Arter varierer Bladformen indenfor samme Hovedform paa en interessant og fornoejelig Maade.

Pilblad maa plantes paa ret lavt Vand, ellers udsætter man sig for en ubehagelig Overraskelse, idet Planten kan optraede som Forsvindingskunstner og helt blive borte under Vandet. Dette svarer til, hvad ikke sjalden finder Sted ude i Naturen paa dybere Vand eller i staerkt rindende Stroem, hvori Pilblad omdannes til lange, slappe Graes- eller Sivblade, der holder sig

rent undersøiske. Man ser intetsomhelst til Blade over Vandet og ligesaa lidt til Blomster. Hermed mister Sagittaria selvfølgelig al dekorativ Vaerd som Prydplante og maa i denne Skikkelse nærmest regnes for Vandukrud.

Pilblad er kun truffen enkelte Steder paa Sjaelland, mangler helt paa naesten alle oevrige Oeer, men bliver ret almindelig i de vestjydske Aeer, hvor ogsaa Brudelys er mere talrig end andetsteds.

Denne Skildring af danske Vandplanter meddeler kun spredte og ret tilfaeldige Traek, men kan dog vel give en Forestilling om, at vi paa dette Omraade vel er et lille, men ingenlunde noget fattigt Land.

II. STENHOEJSPLANTER

Saafernt "Stenhoejsplanter" tages i Ordets snevrere Forstand af Alpeplanter eller Hoejfeldsarter, er det indlysende, at Danmarks vildtvoksende Flora maa give blank op paa dette Felt. I et Land, hvor Bjaerg kun er Bakke, kan der hoejst regnet blive Tale om Klippeplanter, som i denne Egenskab endda udelukkende er knyttede til den ene Oe, Bornholm, hvis Granitvaegges Plantevaekst huser adskillige Arter, som er sjeldne eller endog helt mangler i vore andre Landsdele.

Det boer dog indskydes, at denne Fattigdom paa Alpeplanter ikke gaelder for Islands, Faeroeernes og Groenlands Vedkommende. Deroppe vokser en Vrimmel af Arter, som naesten alle genfindes paa de norske og svenske Fjaelde, men savnes i det danske og oevrige europaeiske Lavland.

Mange af de Planteslaegter, som udgoer den faste Stok paa Havernes Stenhoeje, og der vil traeffes i enhver Samling, har ganske vist ogsaa Medlemmer indenfor det egentlige Danmarks Graenser. Slaegter som Alyssum, Arabis, Arenaria, Campanula, Draba, Erica, Gentiana, Primula, Silene og flere endnu. Men de dyrkede Arter er overvejende indfoerte fra fremmede, bjaergrige Lande, medens de indenlandske Arter i de samme Slaegter maa opsoeges i Moser, paa Marker og Enge, i Skove og paa Heder, kort sagt alle andre Steder end paa Stene og Klipper.

I den danske Flora kan vi da kun vente at finde et Mindstemaal af Planter, hvis Navne hentyder til stenede Voksesteder. Det indfoerte Naaletrae, Bjaergfyrren, Hedens Skovtrae svarer herhjemme aldeles ikke til sit Navn, og vi traeffe i det Hele kun to Slaegter, hvis blotte Navne udtaler, at de rettelig tilhoerer Bjaerglandene. Det er Stenbraek og Stenurt.

Af disse to maa endda Stenbraek--Saxifraga--gaa ud som dansk

Stenhoejsplante forsaavidt dens tre, indenlandske Arter fornaegter deres Navn. En vokser paa Enge, en anden i Moser, den tredje paa sandede Marker. Vor almindeligste Art *_Kornet Stenbraek_* er en smuk Engplante, som lejlighedsvis og gaerne med fyldte Blomster finder Plads paa Havernes kunstige Klipper, hvor den dog ikke er egnet til at vaeke stoerre Opsigt. I Norge findes derimod c. 15 forskellige *Saxifraga*-Arter, og i Groenland gaar flere Medlemmer af denne store Slaegt saa hoejt mod Nord, som der overhovedet traeffes Blomsterplanter.

Stenurt, *_Sedum_*, forholder sig helt anderledes og kan med Rette fremdrages som den mest udpraegede danske Stenhoejsplante-Slaegt. Mindst af Praeget har *_Sedum maximum_*, Sankt Hansurten, oftest at finde i solaabne Krat, paa Bakkeskraenter, langs Strandbredder eller nu og da venligt vinkende ned fra gamle, mosgroede Straatage. Ved at optraede i usaedvanlig Maengde og Frodighed paa de bornholmske Granitklipper giver dog Sankt-Hansurten tydeligt til Kende, at ogsaa den er af Stenurternes Slaegt, selv om den forstaar at tilpasse sig Lavlandets Natur.

Danske Flora'er, som Raunkiaer's og Rostrup's naevner en hel, lille Raekke andre *Sedum*-Arter, men ved naermere Eftersyn opdager vi, at de naesten alle opgives som "forvildede". Hverken *_album_*, mite, rupestre, *stellatum_* og flere endnu regner Botanikerne for virkelig vildvoksende, deres rette Hjem er andetsteds, ioevrigt ikke langt borte, de vokser saavel i Sverig-Norge som sydpaa i de mellemeuropaeiske Bjaerge.

Disse "forvildede" Stenurter boer dog ingenlunde saettes i Klasse med almindeligt, mere eller mindre ondartet Ukrud, der meget mod vor Vilje breder sig i Haver og paa Marker. Det er nydelige Smaaplanser, hvis saftfulde Groent og fine, gule, hvide eller rosa fremstraalede Stjaerneblomster liver op imellem de doede Sten, og i Stedet for det mere flove "Stenurt" havde de fortjent at bevare deres gamle, danske Navn *_ "Stenpryd" _*.

Vi selv--Plantevenner og Blomsterkendere--har udbredt de fremmede Stenurter, i det, som Rostrup skriver, "Folk har moret sig med at udsaa Froe af disse Planter", flere af dem bredte sig ved Selvsaaning "af sig selv", som det hedder og slog, bogstaveligt, Rod i den danske Flora. Om dem alle gaelder, hvad Rafn's Flora fra Aar 1800 vedfoejede om Hvid Stenurt, at "den er smuk nok til at fortjene en Plads i Haven".

Denne *_Hvid Stenurt, Sedum album_*, er meget almindelig langs Strandvejen mellem Koebenhavn og Helsingoer, den er her dog neppe aeldre end c. 1850, hvorimod den allerede 1822 er opnoteret fra et Stendige ved Frederiksdal naer Furesoeeen. Endnu tidligere er den bleven set paa Fyn, hvor Rafn har den fra et Stendige taet ved Herregaarden Ulriksholm, som altsaa er dens aeldste, paaviselige Findested her i Landet, loevrigt er det usikkert, om *Sedum album* som dansk kun er "forvildet"; enkelte Botanikere mener, at den paa Bornholms Klipper, hvor den findes i Maengde, maa regnes for

ligesaa oprindelig vildvoksende som Granitterraenets oevrige Planteverden. Paa dette Sted har Menneskehaand knapt udsaaet den.

Aldeles utvivlsom af dansk Indfødsret er *Bidende Stenurt*, *Beduin acre*. Ogsaa den foretraekker Stendiger og Klipper, men selv om hvert Stengaerde forsvandt, vilde *"Bladeloes"*, som den kaldes i aeldre dansk, ikke vaere aftaget videre i Antal. Den foeler sig som hjemme paa sandede Marker og Bakker, og E. Warming naevner den som en af de 20 Blomsterplanter, der udgoer de vestjydske Havklitters foerste, fattige Flora. Aaret rundt ses dens Skudender stikke opad Sandet naesten som smaa, moerkeroede Hoveder, og hen paa Sommeren er dens blomstrende, guldskindende Tuer meget ioejnefaldende i det hvide Sand.

Ligesom sine Fraender holder *Bidende Stenurt* sig langtfra altid Salmistens Paabud om at soege de nedrige Steder efterrettelig, den straeber tvaertimod efter at naa op i Hoejheden, selv om den der kun kommer til at ligge paa Straa. Hvor den faester Rod paa Straatagene, kan Sankt Hansurten slaa Foelge, og lejlighedsvis traeffter de ogsaa et tredje Medlem af just ikke samme Slaegt, *Sedum*, men dog tilhoerende en faelles Familie, *de Tyk-bladede* paa Latin kaldet *Crassulaceae*. Denne Nummer tre roeber alene ved Navnet *Tagloeg* sit vanlige Voksested.

Slaegten *Tagloeg* eller *Husloeg*, *Sempervivum*, opfoeres i Kataloger over Stenhoejsplanter med 30 eller endnu flere, forskellige Arter, hvoraf de fleste udenfor Blomstringstiden ligner hverandre skuffende. Hovedparten stammer fra Europas og Asiens Bjaerge og er saa at sige af Naturen bestemte til Plantning paa Havernes kunstige Klipper. Middelhavslandenenes Flora taeller adskillige *Sempervivum*-Arter, hvoraf enkelte ligner den store Napoleon i at have overskredet Alperne, ganske vist ad den modsatte Vej, fra Syd mod Nord. Men kun en eneste er naaet helt op til Danmark, ja laengere endda, lige til Norge, og da den heroppe er uden naere Slaegtninge, kaldes Arten, *Sempervivum tectorum*, ligefremt *Tagloeg*, uden noget Tillaegsord.

Med denne Plantes Indvandring hos os har det sin egen Sammenhaeng, der ikke er uden historisk Interesse.

I sin Hjemstavn, Sydeuropas Alper, er *tectorum* i Lighed med andre *Tagloeg*-Arter en udpraegtet Klippeplante. Langt tilbage i Oldtiden var den kendt af Hvermand, og man brugte de tykke, saftige Bladrossetter, der overskaarne ligesom Saftplanters Blade i det Hele var et udmaerket Husraad, et koelende, laegende Middel mod Brandsaar, Bylder ja selv mod Ligtorne. For at have *Semperviven*, den stedselevende, som Plantekendere kaldte den, naer ved Haanden, indplantedes den i Urtepotter eller plantedes frit ud paa Tagene, som den Gang neppe var straataekte, men snarere graestoervklaedte.

[Illustration: Stenhoejsparti at store Klippesten rigeligt

beplantet med forholdsvis faa Arter.]

Folketroen drager imidlertid Slutninger paa sin egen Maade og gik ud fra, at denne gode Urt, der saa fortrinligt slukte Branden, der rasede i vort eget Koed, ogsaa var skikket til at vaerne mod Ilden fraoven, mod Himlens Lyn. Derfor satte man Husloeget til at vaere Lynafleder paa Menneskers Boliger og Kvaegets Stalde, og af samme Grund indviedes Planten til den gamle Tordengud, Romernes Jupiter, hvilket fik sit ydre Udtryk i det folkelige Navn *Barba Jovis*, Jupiters Skaeg, som de aeldste Oldtidsforfattere kalder den.

Troen paa Tagloegets undergoerende Kraft bredte sig stadigt laenger mod Nord, og fjernt fra dens Hjem plantede man *Sempervivum* paa Tagene.

Med al sin Agtelse for Oldtidens nedarvede Visdom levede Middelalderen videre paa den klassiske Tro paa Tagloeget som *Lynamulet*, hvad der var saa meget mere roerende, som selve Himlen utvivlsomt ofte har givet sig til Kende, at den ingenlunde var ligesaa staerk i Troen, men uerboedigt kunde lade sine Lynstraaler splintre de skroebelige Tage, selv om de var nok saa fyldte med Jupiters Skaeg. Dette Navn bevaredes i *Munkelatinen*, men ulaerde Germaner ombyttede den romerske Tordenguds Navn med et mere hjemligt og kaldte Planten *Donars Bart*, *Tors Skaeg*, der senere i gaengs Tale forvanskedes til *Donnerbart* eller *Donnerkraut*.

Et maerkeligt Vidnesbyrd om Tordenurtens store Ry er bevaret i de saakaldte Kapitularier, Forordninger, som Kejser Karl den store c. 812 lod affatte vedroerende Driften af Krongodserne. Heri findes en Liste over de Koekken- og Krydderurter samt Frugtraeer, som Kejseren oenskede skulde dyrkes. Sidst af Urtehavens ialt 72 Arter naevnes *Barba Jovis*, i Oversaettelse lyder Stedet saaledes: "Gartneren skal have Tagloeg paa sit Hus."

Den foerste danske Plantebog, *Simon Paullis Flora danica*, udgivet 1648, skriver foelgende om Husloeget eller Sankt Hans-Loeget, som *tectorum* her kaldes: "Denne Urt voxer her i disse Lande saare mangfoldigen paa Landsbyen. Thi den tidt ikke alleniste groer nedre paa Taget, men endda oeverst paa Ryg-Aasen" 40 Aar senere meddeler *Kyllings Viridarium Danium*, den foerste Fortegnelse over alle den Gang kendte danske Blomsterplanter kort men godt, om Tagloegets Forekomst: "Paa Tagene mange Steder".

Dette passer nu ikke laenger saa ganske. Tagloeget er ved at blive en Sjaeldenhed og maa siges at falde som Offer for flere sammenstoedende Omstaendigheder. Ingen har mere Tiltro til det som *Lynafleder* og *Brandskader laeges* paa anden Vis end ved *Saftblade*, ligesom *Straatagene* lader vel tarvelige selv til *Husmandshjemmene* og derfor langt fra er saa raadende som i vore *Bedsteforaeldres Tid*. Tilpasse sig mere nutidssvarende *Taganlaeg* kan Husloeget ikke, og saaledes staar den foer saa udbredte Plante

i Fare for at blive husvild. Ligesom sin gamle Nabo Storken hoerer den til det Danmark, som forsvinder.

Priset vaere da Havernes Stenhoeje og kunstige Klipper, hvor Stenurter og Husloeg kan dyrkes fra Slaegt til Slaegt. Selv en mindre Samling Stenhoejsplanter indeholder gaerne en eller flere Sempervivum-Arter. Har man frit Valg, boer man sikkert foretraekke tectorum fremfor nogen anden. Som et mangehundredaarig Medlem af Danmarks Planteverden fortjener den alene i Kraft af sin minderige Fortid at saettes oeverst paa Listen.

Straatagenes Forsvinden er til at baere, men at ogsaa vore Stengaerder er i staerk Aftagen, maa aergre den vildvoksende Floras Venner. De hegnede i fordums Dage naesten hver Marklod, hvert Krat og mange Haver, men regnes i vor Tid naermest for Oedselhed. Hvormange samfundsnyttige Skaerver kan saadan et Dige af lutter store Kampesten ikke give Stof til! Man river Stengaerderne ned, og hvad plejer der at komme i Stedet? Haesligt, onskabsfuldt, naesten modbydeligt Pigtraadshegn.

Faa Steder er eller var Botanikerne kaerere end Stendiger. Der er fredhellige Arnesteder, hvor mange forskellige Arter kappes om Pladsen, og man naesten altid finder Planter, som ellers ikke vokser i Omegnen. Her er Sjaeldenhederne vaernede mod Leens, Plovens eller Spadens Oedelaeggelsesvaerk. Jordens tiltagende Opdyrkning griber jo overalt forstyrrende ind i Landets oprindelige Plante- og Dyreverden.

Navnlig paa Stensaetninger om Haver traeffes den frodigt voksende Linaria Cymbalaria, paa Dansk kaldet med et skraekkeligt Navn Haandlappet Torskemund, ikke helt sjaeldent. Ogsaa den hoerer til de "forvildede" og er endda kommen ret sent her til Landet. Hornemans "Plantelaere" fra c. 1820 naevner den som tilsyneladende vildvoksende kun fra et enkelt Sted i det davaerende Danmark, Muren om Gottorp Slotspark. Rostrup forbigaar den helt i sin Flora's foerste Udgave 1860, i de senere omtales Cymbalaria som forvildet hist og her, og den er aabenbart, modsat Tagloebet, i Tiltagende herhjemme. Italien naevnes som dens egentlige Hjem, og Romafarere kender den fra den evige Stads Ruiner, som den klaeder med sin taette, groenne Kappe. Paa Stenhoeje, hvor Cymbalarien skal vokse jaevnsides andre, breder den sig oftest alt for voldsomt, kryber vidt og bredt til alle Sider og er ikke til at blive af med, selv om man gerne vilde. Hvor den har Plads nok til Raadighed goer den god Fyldest, er udmaerket til Stengrotter og Mure, hvorimod den boer fraraades paa egentlige Stenhoeje. Som smuk Ampelplante er Linaria Cymbalaria velkendt under Navn af "Huslig Lykke".

Udenfor Blomsterplanternes Raekke maa Flertallet af danske Bregner fremhaeves som Stenhoejsplanter i dobbelt Betydning. De traeffes i fri Natur ofte paa Stendiger og Klipper og egner sig som dyrkede fortrinligt til at plantes paa tilsvarende Steder.

Engelsoed, Polypodium vulgare, er vor almindeligste Stengaerde-Bregne, men dog langt mindre bunden til Sten og Klipper end mangan anden Bregne, hvoraf de smaa, henrivende _Radeloev-Arter_, Slaegten _Asplenium_, hoerer til de Planter, som allermest er ramte af Menneskenes skaanselloese Fremfaerd mod deres foretrukne Voksepladser. Vore fire Radeloebregner er alle sjaeldne og bliver det stadigt mere. _Nordisk Radeloev_, som endnu for 30-40 Aar siden stod opfoert fra ikke faa Steder rundt om i Landet, hovedsagelig paa Stengaerder, har disses Aftagen naesten bragt til fuldstaendig Forsvinden. Kun Bornholms Granitklipper skylder vi, at saavel Radeloev-Arterne som andre stenelskende Planter endnu synes at have en lang Fremtid for sig som Medlemmer af den danske Flora, og i saerdeles Grad er vor Klippeoe et Paradis for alle danske Bregner.

Selvfoelgelig kunde der endnu fremdrages en lang Raekke vildvoksende Planter, som der var Grund til at skaenke Plads paa Havestenhoejen. Da de i den fri Natur ikke saerligt soeger stenede Voksesteder, foreligger naeppe Grund til at skaenke dem Omtale som danske Stenhoejsplanter. Vi maa indroemme i den Forstand Overskriftens Ordlyd er taget, falder Udbyttet temmeligt magert. Som vort Land nu en Gang er indrettet, kunde det ikke blive anderledes. Og helt uden Interesse er Beretningen om vore hjemlige beskedne Alpeplanter dog forhaabentlig ikke.

[Illustration: Lille nordamerikansk Vandhave med stor Plantesamling. Cementkanten burde skjuls; men Ejeren vil noedig undvaere den under sit Arbejde i Bassinet.]

[Illustration: Fig. 53. Iris Kaempferi eller laevigata i Knuthenborg Park.]

UDVALG AF VAND- OG MOSEPLANTER

(Ved _Axel Lange_).

Nedenstaaende Udvalg er foretaget under Hensyntagen til, hvad en dansk Amatoer kunde taenkes at komme til at beskaeftige sig med. Medens der saaledes er naevnt et forholdsvis stort Antal Arter, er Tallet paa Have-Varieteter forsaaetligt bragt ned, idet saadanne let kan findes i Handelsgartner-Kataloger.

Acorus calamus, "Kalmus", er en meterhoej Plante med en Maengde ubetydelige Blomster i en lang, taet Kolbe. Bladene brede, graeslignende. Rodstokken er meget aromatisk. Der findes en brogetbladet Varietet. Mosehuller og Soebredder paa lavt Vand.

A. gramineus fra Japan og dens Varietet *fol. var.* med brogede Blade, er lave, tueformede Planter med graeslignende Blade. De kan anvendes som Indfatning om Mosebede.

Aira caespitosa, "Mose-Bunke", 1 m høj. Et her i Landet almindelig udbredt Graes, som vokser i tætte Tuer. I dyrket Tilstand bliver Tuerne meget store og fyldige. Smaa-Aksene i den rigtforrenede Stand er violetbrune. En Varietet med blege eller gyldne Smaa-Aks: *pallida* er overordentlig smuk og maa anbefales i meget høj Grad. Mosebed.

Alisma plantago, "Skeblad". Indtil meterhøj Plante med ret store, aeg-hjaertformede Blade og smaa hvide Blomster i en stor Top. Mosehuller eller Soe paa lavt Vand.

Allium senescens. Europa. 35 cm høj. Bladene er lange, linieformede; Blomsterskaffet noget sammentrykt med en taet Skaerm af matilla Blomster. Mosebed. Juni.

Apogoneton distachyum fra S. Afrika, kan om Sommeren dyrkes ude i smaa, lune Vandhuller, men maa om Vinteren holdes i Koldhus. Bladene har lang Stilk og flydende Plade. Blomsterne hvide, af staerk, ejendommelig Duft, samlede i en maerkelig tokloeffet Blomsterstand.

Astilbe. Denne Slaegt, som slutter sig naer til *Spiraea*, rummer en Maengde praegtige Arter og Hybrider. Bladene er gaerne flere Gange fjersnitdelte. Blomsterne er smaa, men meget talrige, samlede i store Stande. De formeres let ved Deling. Egner sig saerlig til Plantring paa Mosebede, ved Vandloeb eller omkring Springvandsbassiner. Halvskygge.

Af Arter kan naevnes: *A. Davidi*. 1,5 m. Bladafsnittene aegformede, grovt savtaktede. Blomsterne lyskarmin i en meget langstrakt, smal topformet Stand. August. *A. grandis*. 1 m. Bladafsnittene aegformede, skarpt savtaktede. Blomsterne gullighvide i langstrakt Top. August. *A. japonica* (*Hoteja japonica*). Bladafsnittene elliptisk-lancetformede, blanke. Blomsterne hvide i pyramideformet Top. Juni. *A. rivularis*, Himalaya. 1-1,5 m. Bladafsnittene store, aegformet-elliptiske. Blomsterne gullighvide. Juni.

Af smukke Hybrider kan anfoeres: *A. Arendsii*, "Kriemhilde", "Lachskoegin", *Rubella*, "Queen Alexandra", "Gerbe de neige". loevrigt henvises til rige Udvalg i Handelsgartnerkatalogerne.

Avena elatior, "Draphavre". Af dette almindelige, vildtvoksende Graes findes en smuk hvidbroget Varietet, som er lavere og tætttere af Vaekst end Hovedarten. Formeres let ved Deling og egner sig til Indfatning omkring Mosebede.

Batrachium aquatile, *fluitans* og *circinata* o. a. Arter.

Vandplanter med Undervandsblade, der er mangedelte med traadformede eller boerstformede Afsnit, de to foerstnaevnte Arter har ofte tillige Flydeblade. Blomsterne hvide. Planter i Smaasoeer eller Vandhuller og breder sig let, saa at de i Blomstringstiden kan danne ligesom et helt hvidt Tæppe over Vandfladen.

[Illustration: Fig. 54. *Butomus umbellatus*. (Disse og foelgende 6 Billeder efter "Nordens Flora").]

[Illustration: Fig. 55. *Calla palustris*.]

Butomus umbellatus, "Brudelys". En af vore smukkeste, hjemlige Planter. Dens Blade er lange, linieformede. Blomsterskaffet, som bliver meterhoejt, bærer en Skaerm af langstilkede, lysroede Blomster. Planter paa lavt Vand i Soeen mellem Dunhammere og andre vilde Planter eller i smaa Vandhuller i Mosebedet. Juni-Juli.

Calla palustris, "Kaer-Mysse". Bladene friskgroenne, blanke, hjaerteformede; Blomsterne samlede i Kolbe med et stort Hylsterblad, som udvendig er groent og indvendig hvidt; efter Blomsterne udvikles Baerrene, der tilsidst bliver roede. Trives bedst i Halvskygge paa dyndet Bund og lavt Vand; i Sol bliver Bladene mindre og blegere groenne. Ca. 1/4 m hoej. Juni-Juli.

Caltha alpina er naeppe mere end en Varietet af *C. palustris*; den er stoerre end denne.

C. leptosepala fra Nord Amerika er ca. 30 cm hoej. Bladene aeg-ovale med hjaerteformet Basis, Blomsterne med 7-10 gullighvide Baegerblade. Planter i fugtigt Mosebed.

C. palustris, "Eng-Kabeleje". Denne almindelige Plante fra vore Enge har hjaerteformet-nyreformede, blanke, moerkegroenne Blade og aeg-gule Blomster. Fortrinlig til Plantning langs Vandloeb gennem Mosebedet. Det er en Plante, der varierer betydeligt m. H. t. Bladenes Stoerrelse, Form og Blankhed, saavelsom i Blomsternes Stoerrelse og Rigdom, ogsaa af de fyldblomstre: *fl. pl.*, som blomstrer laengere end de enkelte, findes flere Typer.

Cardamine pratensis, "Engkarse" med blegt lillarosa Blomster og navnlig dens Varietet. *fl. pl.* med stoerre og staerkt fyldte Blomster er en god lille Plante til Mosebed.

Carex, "Star". Mange af de danske Arter er meget dekorative og kan anvendes til Indplantning i Mosebede eller ved Soebredder. De her anfoerte er blandt de bedste.

Carex acutiformis og dens Varietet *fol. var.* med hvidstribede Blade plantes ved Soebred eller paa lavt Vand.

C. pseudocyperus. Smuk, gulgroen Art med haengende Aks. Vokser gaerne i Toervegrave lige over Vandspejlet, plantes derfor bedst

paa Randen af Mosehuller.

C. riparia. 1 m hoej. Aksene tykke, brune og blanke. Af denne Art findes en brogetblandet Varietet: *fol. var.* Planter i Mosehuller paa lavt Vand.

Af Star-Arter fra fremmede Lande kan naevnes:

C. Buchanani. Ny Zeland. Bladene er smalle, naesten traadformede, toerre i Spidsen, og gennem hele deres Laengde ioevrigt af en ejendommelig brun Farve, saa at Planten ser ud, som om den var vissen. Synes fuldstaendig haardfoer her i Landet. Mosebed, baade paa fugtig og temmelig toer Bund.

C. comans. Ny Zeland. Bladene er traadformede, fine, samlede i taette Tuer. Om dens Haardfoerhed her i Landet kan intet bestemt siges endnu, af og til gaar den ud om Vinteren, medens den til andre Tider synes at kunne modstaa en Del Kulde; maaske er det overdreven Fugtighed om Vinteren, som den ikke taaler.

C. Grayi. Nord Amerika. Ca. 1 m hoej, ejendommelig Art. Aksene er kugleformede med spidst, kegleformede, oppustede Frugthylstre. Soebred eller Mosebed.

C. muskingumensis. Nord Amerika. Vokser i taette Tuer. Skuddene c. 80 cm troeje med mange Blade. De groenne Smaa-Aks er samlede i en aksformet Stand i Skuddets Spids. Soebred eller Mosebed.

[Illustration: Fig. 56. *Caltha palustris*.]

[Illustration: Fig. 57. *Hottonia palustris*.]

Chamaenerium angustifolium, "Gederams". En smuk, meterhoej Plante med lange underjordiske Udloebere og store, karminroede Blomster i en lang Klase. Planter paa den toerre Del af Mosebedet.

Chrysosplenium alternifolium og *oppositifolium*, "Milturt". To lave Planter med lysgroent og gulgroent Loev og ubetydelige Blomster. Dyrkes paa beskyggede, fugtige Steder.

Comarum palustre, "Kragefod". Skuddene lange, nedliggende eller opstigende med uligefinnede Blade, der er blaagroenne paa Undersiden. Blomsterne brunroede. Planter i den fugtigste Del af Mosebedet.

Cornus canadensis fra Nord Amerika og *Cornus suecica*, "Hoensebaer" fra Europa (ogsaa Danmark) er to lave Planter, som har smaa sortroede Blomster, der er omgivne af fire store, kronbladlignende, hvide Svoebblade, hvilke traeder i Kronens Sted som Vejleder for Insekterne. Efter Blomstringen foelger ret store roede "Baer". Planter i Halvskygge, *suecica* paa vaad, *canadensis* paa noget toerrere Mosejord.

*_Drosera, "Soldug"_. Denne artrige Slægt har 3 Repraesentanter her i Landet: *_intermedia, longifolia_* og *_rotundifolia_*, og andre er naeppe haardfoere her. De er af Interesse paa Grund af deres Evne til at fange Insekter, og de er smukke Planter ved deres elegante Kirtelhaarsbeklaedning: talrige roede Haar, hvert med en stor klaebrig Draabe i Spidsen; men da de dels er vanskelige at faa dyrket til Fuldkommenhed og dels paa Grund af deres Lidenhed ikke let kan goere sig gaeldende mellem de andre kraftigere voksende Moseplanter, boer man snarere proeve deres Dyrkning paa fugtige Steder paa Stenhoejen.*

Dryopteris cristatum. Bladene er enkelt fjersnitdelte med fligede Afsnit. Er en smuk lille Bregne, som ikke al Tid er lige villig til at trives.

D. thelypteris. En lille Bregne med findelt, lysgroent Loev. Ved sine krybende Jordstaengler breder den sig over store Flader. Formeres let ved Deling. Mosebed.

Elisma natans, "Soepryd". Bladene lancetformede, blanke, svoemmende. Blomsterne hvide. Planter i Mosehuller.

*_Elodea canadensis, "Vandpest"_ eller *_Vandstopperen"_. Var oprindelig kun vildtvoksende i Nord Amerika, men har bredt sig over store Dele af Jordens tempererede Egne. Vokser i stillestaaende og rindende Vand. Boer aldrig indplantes i Vandsamlinger i Haver, da den breder sig meget staerkt og er vanskelig at udrydde igen.**

Epipactis palustris. Hoerer til Orchidaefamilien. Blomsten er brunlig med hvid og roedstribet Laebe. 25 cm hoej. Juni. Dyrkes i fugtig Mosejord.

Equisetum maximum, Elfenbens Padderokke. Saerlig smuk paa Grund af de hoeje Skud med lysgroen eller naesten hvid Hovedstaengel og talrige, friskgroenne Sidegrene. Planter i Mosebed eller langs Vandloeb. Ved underjordiske Udloebere kan den brede sig vidt omkring, saa at der pludseligt skyder Skud op langt borte fra Moderplanten. Sol eller Halvskygge.

E. silvaticum. Langt svagere og lavere af Vaekst. Sidegrenene fintgrenede; en meget sirlig Art. Planter i Halvskygge eller Skygge paa halvfugtig Bund.

[Illustration: Fig. 58. *Lysimachia vulgaris*]

[Illustration: Fig. 59. *Lythrum salicaria*]

*_Eriophorum, "Kaeruld"_. Disse Planter har en vis dekorativ Vaerd ved den fine, hvide Froeuld, som udvikles efter Blomstringen. Arterne *_angustifolia_* og *_latifolia_* har Udloebere og breder sig derfor, medens Arten *_vaginatum_*, som har tueformet Vaekst, er*

mere stedbunden. Planter i den vaadeste Del af Mosebedet.

Eupatorium cannabinum med blegroede og *E. purpureum* fra Nord Amerika med karmoisinroede Blomster, egner sig til Plantrng med andre Stauder som Braemme om Soeen. Den dobbeltblomstrede *E. cannabinum* har klarere rosenroede Blomster end Hovedarten.

Euphorbia palustris. Meterhoej Staude med gulgroenne Blomster. Mosebed.

Geranium palustre, "Kaer-Storkenaeb". 60 cm hoej Staude med haanddelte Blade og lyskarmin Blomster 2 og 2 sammen. Juli. Halvskygge paa fugtig Bund. Formeres let ved Deling.

Glyceria aquatica, "Soedgraes". Hoejt og smukt Graes, som plantes mellem andre hoeje Stauder paa lavt Vand. Varieteten *fol. var.* med smukke hvidstribede Blade passer bedst til Mosebedet i dettes toerrere Del, den bliver let for groen, hvis den staar fugtigt.

Gunnera manicata fra Brasilien og *G. scabra* fra Chile er grove, men meget dekorative Stauder. Bladene er haanddelte, saa store som Rhabarberblade, tornede. Blomsterne, som enkeltvis er meget smaa, er samlede i en stor Stand. Under gunstige Klimaer kan de plantes helt nede i Vandkanten eller paa flad Soebred, som af og til oversvoemmes af Vand; her goer man vel i at plante dem noget toerrere. For at trives fordrer de rigelig Naering og god Vinterdaekning.

Helosciadium repens. Bladene fjersnitdelte. Blomsterne ubetydelige, hvide, i Skaerm. Paa Grund af sin krybende, taette Vaekst danner den sammenhaengende, groenne Taepper og er derfor meget anvendelig til Daekning af noegne Pletter i Mosebedet.

Hottonia palustris. "Vandroellike". 35cm hoej. Loevet meget findelt, for Stoerstedelen nedsaenket i Vand. Blomsterne lysroede eller naesten hvide, eller ogsaa karminroede, i Kranse opad en rank Staengel. Juni. Trives bedst i Grave eller Groeften med dyndet Bund og med stillestaaende eller svagt rindende Vand. Meget dekorativ.

Imperata sacchariflora. Amurland. Meterhoejt Graes med en stor, silkebloed hvid Blomsterstand. Formeres let ved Deling og breder sig snart. Planter i Mosebed eller omkring Vandbassiner.

Iris acoroides. Ligner den danske Svaerdlilie, men er betydelig hoejere--indtil 2 m--og har bleggule Blomster. Planter mellem Typha o.l. paa lavt Vand. Juli.

I. Kaempferi (eller *laevigata*). Denne afviger ret betydeligt fra de almindelige Iris (*germanica*-Typen), idet Blomsten er meget fladere end hos disse. Der eksisterer en Maengde fortraeffelige Sorter baade af japansk og europaeisk Tiltraekning med praegtige Farver. Planter ved Soebred eller ved Vandloeb.

I. ochroleuca. Ca. 1,4 m. Blomsterne hvide med gul Tegning.
Juli.

I. pseudacorus, "Gul Svaerdliilie". Ca. 1,2 m. Blomsterne gule.
Juli. Soebred.

I. sibirica. 1 m. Bladene smalle. Blomsterne blaa, en Varietet:
"Snow queen" har hvide Blomster. Juni.

[Illustration: Fig. 60. *Menyanthes trifoliata*]

[Illustration: Fig. 61. *Utricularia vulgaris*]

I. virginica. 80 cm. Blomsterne blaa. Juni.

Foruden disse Iris Arter kan flere andre anbefales til Plantning ved Vandsamlinger hvad enten dette er naturlige Soeer eller kunstige, regelmaessige Vandbassiner. Blomsternes smukke Former og rene Farver, goer denne Slaegt til en af de ypperste Vandhaveplanter.

Juncus glaucus. Danner c. 80 cm hoeje, taette Tuer af blaagraa, traadformede Skud. Mosebed eller Soebred.

Limnanthemum nymphaeoides, "Soeblad". Til Trods for at det er en smuk Plante--den har svoemmende, naesten kredsrunde Blade og gule, frynsede Blomster--boer det fraraades at indplante denne Vandplante i Bassiner eller Soeer, hvor man oensker nogen fri Vandflade; overladt til sig selv vil den hurtig daekke hele Vandpartiets Overflade med sine Blade, og den er naesten ikke til at udrydde, hvor den foerst har faaet Indpas.

Limnanthes alba og *L. Douglasii* fra Nord Amerika er to enaarige Planter, som egner sig til at saa paa noegne Pletter i Mosebedet. Den foerste har fjersnitdelte, blaagroenne Blade og hvide Blomster, den anden har fjersnitdelt, gulgroent Loev med fligede Afsnit og hvide Blomster med gul Midte. Saas i April og blomstrer i Juli. Den sidste er den villigste.

Lychnis flos cuculi, "Traevlekrone". Blomsterne lysroede, frynsede. Juni. Varieteten *fl. pl.* med fyldte Kroner holder Blomsterne laengere end Hovedarten.

Lysichiton kamschatcense. Hoerer til Arum-Familien og har et bleggult Hylsterblad. Hvorvidt den er haardfoer her i Landet vides endnu ikke med Sikkerhed, da det kun er faa Aar siden, den er bragt hertil.

Lysimachia nummularia. Krybende Plante med smaa, naesten kredsrunde Blade og gule, enlige Blomster. Egner sig til Daekning af Groeftekanter eller Bunden i Mosebede.

L. thyrsoflora, "Gulddusk". Planten opret 40--50 cm med smaa gule Blomster i taette Klaser. Planter paa lavt Vand i Mosehuller eller i svagt rindende Vand. Juli.

Mentha. Forskellige Mynte-Arter trives godt paa fugtig Bund og kan paa Grund af deres krydret-vellugtende Blade anbefales til Plantering paa Mosebed.

Menyanthes trifoliata, "Bukkeblad". Blomsterne blegrosa, frynsede, i Klase. Breder sig overordentlig let paa sumpet Bund.

_Mimulus Langsdorffii, "Abeblomst" fra Amerika. (Bedst kendt under Navn af _M. luteus_; dette er dog en anden Plante) 60 cm. Blomsterne gule. Planter ved Vandloeb i Skygge eller Halvskygge. Breder sig let viden om ved Selvsaaing, men er let at holde indenfor rimelige Graenser.

Myosotis palustris. Dette er den almindelig kendte _"Eng-Forglemmeje"_. Blomsterne lysblaa. Planter i og ved Vandloeb, ogsaa udmaerket anvendelig som Indfatning om Mosebede. Formeres let ved Deling. Juni Juli. Der findes talrige Varieteter, som udmaerker sig ved kompakt Vaekst eller saerlig Blomsterrigdom, ligeledes findes hvidblomstrede Varieteter.

Myriophyllum, "Tusindblad". Skoent disse Planter er meget sirlige, har de naeppe nogen Betydning som Frilands-Vandplanter, De er nemlig Undervandsplanter, og det fine Loev goer sig vanskeligt gaeldende, undtagen hvis Vandet er meget klart og gennemsigtigt.

[Illustration: Fig. 62. Astilbe Arendsii.]

Nuphar advena. Nord Amerika. Ligner en Del vor danske Aakande, men Planten er noget grovere i alle Dele. Bladene haever sig gaerne noget op over Vandet.

N. japonicum. Japan. Bladene aflangt pilformet-hjaerteformede. Blomsterne roedgule.

N. luteum, Aakande. Bladene moerkegroenne, nyreformede, blanke, svoemmende. Blomsterne naesten kugleformede, aeg gule, staerkt duftende. Planter i Soeer og i svagt rindende Vand.

N. pumilum. Mindre i alle Dele, men ligner ellers den almindelige Aakande. Egner sig godt til Plantering i cement-stoebte Frilandsaugarier.

Nymphaea alba, "Noekkerose". Bladene ligner Aakandens. Blomsterne store, hvide, baegerformede, meget smukke. Planter i Soeer og svagt rindende Vand.

N. alba v. rosea fra Sverrig har rosenroede Blomster.

Under Arts- eller Varietetsnavnene: *_biradiata*, *candida*, *odorata*, *tuberosa*_ dyrkes Planter, som slutter sig meget naer til *_Nymphaea alba*_.

Ved kunstig Tiltraekning er der navnlig i den sidste halve Menneskealder tiltrukket praegtige Hybrider, hvis Tal naesten er *_legio*_, og som det i dette lille Vaerk vilde foere for vidt at skildre indgaaende. Flere af disse Hybrider er saa farvepraegtige, at de fuldt ud kan saettes paa Hoejde med de tropiske *Nymphaea*-Arter. Af hvidblomstrede kan naevnes: *_Gladstoniana*, *lactea*, *Marliacea albida*_. Gule Blomster har *_Odorata sulphurea*, *Marliacea chromatella*_. Af rosa kan fremhaeves: *_Colossea*, *Marliacea rosea*_, staerkere roede er: *_atropurpurea*, *Escarboucle*, *James Brydon*_. loevrigt henvises til Gartner-Kataloger.

*_Onoclea sensibilis*_. Denne smukke Bregne fra Nord Amerika har glatte, matgroenne, fjersnitdelte Blade med lappede Afsnit. Planter i Halvskygge eller Skygge. 40 cm.

Orchis, "Goegeurt". De danske Arter *_O. incarnatus*, *latifolius*_ og *_maculatus*_ samt *_O. foliosus*_ fra Madeira kan plantes paa Mosebed. Alle de anfoerte Arter har roede Blomster i Klase. De to foerste plantes paa vaad Vokseplads, de to sidstnaevnte i den toerrere Del af Mosebedet.

*_Orontium aquaticum*_. Nord Amerika. Blomsterne smaa, gule, samlede i en taet Kolbe med hurtigt affaldende Hylsterblad. Bladpladen er elliptisk, moerkegroen paa Oversiden, bleggroen paa Undersiden, oftest svoemmende paa Vandoverfladen. Planter i stillestaaende Vand med dyndet Bund.

Osmunda regalis, "Kongebregne". En meget smuk Bregne med dobbelt fjersnitdelt, glat Loev, den oevre Del af Bladet bestaar af en Maengde Smaa-Aks af Sporehuse. Kan naa en meget smuk Udvikling paa fugtig Bund i Halvskygge og er en af Mosebedets mest dekorative Planter.

*_Peltandra virginica*_. Nord Amerika. Bladet er pilformet-spydformet, rent groent. Planter paa lavt Vand i en lun Krog, og vil da maaske nok kunne udholde vor Vinter.

[Illustration: Fig. 63. *Iris sibirica* "Snow Queen".]

Petasites officinalis, "Pestilensurt", "Hestehov". Blomsterne smudsigroede, fremkommer allerede i April inden Bladene; disse er meget store, naesten kredsrunde, langstilkede. Planten trives ypperligt paa fugtig Bund og kan f. Eks. anvendes til at daekke grimme Afloeb.

*_P. japonicus*_. Blomsterne gulliggroenne i det tidlige Foraar. Bladene store, friskgroenne. Anvendes paa lignende Maade som forrige.

P. spurius. Bladene triangulære, hvidflettede paa Undersiden.
Trives godt paa sandede Soebredder.

Phragmites communis, "Tagroer". Et højt (c. 2 m) stateligt Graes med stor, silkeglinsende Top. Kan trives paa vaad Bund og helt ud paa dybt Vand. Navnlig fortrinligt til Braemme omkring store Soeer. En Varietet: _fol. aureis_ har gulbrogede Blade og guldgule Staengler.

[Illustration: Fig. 64. Nymphaea Marliacea chromatella.]

Pinguicula vulgaris, "Vibefedt". 8 cm. Blomsterne violette paa en fin Stilk fra en Roset af klæbrig-flettede Blade.
Insektfangende. Bedst trives den paa fugtig Jord, saavel sandet som leret eller moseagtig, imellem andre Planter (Graes), som kan skaerme lidt for den uden dog paa nogen Maade at vokse op over den, saa at den kommer i Skygge. Juni.

Polygonum bistorta, "Slangeurt". Blomsterne blegroede i et endestillet Aks. 1 m høj. Mosebed. Juli. Halvskygge.

Pontederia cordata. Nord Amerika. Bladene aflangt hjaerteformede paa lange Stilke; Blomsterne blaa, i Klase. Kan af og til overvintre paa Friland, men for en Sikkerheds Skyld er det bedst at have nogle Eksemplarer i Hus om Vinteren. Maa plantes paa en lun Plads paa lavt Vand.

Potamogeton natans, polygonifolius, praelongus og _rufescens_. De to foerste har Flydeblade, de to sidste kun Undervandsblade, men da disse er store og smukke, kan Arterne finde Anvendelse til Indplantning i Bassiner, hvor Vandet kan holde sig klart og gennemsigtigt.

Primula farinosa, "Engestjerne". Blomsterne roedlilla i Skaerm. Bladene smalle, gulmelede. En meget skoen lille Plante, som, plantet i Masse eller spredt mellem andre lave Moseplanter, er af ypperlig Virkning. Maj.

P. luteola. Kaukasus. Ca. 20 cm høj med en rigtblomstret Skaerm af gule fladkravede Blomster.

P. sikkimensis fra Himalaya, bliver 30 cm høj, efter Ablomstringen endnu højere. Blomsterne i Skaerm, lysgule, nikkende, vellugtende. Bladene friskgroenne. Juni.

Ranunculus aconitifolius med moerkegroent, haanddelt Loev og talrige, hvide Blomster, har hjemme i Mellemeuropas fugtige Bjaergskove. Trives vel i Skygge eller Halvskygge paa fugtig, muldet Jord eller ved Vandloeb. En Varietet med fyldte hvide Blomster, _"Soelvknap"_, er almindelig dyrket. Juni-Juli.

Ranunculus lingua er en meterhøj Plante med lange, lancetformede Blade og store, gule Blomster. Trives i og ved

Vand.

Rodgersia podophylla. 60 cm. Bladene hjulformede med 5 omvendt kileformede, spidslappede Afsnit. Blomsterne gullighvide, meget smaa i rigtblomstrende Stande. Juli.

R. tabularis. 1 m. Bladene naesten kredsrunde, 40 cm i Diameter. Blomsterne smaa, gullig-hvide i en stor, forgrenet, rigtblomstret Stand.

Begge disse Arter trives paa Mosebed paa en lun, ikke for vaad Vokseplads.

Sagittaria sagittifolia, "Pilblad". Bladene pilformede, Blomsterne hvide. Dybt Vand, stille eller rindende.

Saxifraga peltata. Nord Amerika. 1 m. Blomsterne lysroede, talrige i en stor Stand, udvikles foer Bladene. Maj. Bladene naesten kredsrunde paa lange Stilke. Mosebed eller Soebred.

Scirpus, "Kogleaks". *S. lacustris* og *S. Tabernaemontani* er hoeje, bladlose Planter almindeligt kaldet "Siv". Planter i Soeer paa lavt eller dybt Vand, den sidstnaevnte trives endog i Brakvand.

S. Tabernaemontani v. *zebrinus* har smukt hvid-(tvaer)stribede Skud.

S. atrovirens fra Nord Amerika og *S. silvaticus* fra Europa, Danmark, med graesagtige Blade, egner sig til Mosebed. *S. maritimus* trives i Brakvand.

Senecio ligularia. 1 m. Bladene store, hjaerteformede, takkede. De gule Kurve samlede i en langstrakt Klase. Juli.

[Illustration: Fig. 65. *Spiraea gigantea*]

S. tanguticus. 1 m. Bladene store, fjersnitdelte med fligede Afsnit. Blomsterne gule i smaa Kurve i rigtfor-grenet Stand. Juli.

S. Veitchianus. 1,3 m. Bladene meget store, hjaerteformede, langstilkede. Blomsterne gule i store (6 cm i Diam.) Kurve, samlede i en stor fyldig Klase. August. Alle 3 Arter fortrinlige til Mosebed. Af andre Arter kan naevnes: *S. aquaticus*, *S. clivorum*, *S. Wilsonianus* (se Staudebogen).

Spiraea. Blomsterne er gaerne meget smaa, men da de er samlede i Maengde i store Stande, bliver de dog af kraftig Virkning. Fortraeffelige til Plantning paa Mosebed, ved Soebredder og ved Vandloeb, *S. aruncus* ogsaa god som Solitaerplante. Formeres ved Deling.

[Illustration: Fig. 66. *Trollius "Goldquelle"* (oeverst).]

S. aruncus. Indtil 2 m høj. Blomsterstandene meget store, floedehvide. Hanplantens Blomsterstand koennere, men af kortere Varighed end Hunplantens.

S. gigantea. 2 m. Bladene haandlappet-fligede. Blomsterne hvide.

S. lobata. Nord Amerika. Blomsterne roede.

S. palmata. Nord Amerika. Blomsterne roede; Bladene haandlappede.

S. ulmaria, "Mjoedurt". Blomsterne gullig-hvide. En i vore Enge og Groeffer almindelig udbredt Plante. Der findes en smuk, fyldtblomstret Varietet.

Stenanthium robustum. Denne praegtige nordamerikanske Plantes Haardfoerhed boer naermere proeves, inden den anbefales til almindelig Plantning. Blomsterne hvide, smaa, i store rigtforgrenede Stande. Kraever en lun Vokseplads.

Stratiotes aloides, "Krebseklo". Bladene olivengroenne i Roset. Vokser i stillestaaende eller svagt rindende Vand.

Symplocarpus foetidus. Nord Amerika. Af Familien Araceae. Hylsterbladet er udvendigt gult med moerkviolet, indvendigt moerkviolet, omgivende en kort og tyk Kolbe. Ildlugtende. Bladene, som udvikles efter Blomstringen, er aeg-hjaerteformede, temmelig store. Plantes paa lun Plads i Mosebedet. Da den kun har vaeret dyrket i ringe Grad her i Landet, maa dens Haardfoerhed maaske endnu drages i Tvivl.

Trapa natans, "Hornnoed", med de smukke, rudeformede Flydeblade og de ejendommelige Frugter, som af og til findes i vore Moser, hvoraf kan ses, at Planten i svundne Tider har vokset vildt her i Landet, kan kun bringes til god Udvikling i lune Vandsamlinger. Den er enaarig.

Trollius, "Engblomme". Bladene er hos alle Arterne haanddelte; Blomsterne mer eller mindre kugleformede, gule (fra cremefarvede til moerkt orangegule). Arterne ligner hverandre indbyrdes, ved Bastardering er der yderligere frembragt Melleformer og saerlig rigtblomstrende og smukt farvede Hybrider. Af Arter kan naevnes: _T. asiaticus_ orangegul; _T. caucasicus_ orangegul og _T. europaeus_ lysgul, heraf en Varietet _albidus_ med floedehvide Blomster. Af Hybrider kan naevnes _"Goldquelle"_ og _"Orange globe_".

Den lille Art _T. pumilus_, Himalaya, er betydelig lavere af Vaekst end de andre her naevnte Arter; Blomsterne er fladere, rent gule; af denne en mere storblomstret Form: _yunnanense_. Engblommerne er saerdeles anvendelige til Plantning paa Mosebed

eller andre fugtige Bede eller til Anbringelse ved Soebredder.

Typha, "Dunhammer", er store kraftigtvoksende Planter med uanselige Blomster samlede i en taet brun Kolbe; Bladene er grove, graesbladagtige. _T. angustifolia_ med smalle, lange Blade og tynde Kolber. Ca. 2 m. _T. latifolia_ med brede Blade og tykke Kolber. Ca. 2 m. _T. minima_ spinklere end de foregaaende med kortere Kolbe. _T. Shuttleworthi_ af meget kraftig Vaekst. Arterne plantes paa lavt Vand i Soebredsbraemmen mellem andre kraftigtvoksende Planter. Bedst anvendelige ved store Soeer.

Zizania aquatica er en enaarig, nordamerikansk Graesart, hvis Froe med Begaerlighed aedes af Vandfugle; boer derfor udsaaes, hvor saadanne Fugle holder til.

Foruden de her naevnte Arter er der talrige andre Planter, som kan anvendes med Fordel til Plantning omkring Soeer, ved Vandloeb eller paa fugtige Bede. Her skal saaledes naevnes:

Juncus effusus, Lysimachia vulgaris, Lythrum alatum, salicaria og virgatum, Thalictrum aquilegifolium, Sparganium ramosum og simplex, Utricularia vulgaris.

Endvidere kan Opmaerksomheden henledes paa de overordentlige interessante, insektaedende, nordamerikanske _Sarracenia-Arter_, som synes at vaere til Dels haardfoere her i Landet.

[Illustration: Kanal i Bregentved Have's aeldre Del, tjener foruden til Bortledning af Vandet fra Kaskaden, der ses i Baggrunden, tillige som dekorativt Led af Anlaeg]

[Illustration: Fig. 67 Achillea tomentosa i C. V. Langes Gartneri i Frederikssund.]

UDVALG AF STENHOEJSPLANTER

(Ved _Axel Lange_).

Nedenstaaende Udvalg er foretaget under Hensyntagen til, hvad en dansk Amatoer kunde taenkes at komme til at beskaeftige sig med. Medens der saaledes er naevnt et forholdsvis stort Antal Arter, er Tallet paa Have-Varieteter forsaetligt bragt ned, idet saadanne let kan findes i Handelsgartner-Kataloger.

Acaena. En Del Arter af denne Slaegt, der for stoerste Delen stammer fra den sydlige Halvkugle, er haardfoere og kan anbefales

til Dyrkning paa vore Stenhoeje. Bladene er enkelt eller dobbelt fjersnitdelte. Blomsterne ubetydelige i tætte Stande.

A. Buchanani. 3 cm. Danner store, tætte, sammenhaengende Tæpper. Bladene er graaliggroenne eller naesten soelvhvide, med rundagtige, savtakkede Afsnit. Blomsterne i smaa, kugleformede Stande. Juni. Fortrinlig til Beklaedning af solbeskinnede, toerre Flader.

A. glaucophylla. Skuddene nedliggende med blaagroenne, fjersnitdelte Blade, hvis Afsnit er ovale, grovt savtakkede. Blomsterne i store kugleformede Stande. Juni.

A. Hieronymi. Skuddene indtil 50 cm lange, nedliggende, fryser hvert Aar ned til eller omtrent ned til Basis. Loevet smukt, dobbelt fjersnitdelt, frisk groent. Blomsterne i cylindriske Stande. Juli. Trives bedst i Halvskygge.

A. microphylla. 5 cm. Ligner *_A. Buchanani_*, men er noget loesere af Vaekst og danner derfor ikke saa tætte Tæpper. Loevet er kobberfarvet. Anvendelse som *_A. Buchanani_*.

Acantholimon, af Familien *_Plumbaginaceae_*, omfatter en Raekke Arter, der alle stammer fra Orienten. De er ret ens af Udseende; faelles for dem er det, at Bladene er sylformede eller naesten naaleformede, taetsiddende, og at Blomsterne er blegroede eller rosenroede. Juli. Planterne former sig i tætte Puder, som efterhaanden kan antage ret betydelige Dimensioner. *A.* plantes bedst som smaa Planter i smalle Revner paa store Klippeblokke i fuld Sol; de dybtgaaende Roedder, som disse Planter har, og da saerlig de, der er tiltrukne ved Froeudsaaed, goer, at de kan trives paa en saadan Plads uden at lide ved Toerke.

Af Arter skal saerlig naevnes:

A. androsaceum, *A. glumaceum_* og *_A. venustum_*.

Achillea (herunder *_Ptarmica_*, som ofte regnes for en saerlig Slaegt). Blomsterne i Kurve, gule eller hvide, Kurvene samlede i Halvskaerm.

A. Clavennae. 25 cm. Bladene fjerfligede, graa af Filtbeklaedning. Blomsterne hvide. Juni.

A. Grisebachi. 20 cm. Bladene faa cm lange, tungeformede, fjersnitdelte, graafiltede. Blomsterne hvide. Maj-Juni.

A. moschata. 20 cm. Bladene groenne, dybt fjersnitdelte. Blomsterne hvide. Juni.

A. tomentosa. 25 cm. Bladene smalle, fjersnitdelte, Afsnittene atter snitdelte med naesten haarformede Smaaafsnit. Blomsterne gule. Juni--Juli.

Alle Arterne formeres let ved Deling. Planter mellem Smaasten paa jævne eller skraa Flader helst i større Mængde eller ogsaa i vandrette Klipperevner. *A. moschata* boer dog planter paa nordvendt Stenhøj eller paa Moraenebed.

Adonis har fintdelte Løve og prægtige gule Blomster i det tidlige Foraar. Højde c. 25 cm. Af almindelig Staudetype; danner efterhaanden store Blokke. Formeres ved Deling, men boer kun sjældent omplanter, da de netop er af bedst Virkning, naar Blomsterne myldrer op tægt ved hverandre. Planter paa muldet, fugtig, men veldraenet Plads.

Der findes flere hverandre nærtstående Arter, som navnlig adskilles ved Forskel i Løvet og i Blomstringstiden. Hjemsted: Syd-Europa, Øst-Europa, Asien.

A. amurensis. Marts. Heraf en fyldtblomstret Varietet. Løvet blankt, ligner fintdelte Bregneblade.

A. vernalis. Maj.

A. wolgensis. April.

Aethionema coridifolium fra Libanon har nedliggende Skud tægt besat med lancetformede, glatte Blade; Blomsterne rosa i tætte Klaser. Planter imellem løse Sten i porø Jord.

Agrostis rupestris. 12 cm. Et lille fint Graes med næsten haarformigt fine Blade og en forgrenet Top af meget smaa brunlige Smaaaks. Planter i vandrette Klipperevner eller mellem løse Smaasten i let Jord.

Alchimilla alpina. Dens Blomster er smaa og ubetydelige, bleggroenne, men Løvet er smukt og goer derved Planten anvendelig paa Stenhøjen. Bladene er dybt haanddelte med smalle Afsnit, der er silkehaarede og derved soelvglinsende især paa Undersiden.

A. splendens ligner *alpina*, men er stærkere soelvglinsende. Meget lette at dyrke. Kan anbringes hvorsomhelst paa Stenhøjen undtagen i Skygge.

Alyssum montanum. Skuddene nedliggende, Bladene noget graalige. Blomsterne rent gule i tætblomstrede Klaser, vellugtende.

A. rostratum. Lilleasien, Graekenland. 25 cm. Blomsterne gule. Juli.

A. saxatile. Planten af ret grov og udbredt Vækst. Løvet graaliggrønt. Blomsterne udvikles i overordentlige Mængder og goer derved Planten til en vaerdifuld Stenhøjsplante, der er gule og samlede i store Stande. En Varietet *fl. pl.*, har fyldte Blomster, endvidere findes andre Former med blegere gule Blomster og med mere sluttet Vækst. Særlig fortrinlig til Plantning i

Stengaerder, Mure, store Klippeblokke. Taaler fuld Sol og maa helst have let Jord.

A. spinosum er en ejendommelig lille Plante, der danner smaa, runde Buske med graaligt Loev og smaa, hvide Blomster. Gamle Grene omdannes til Torne. Planter i fuld Sol i Klipperevner (vandrette) eller imellem loese Smaasten.

Anchusa myosotidiflora. 25 cm. Bladene stilkede, hjarteformede. Blomsterne smaa, himmelblaa i rigtblomstrede Stande. Er vel nok lidt grov af Vaekst, navnlig efter Afblostringen eller mod Slutningen af Blomstringen, men boer dog alligevel anbefales paa det bedste paa Grund af de praegtigt farvede Blomster, som fremkommer allerede i April. Planter bedst imellem Sten, som flankerer stoerre Kloeffter. Formeres let ved Deling, og man kan hyppigt finde selvsaaede Planter ved Siden af de gamle.

[Illustration: Fig. 68. *Alyssum rostratum*]

Androsaces. Denne Slaegt rummer nogle af de allerkaereste Alpeplanter; flere af dem kan dog vanskeligt dyrkes. De er meget forskellige af Vaekst, idet nogle er typiske Pudeplanter andre former Rosetter med lange Udloebere. Slaegten staar systematisk set meget naer ved *_Primula_*, men afviger fra denne Slaegt Bl.a. ved at have et meget kort Kronroer.

A. carnea. Bladene linieformede eller naesten sylformede, Skuddene dannende smaa, ret loese Puder. Blomsterne rosenroede med gult "Oeje". Planter i vandrette Klipperevner.

A. chamaejasme. Bladene lancetformede, randhaarede. Blomsterne hvide med gult "Oeje".

A. Chumby er en meget taet sammentraengt Form af *_A. sarmentosa_*.

A. foliosa fra Himalaya har forholdsvis store, stilkede Blade og rosenroede Blomster i Skaerm paa et c. 15 cm hoejt. Skaft.

A. lactea. 10 cm. Bladene friskgroenne, linieformede, samlede i Rosetter, som danner Puder eller Taepper. Blomsterne snehvide i Skaerm. Juni. Planter i vandrette Klipperevner.

A. Laggeri staar naer ved *_A. carnea_*, men Bladene er mindre og talrigere, hvorved Planten bliver mere kompakt. Blomsterne roede.

A. lanuginosa. Himalaya. Skuddene nedliggende, roedlige med elliptiske, taet silkehaarede Blade. Blomsterne blegroede med moerkt "Oeje", i taette Skaerme. Formeres let ved Stiklinger og Deling. Planter imellem loese Sten eller i vandrette Klipperevner. Planten boer Vinteren over daekkes med en Glasplade for at skaermes mod overdreven Fugtighed.

A. primuloides. Himalaya. 15 cm. Rosetterne loese, herfra udgaar langstilkede Skaerme af rosenroede Blomster med gult Oeje og lange Udloebere med Bladroset i Spidsen. Disse ny Rosetter slaar Rod, og Planten breder sig derved over store Flader. Maj.

A. sarmentosa. Himalaya. Staar naer foregaaende, men er grovere i alle Dele. Meget let at dyrke; plantes imellem loese Sten paa jaevalt skraanende Flader eller i Mellemmrummene mellem stoeerre Sten.

A. villosa. Bladene, der er silkehaarede, er samlede i en taet Rosette, herfra udgaar Udloebere med ny Roset i Spidsen. Plantes paa flade eller svagt skraanende, vel afdraenede Flader.

Anemone apennina. Fra den underjordisk krybende Rodstok udgaar de 15-20 cm linje Staengler med 3 Gange snitdelte Blade. Blomsterne med mange blaa (c. 20) Baegerblade. April. Plantes i muldet Jord i Skygge; trives ogsaa paa flad Jord og passer derfor godt til at plante i Nordsiden af de Busketter, som eventuelt maatte ligge taet op til Stenhoejen.

A. baldensis. Blomsterne hvide, udvendig haarede, ofte med violet Anstroeg. Plantes bedst paa Nordsiden af Stenhoejen.

A. blanda fra Graekenland staar naer *A. apennina*, men er af lavere Vaekst og har stoeerre Blomster. Den skal ikke plantes i Skygge, men hellere paa en forholdsvis toer og solrig Plads. Blomstrer tidligere end *A. apennina*.

[Illustration: Fig. 69. *Aster alpinus*.]

A. coerulescens, som vokser vildt paa Bornholm, anses almindeligvis som en Form af *A. apennina*. Blomsterne er hvide, udvendig blaa. Anvendelse som Hovedarten.

A. narcissiflora. Vil af mange blive betragtet som en altfor stor Plante for Stenhoejsanlaeg, men da den ikke kan trives paa flad Jord og er meget smuk, boer den dog ikke forbigaas. 40 cm hoej. Bladene er haandsnitdelte med fligede Afsnit. Staengelen deler sig i 7-8 enblomstrede Stilke; Blomsterne hvide, udvendig svagt rosenroede. Plantes enkeltvis i jaevalt fugtige, godt afdraenede Kloefter i muldet, stenet Jord; boer anbringes et Sted, hvor den kan forblive uroert og udvikle sig smukt til en kraftig Plante; ynder ikke Omplantning.

A. nemorosa den almindelige "Hvid Simmer" fra vore Skove, kan ogsaa finde Anvendelse paa Stenhoejen paa skygget, muldet Bund, i Kloefter mellem store Bregner og lignende Steder. Der findes en Del Varieteter af denne Art. Her skal saerlig naevnes *A. fl. pl.* med taetfyldte Blomster (omdannede Stoevblade) og *A. Robinsoniana* med store enkelte, blegt lillablaa Blomster; den er hoejere og kraftigere af Vaekst end selve Arten, men sen til at formere og brede sig.

A. palmata. Middelhavsløstene. Bladene er nyreformede, haandlappede, noget læderagtige. Blomsterne er gule. Planter paa flade, lune Lavninger af Stenhoejen i muldet Jord.

A. ranunculoides, "Gul Simmer", fra vore Skove anvendes som *A. nemorosa*.

A. trifolia. Bladene haanddelte. Afsnittene lancetformede, savtakke. Blomsterne hvide, sjældnere blaalige. Fordrer loes muldet Jord og Halvskygge.

Antennaria, "Kattefod", danner Maengder af smaa Rosetter, hvorfra udgaar Sideskud, der atter sætter Rosetter, hvorved Planten bliver taepedannende. Blomsterne hvide eller blegroede i smaa Kurve, som atter er samlede i halvskærmformede Stande.

A. alpina. Bladene smaa, lancetformede, graagroenne, paa Undersiden hvidfildede.

A. dioeca. Bladene noget større og bredere end hos foregaaende, groenne paa Overfladen, hvidfildede paa Under-fladen, eller som hos Varieteten *hyperborea* hvidfildede paa begge Flader.

Antennaria taaler Sol og Toerke. Egner sig til Beklaedning af noegne Flader. Formeres let ved Deling. Blomsterne afpudses straks efter Afblostringen.

Anthyllis montana. 10-15 cm. Bladene uligefinnede, graalige af fine Haar. Blomsterne roede, samlede i tætte Hoveder. Det er en meget blomsterrig Plante, som blomstrer hen paa Sommeren. Af god Virkning hvad enten den plantes enkeltvis eller i større Maengde. Taaler i Modsætning til mange andre Aerteblostmestre godt at deles og boer omplantes med faa Aars Mellemrum.

Arabis albida med haarede derved graalige Blade og hvide Blomster i Klase. Breder sig let og hurtigt, saa at den er særlig egnet til Plantning paa store Flader; er dertil meget noejsom og haardfoer, saa at den kan anvendes paa de mest udsatte Steder af Stenhoejen. Heraf en Varietet *fol. var.* med brogede Blade og en fyldtblomstret Form *fl. pl.* med levkoejlignende Blomster. April-Maj.

[Illustration: Fig. 70. *Aubrietia* i Haveselskabets Have.]

A. alpina betragtes ofte som Hovedart til foregaaende. Bladene mere groenne, Blomsterne mindre.

A. aubrietoides. Taepedannende af kompakt Vaekst, minder en Del om *Aubrietia*. Blomsterne rosenroede. Foraar og hyppigt atter i August.

A. bryoides. 10 cm. Bladene smaa, graalige af rig Haarklaedning; Blomsterne hvide. Skuddene taet samlede. Planterne danner derved

smukke, tætte Puder, der ret hurtigt breder sig og bliver til sammenhængende Tæpper. Da den ser bedst ud, medens den er pudeformet, bør Omplantning finde Sted ret hyppigt, f. Eks. Hvert andet eller hvert tredje Aar.

A. Sturii. Af hybrid Oprindelse. Tæt tæppedannende. Bladene smaa, elliptiske; Blomsterne rent hvide i Klaser. Meget rigtblomstrende og villig, trives overalt paa Stenhoejen.

Arenaria (herunder *Alsine*, som af nogle Botanikere regnes for en egen Slaegt). Af de talrige Arter, som hoerer hertil, egner et stort Antal sig til Anvendelse paa Stenhøj; de her anfoerte hoerer til de bedste. Alle de her nævnte Arter er lave af Vækst, pude- eller tæppedannende med hvide Blomster. Formeres alle let ved Deling.

A. balearica. Korsika, baleariske Oeer. Planten ganske lav af Vækst, tæt tæppedannende med smaa runde Blade. Blomstrer i Juni. Planter paa Nordsiden af Stenhoejen; kan ogsaa vokse paa poroese Stene, naar der er tilstraekkelig Fugtighed til Stede.

A. gracilis. Dalmatien. 6 cm. Bladene elliptisk-lancetformede, smaa, frisk moerkegroenne. Blomsterstande 2-3 blomstrede. Juni. Nordsiden af Stenhoejen.

A. Rosani, Italien, Dalmatien. Er bedre kendt under dette Navn end under det mere korrekte *A. graminifolia*. Faa Centimeter hoej; Skuddene meget taetsiddende, danner praegtige friskgroenne Puder, senere hele Tæpper, der er saa tætte og faste, at man kan traede paa dem, uden at Planten lider i naevnevaerdig Grad. Blomstrer sjaeldent og sparsomt. Juni. Planter i Sol eller Halvskygge imellem loese Sten, i Klipperevner eller paa smaa Stenknolde.

A. rotundifolia. Graekenland, Lille-Asien. 3 cm. Grenene talrige, nedliggende med smaa, frisk lysgroenne, runde Blade, danner hurtigt store Tæpper. Blomstrer sparsomt. Juni. Halvskygge eller Nordskraaninger.

A. tetraquetra, Frankrig. 4 cm. Skuddene tykke, korte, ret taetsiddende med smaa, trianguelaere, korsvis modsatte, graagroenne Blade. Blomsterne enkeltvis i Maj. Planter i bredere Revner mellem Sten i fuld Sol.

Armeria. Talrige Arter anbefales som Stenhoejsplanter, bl.a.

A. formosa, *A. plantaginea* og den danske *A. vulgaris*, "Engelsk Graes". Disse alm. Arter er overordentlig noejsomme og villige og kan trives overalt paa Stenhoejen paa lyse Voksepladser. Men, medens de Arter, som ellers findes i Handelsgartnernes Kataloger, tillige kan trives paa flad Jord, og f. Eks. finder almindelig Anvendelse som Kantplanter, kan *A. caespitosa* kun trives under de bedre Kaar, som en Stenhøj yder. Dens Blade er meget korte, og Skuddene er tæt samlede i pudeformede Tuer. Blomsterne rosenroede

i tætte Hoveder paa korte Skafter. Planter i smalle Klipperevner i poroes Jord.

Arnebia echioides. Denne Plante fra Persien og Kaukasus er ejendommelig ved sine foranderlige Blomster. Ved Udspringet er de straalende gule med 5 sorte Pletter, en for hver Kronflig; efterhaanden svinder Pletterne bort, samtidig med at Blomstens Farve bliver blegere. Planter bedst inde mellem Sten i en lodret Revne paa nordvendt Side af Klippeblokken.

Arnica montana. Den smukke *"Guldblomme"*, en af vore Hedeegnes skoenneste Planter, kan ogsaa finde Anvendelse paa Stenhoejen. Bladene er samlede i Rosette ved Grunden af Planten; Blomsterne orange-gule i store Kurve. Den er sommetider noget saer at have med at goere, Bladene bliver gule og Blomsterne smaa, men naar den er veludviklet, er den en Fryd for Oejet. Planter paa Lyngpartierne bedst taet ind imellem andre Planter, der daekker Jorden, Arnica ynder nemlig ikke aaben Jord.

Artemisia mutellina. 5-8 cm. Bladene dobbelt fjersnitdelte med linielancetformede Flige, graa af Silkehaarsbeklaedning. Blomsterne ubetydelige. Planter i smalle Revner mellem Sten i mager Jord.

Asperula. Bladene (med Axelblade) kransstillede. Blomsterne smaa, hvide eller blegroede. Flere af Arterne vellugtende. Formeres som Regel let ved Deling.

A. athoa. Graekenland. 4-5 cm. Loevet taethaaret, derved graaligt. Blomsterne blegroede. Planter i fuld Sol i Klipperevner eller mellem loese Sten. Er noget kaelen.

A. hexaphylla. 20 cm. Loes af Vaekst. Blomsterstand skaermagtig, naesten hovedformet. Bladene linie-lancetformede, moerkegroenne. Juni. Halvskygge.

A. hirta. 10 cm. Danner tætte Tuer, der hurtigt breder sig. Bladene smalle, lancetformede, haarede. Blomsterne som hos forrige, blot endnu blegere roede eller helt hvide. Vellugtende selv i frisk Tilstand. Juni. Solrig eller dog lys Plads.

A. nitida. 5 cm. Taet pudedannende-taepedannende. Bladene meget taetsiddende, linieformede, krumme, endende i en Haarspids. Blomsterne siddende helt nede mellem Bladene blegroede. Juni. Planter i Sol mellem loese Sten eller paa Stenblokke.

[Illustration: Fig. 71. *Campanula carpathica* i Kolding Planteskole.]

A. odorata. 20 cm. *"Skovmaerke"*, *"Bukar"*. Bladene lancetformede. Blomsterne hvide. Hele Planten vellugtende navnlig i toer Tilstand. Planter i Skygge imellem andre Skovbundsplanter i muldet Jord.

Aster alpinus med lysviolette Randkroner og gule Skivekroner trives godt paa flad Jord, men boer paa Grund af sin Blomsterrigdom ogsaa medtages paa store Stenhoejsanlaeg.

Astragalus. Naesten alle de nedenfor anfoerte Arter har korte, nedliggende Skud. Bladene er uligefinnede, mangeparrede. Blomsterne i korte Klaser eller Hoveder. Roedderne faagrenede, lange, dybtgaaende; Omplantning ligesom Deling derfor vanskelig; man boer som Foelge heraf helst straks anbringe Planten paa det Sted, hvor den skal staa, bedst er det ved Plantningen at benytte unge Planter eller potteskultiverede Eksemplarer.

A. alpinus. Blomsterne hvidlige med blaate eller rosa i 5-15-blomstrede Hoveder. Juni.

A. danicus. Europa, Danmark. Skuddene indtil en halv Snes cm lange. Blomsterne lilla i 10-blomstrede Hoveder. Vokser paa Strandklinter og Strandbredder. Planter bedst i sand- eller grusblandet Jord mellem loese Sten.

A. exscapus. Mellem Europa. Bladene c. 12 parrede, langhaarede. Blomsterne gule, taet samlede i Hoved, siddende nede mellem Bladene. Planter i smalle, dybe Revner mellem Sten i kalkblandet Jord i fuld Sol.

A. massiliensis. Syd Europa. Danner efterhaanden en meget bred c. 30 cm hoej Plante af talrige, noget forveddede Skud, beklædte med toerre Torne, som er Rester af tidligere Aars Blade. Bladene graagroenne. Blomster gullighvide i c. 10-blomstrede Stande. Juni. Planter i store Klipperevner eller frit paa en jaevn Flade mellem loese Sten.

A. monspessulanus. Blomsterne blegrosa eller roedlilla i mangeblomstrede, loese Hoveder paa lange Skafter, som ligger henad Jorden, medens Bladene, 18-20 parrede, oftest staar opret, i al Fald under Blomstringen. Planter paa Stenafsatser, saa at Blomsterskafterne kan ligge ud over Stenene. Sol eller Halvskygge.

Aubrietia. "Hvis vi kun kendte denne ene Slaegt af Alpeplanter vilde denne, hvis Arter pryder Graekenlands og de naerliggende Landes Klipper i det tidligste Foraar, retfaerdiggoere Stenhoejelskernes Svaermeri", siger *Robinson* om *Aubrietia*. Dens Arter er blomsterrige, laenge-blomstrende, haardfoere, villige og noejsomme, saa at de med lige Ret kan benyttes paa smaa og store Stenhoeje, i den mindste som i den stoerste Samling. Arterne er meget lidt afvigende indbyrdes, i korte Beskrivelser kan der overhovedet ikke goeres Rede for Forskellighederne. Foruden Arterne har man en Raekke ad kunstig Vej frembragte Hybrider og Former, som i Farvepragt overgaar de oprindelige Arter.

Alle Arterne er lave, taeppe-dannende Planter med graaligroenne

Blade og lysere eller mørkere lilla Blomster: *A. deltoidea*, *A. intermedia*, *A. Kotschyi*, eller hvidlige med rosa eller lilla Skaer: *A. erubescens*. At Hybriderne kan nævnes "*Dr. Mules*" og *A. Moerheimii*, den første med dybt violette, den anden med rosa Blomster; endvidere: "*Fire king*" og *A. Leichtlini crimson* med karmoisinroede Blomster og "*Purpurteppich*" med mørkviolette Blomster.

Aubrietia plantes paa smaa Stenhoeje: paa Stenknolde eller paa jævne eller skraanende Flader; paa store Stenhoeje boer de plantes i store Maengder, paa Skraaningerne bedst i sammenhaengende, langt nedloebende Masser, saa at det i Blomstringstiden for Beskueren tager sig ud som en Flod eller Fos af Blomster. Boer ret hyppigt omplantes; kan dog ogsaa forynges ved Tilbageskaeren.

Azalea procumbens. Dvaergbusk med Grenene trykket ned mod Underlaget. Bladene smaa, stedsegroenne, læderagtige, blanke. Blomsterne rosenroede smaa. Planter i grusblandet Lyngjord.

Azorella peduncularis. 4-5 cm. For saa vidt denne ejendommelige og smukke Plante, der har sit Hjem paa hoeje Bjaerge i Ecuador lige ved Aekvator, vil vise sig haardfoer, vil den vaere ypperlig egnet til Stenhoeje. Bladene er smaa, rent mørkegroenne, og Skuddene er taet samlede, saa at Planterne former faste Puder.

Bellis sylvestris med store hvide Blomster paa et 30 cm hoejt Skaft plantes i muldet Jord i Skygge og *B. rotundifolia* 15 cm med blegt roedlilla Kurve plantes i ikke for toerre Lavninger paa lys dog ikke for solbeskinnet Plads.

Calceolaria polyrhiza fra Patagonien har lysgule Blomster paa slanke Staengler. Breder sig ved underjordiske Udloebere. Trives meget let.

Campanula Allioni. Ca. 8 cm. Blomsterne enkeltvis, meget store, naesten oprette, lyslilla. Er ofte noget lunefuld, men er, hvor den vil trives, en ganske ypperlig Stenhoejplante. Ynder Fugtighed, men skal tillige have godt Aftraek for Vandet; den plantes derfor bedst paa flade eller svagt skraanende Lavninger i staerk grusblandet Jord.

C. barbata. 10 cm. Bladene mest grundstillede, haarede. Blomsterne ret store, faatallige opad den ranke Staengel, blegblaa, skaeggede indvendig. Den er fleraarig, men gaar hyppigt ud efter Blomstringen. Trives bedst i Halvskygge i jaevnt fugtige, muldede Lavninger. Der findes en Varietet med hvide Blomster.

[Illustration: Fig. 72. *Campanula carpathica* var. *compacta*.]

C. caespitosa, 10 cm. Vokser i taette Tuer. Blomsterne c. 5 sammen paa hver Staengel, nikkende, blegblaa eller hvide (fl. albo). Meget taknemmelig og villig, kan trives omtrent overalt paa Stenhoejen.

C. carpathica er lidt for grov til Anvendelse paa smaa Stenhoeje, men boer paa store Anlaeg tages med i Samlingen paa Grund af sin Blomsterrigdom. Blomsterne er store, oprette. Varieteten *compacta* er mindre og svagtvoksende.

C. elatines. Tæppedannende. Bladene hjerteformede, grovttakkede, Blomsterne blegblaa næsten helt flade.

C. excisa. 10 cm. Blomsterne blegblaa, dybt 5-klovede Er lidt vanskelig at dyrke; ynder en koelig, men lys Vokseplads.

C. garganica. Skuddene lange, nedliggende eller nedhaengende. Bladene hjerteformede og nyreformede. Blomsterne blegblaa, fladt tragformede. Klippeblokke, Mure.

C. glomerata var. *acaulis* er en Dvaergform af den ogsaa her i Landet vildtvoksende "Noegleblomstret Klokke", den har moerkviolette Blomster, taet samlede i Spidsen af Staengelen. Meget noejsom og villig.

C. mirabilis fra Kaukasus danner Rosetter af store lysgroenne, brede Blade. Naar Rosetten har naaet fuld Udvikling, fremkommer fra dens Midte en grenet Blomsterstand af store, lysblaa Klokke. Den boer paa Grund af sin ejendommelige Voksemaade anbringes i lodrette Klipperevner, saaledes at den kan ses fra neden.

C. Portenschlagiana. Balkan. 15 cm. Danner taette Tuer og Tæpper og breder sig let over store Dele af Anlaegget. Bladene nyreformede, grovt takkede; Blomsterne smukt blaa, oprette, de udvikles i rigelig Maengde næsten hele Sommeren igennem. Trives overalt paa Stenhøjens lyse Steder, mellem loese Sten, i Klipperevner, i Mure o. s. v.

C. pulla. 6-8 cm. Blomsterne enkeltvis, blaaviolette, nikkende. En meget smuk, men noget lunefuld Art. Udvikler underjordiske Skud og breder sig derved. Planter i grusblandet Mosejord paa en jaevn, vel afdraenet Flade. *C. pulloides*, som er en Bastard af *pulla* og en anden Art, ligner foregaaende, men er lettere at dyrke.

C. turbinata. Kan betragtes som en Varietet af *C. carpathica*, den er lavere af Vaekst, og Blomsterne er fladere og moerkere.

C. Raineri. En lav Art med blaalilla Blomster. Planter i vandrette eller skraanende Klipperevner i Graestoervejrd blandet med skarpt Grus.

C. thyrsoides. Afviger fra de andre her omtalte Klokke-Arter. Planten danner en Roset af smalle, haarede Blade, og naar denne er bleven 2 eller 3 Aar gammel, udvikles en rank Staengel taet besat med en Maengde bleggule Blomster. Planten doer efter Blomstringen. Anbringes bedst i stoerre Revner mellem Sten.

C. Waldsteiniana. Balkan. C. 12 cm. Blomsterne dybt delte, næsten stjerneformede, lysviolette. Planter i smalle Klipperevner paa sollys Plads,

C. Wilsoni. Har et Mylder af store violette Blomster af *C. carpathica*-Typen. Trives let.

Cardamine asarifolia. Bladene nyreformede, frisk grønne; Blomsterne hvide. Planter i fugtige, muldede Lavninger eller ved rindende Vand.

C. trifolia. Bladene trekoblede, Blomsterne hvide. Planter i muldet, fugtig Jord i Halvskygge eller Skygge.

Carex capillaris. Tueformet med ganske smalle fine Blade og nikkende brune Aks. Klipperevner paa Nordsiden af Stenhoejen i grusblandet Lyngjord eller ogsaa paa Lyngpartierne.

[Illustration: Fig. 73. *Cerastium tomentosum*.]

C. montana. Europa, Danmark. Tueformet med lange, friskgrønne Blade. Paa Nordskraaninger eller i Halvskygge i muldet Jord.

Af andre *Carex*, som kan anbefales til Stenhøj, kan nævnes *C. digitata*, *C. ornithopodioides*.

Carlina acanthifolia. Dette er en meget dekorativ Plante, som dog desvaerre ofte doer efter Blomstringen. Bladene er graaliggroenne, fjersnitdelte, tornede, samlede i en aaben, bred Rosette. Naar Planten har naaet en Alder af 2-4 Aar, udvikles en enkelt stor Kurv i Midten af Rosetten, Planter i lodrette Klipperevner. Oensker man aarligt at have Fornøjelsen af at se denne Plante i Blomst, maa man soerge for at plante unge Planter hvert Aar.

C. acaulis. Er ligesom forrige fortrinlig til store Klipperevner, men denne Art holder sig uanset Blomstringen, ja breder sig endog, saa at den efterhaanden fordrer ret betydelig Plads. Blomsterkurvene sidder paa meget korte Staengler helt nede mellem Bladene eller hos Formen *caulescens* paa en 10-15 cm høj Staengel.

Cerastium alpinum. Taeppedannende med hvidfildede Blade og smukke hvide Blomster. Denne og andre Arter af samme Slaegt kan plantes mellem loese Sten. De grovere Arter, som f. Eks. *C. tomentosum*, der kan trives paa flad Jord, kan ogsaa benyttes paa store Stenhøje til Beklaedning af stoerre Flader.

Chamaemelum Tschichatscheffi, der har findelt, moerkegroent Løev og hvide Blomster som Kamilleblomster, skal blot nævnes som en Plante, der danner taette Taepper og holder sig frisk moerkegroen selv i staerk Toerke.

Coptis trifoliata. 10 cm. Bladene tredelte, blanke. Blomsterne hvide. Roedderne gule. Dyrkes i fugtig Mosejord.

Cortusa Matthioli. 25 cm. En Primula-lignende Plante med stilkede, hjerteformede, lappede, noget haarede Blade og talrige haengende, karmoisinroede Blomster i Skaerm. Planter i muldet Jord i Halvskygge. Juni-Juli. *C. pubens* er en mere haaret Form af *C. Matthioli*.

Corydalis lutea. Bladene tredobbelt fjersnitdelte, mat groenne. Blomsterne gule, i Klase. Blomstrer rigt og laenge, omtrent hele Sommeren igennem. Meget villig og taknemmelig; planter bedst paa solrige Steder af Stenhoejen, i Stengaerder, i Grottevaegge og i Mure.

C. ochroleuca ligner foregaaende, men har cremefarvede Blomster.

Cotula. Lave Planter af Kurvblomsternes Familie med nedliggende, ofte rodslaaende Grene, fligede eller fjersnitdelte Blade og ubetydelige Blomsterkurve. Paa Grund af deres Voksemaade danner de snart tætte Tæpper, og da de tillige er noejsomme, egner de sig til Beklaedning af noegne Flader. Trives bedst paa nordvendt Stenhøj.

Af Arter kan naevnes *C. acaenoides*, *C. reptans* og *C. squalida*, alle fra Australien eller Ny Zeland.

Cotyledon spinosa. 30 cm. Ligner i Vaekst en *Sempervivum* og danner som denne en Roset af koedede Blade. Blomsterne gule i aksformet Stand. Juni. Planter mellem loese Sten paa sollys Plads.

Crepis aurea. Ligner i Vaekst vor almindelige Maelkeboette. Blomsterne i enkelt endestillet Kurv, orangebrune. Planter i Engpartierne.

Crucianella stylosa. Orienten. Bladene kransstillede. Blomsterne rosenroede i tætte Stande i Spidsen af Staengelen. Planten har en ubehagelig Lugt. Planter paa Klippeblokke, Stengaerder eller Mure, saa at Skuddene kan haenge frit ned eller ud over Stenene.

Cyclamen, "Alpeviol". Planter af Kodriver-Familien med underjordiske eller halvt underjordiske Knolde, deraf Navnet "Jordskive". Bladene er hjerteformede eller nyreformede, noget laederagtige, Blomsterne paa enblomstrede Stilke med tilbageslaaede Kronblade. De trives i lune, halvskyggede Lavninger i temmelig fugtig, muldet Jord.

C. coum. Lille Asien. Har nyreformede Blade og smaa roede Blomster i det tidlige Foraar.

C. europaeum har hjerteformede-nyreformede Blade og vellugtende, purpur-rosa Blomster om Sommeren og Eftersommeren.

C. hederifolium. Syd Europa. Bladene hjerteformede, smukt tegnede med hvidt, takket-tandede i Randen. Blomsterne store roede, fremkommer sent paa Sommeren og Efteraaret.

Cypridium. Af Slaegten "*Fruesco*", som mest hoerer hjemme i varme Himmelstroeg, findes nogle enkelte Arter, der er haardfoere her paa vore Breddegrader og som fortjener en Plads paa Stenhoejen.

C. calceolus. Perigonbladene brune, Laeben gul. Planter i Bladjord med rigelig Tilsaetning af Kalk. Halvskygget Plads.

C. spectabile. En praegtig Plante med store, lysgroenne Blade og store blegrosa Blomster. Fugtig muldet Jord.

Foruden disse to Arter, som er velkendte i Kultur her i Landet, findes nogle andre smukke Arter, der kun i mindre Udstraekning er bleven dyrkede i Haver men som, saafremt deres Haardfoerhed stadfaestes, fortjener Udbredelse: *C. guttatum*, *C. humile*, *C. macranthum*, *C. pubescens*, *C. tibeticum*.

Delphinium nudicaule. Kalifornien. 25-30 cm. Blomsterne cinnoberroede i en spredtblomstret Klase. Juni-Juli. Planter mellem loese Sten i velafdraenet Jord; maa hyppigt fornyes med unge Planter, da den er tilboejelig til at doe efter Blomstringen.

[Illustration: Fig. 74. *Dianthus plumarius*.]

Dianthus alpinus. 5 cm. Bladene stumpe, groenne, glatte, noget koedede. Blomsterne enkeltvis, store, koedfarvede med karminroed Tegning mod Svaelget. Planter paa fritliggende Plads i fugtig Jord bestaaende af Mosejord, Graestoervejord og Grus. Juni.

D. arenarius. Bladene smalle, spidse; Blomsterne hvide, noget frynsede. Planten danner store Tuer. Trives bedst paa en solrig, ret toer Plads.

D. caesius. 15 cm. Bladene smalle, blaaliggroenne; Blomsterne rosenroede eller moerkeroede, vellugtende. Behandles som foregaaende.

D. callizonus fra Transsylvanien minder en Del om *D. alpinus*, men Blomsterne er stoerre, ligesom Planten i det hele er mere fyldig og robust; Bladene spidse, noget blaagroenne.

D. deltoides, som vokser vildt her i Landet paa toerre Hoeje, kan ogsaa anvendes paa Stenhoejen. Bladene smalle, groenne; Staenglerne grenede med enblomstrede Grene; Blomsterne rosenroede med hvide og moerkeroede Tegninger. Planter mellem loese Sten i let Jord eller paa Lyngpartierne.

D. Freynii. 5 cm. Bladene meget smalle, blaaliggroenne.
Blomsterne rosenroede. Danner tætte, smaa Tuer. Planter i smalle
Spalter mellem Sten eller paa svagt skraanende Flader mellem
loese Sten.

D. glacialis. 5 cm. Bladene smalt linieformede. Blomsterne
rosenroede med lysere Farve mod Svaelget. Planter i Spalter mellem
Sten i grus- og granitskaerve-blandet Mosejord.

D. graniticus. Ligner en Del *D. deltoides*, men er tættre af
Vækst og mere blomsterrig. Anvendes paa samme Maade som denne.
Omplanter ofte, da Planterne ellers let doer bort; formerer sig
let ved Selvsaaing.

D. plumarius, "Fjer-Nellike" har store hvide eller lilla
Blomster. Meget storblomstret og taknemmelig.

Dodecatheon, "Gudeblomst". Beslaegtet med *Primula* og *Cyclamen*.
Blomsterne har ligesom denne sidste Slaegt tilbageslaaede
Kronflige, de sidder ikke enkeltvis, men er samlede i en
rigtblomstret Skaerm. Bladene er grundstillede, glatte og af bloed
Konsistens, saa at de snart bliver slappe, hvis Planten staar for
toert. Der findes flere Arter eller Former med karminroede, rosa
eller hvide Blomster: *D. meadia*, *D. Jeffreyi*, *D. integrifolia*.
Planter i fugtig, muldet, let, aaben Jord i Kloefter, der har Fald
mod Nord eller dog er beskyttede mod staerk Sol.

Doronicum grandiflorum (= *Aronicum scorpioides*) har store,
gule Kurve og brede, aegformede eller naesten hjaertformede Blade.
Fordrer stenblandet Mosejord, der holdes koelig og fugtig.

[Illustration: *Dianthus caesius*.]

Douglasia Vitaliana. Staenglerne talrige, nedliggende, med
linieformede, spidse Blade. Blomsterne rent gule. Planter i
Klipperevner i vel afdraenet Jord. Ynder Kalk.

Draba. Lave Planter af Korsblomstfamilien med Blomsterne i
Klase.

D. aizoides. 5-8 cm. Danner tætte Puder. Bladene smaa,
taetsiddende, linieformede; Blomsterne gule i faablomstrede
Halvskærme. I Blomstringstiden skjules Loevet naesten under
Blomsterne. April. Planter i vandrette Klipperevner i grusblandet
Jord.

D. aizoon. Ligner meget foregaaende, men er noget kraftigere og
grovere af Vækst,

[Illustration: Fig. 75. *Erigeron glabellus alpinus*.]

D. dicranoides. 5 cm. Pude-taepedannende. Bladene linieformede,

tilspidsede, randhaarede. Blomsterne gule, ret store, 10 mm i Diameter, April. Planter i brede Spalter mellem Sten, eller imellem loese Sten.

D. olympica. Grækenland. Bladene taetsiddende, linieformede. Blomsterne gule i rigtblomstrede Klaser, April. Voksemaade og Anvendelse som *_D. dicranoides_*.

Dryas. Lave Dvaergbuske med nedliggende Grene, derved taepedannende. Ganske fortrinlige Stenhoejsplanter til Plantning i Stenskred eller paa stoerre Klippepartier, hvor Skuddene kan laegge sig hen over Stenene eller haenge ud over disse. Bliver bedre paa Nordsiden end paa Sydsiden af Stenhoejen. Planter i en Blanding af Lyngjord, Grus og Kalk.

D. Drummondii. Nord Amerika. Bladene aegformet-elliptiske, rundtakket-savtaktede. Blomsterne gule, nikkende, med noget sammensluttede Kronblade. Maj.

D. octopetala, "Rypelyng". Bladene omtrent som foregaaende, noget fastere i Substans. Blomsterne hvide med 8 store Kronblade, aabne, ikke nikkende, derfor af langt bedre Virkning end foregaaende. Maj.

D. integrifolia er en Varietet af *_D. octopetala_* med ganske smalle, helrandede Blade og med sluttet Vaekst.

D. lanata er en haaret Form af *_D. octopetala_*.

Edraianthus. Hoerer til Klokkefamilien. Bladene er linieformede. Blomsterne violetblaa i hovedformede Stande.

E. pumilio. Planten danner taette smaa Puder. Blomsterne haever sig kun lidt op over Loevet. Planter paa Afsatser paa lodrette Vaegge eller i Spalter i Klippeblokke.

E. tenuifolius. Danner ret store Rosetter. Blomsterstaenglerne ret lange. Planter bedst i lodrette eller skraanende Klipperevner.

Af andre Arter kan naevnes *_E. dalmaticus_* og *_E. graminifolius_*.

Epilobium macropus. Ny Zeland. 10 cm. Skuddene talrige og taetsiddende. Bladene smaa, aegformet-elliptiske. Blomsterne enlige, hvide. Juli.

E. nummularifolium. Ny Zeland. En sirlig, lille Plante. Skuddene meget tynde; Bladene naesten kredsrunde. Blomsterne enlige, blegroede eller hvide paa lange, tynde Stilke.

Disse Arter planter i grusblandet Mosejord i Halvskygge og paa halvfugtig Plads.

Epimedium, "Bispehue", er meget villige og taknemmelige Planter, der særlig kan anvendes paa muldet Jord mellem Bregner i Halvskygge. Bladene er sammensatte, noget læderagtige, oftest bleggroenne.

E. alpinum har brunkarmine Bægerblade og gule Kronblade. Rodstokken hos denne Art er vidt udloebende, medens de andre Arter har kortere Jordstaengler.

E. macranthum har hvide Blomster; Varieteten *violaceum* har lilla Blomster.

K. Musschianum og *niveum* har hvide Blomster.

E. rubrum. Bægerbladene hos denne er karminroede, medens Kronbladene er gullige.

Eranthis cilicica fra Lille-Asien og *E. hiemalis*, "Vinterblomme" fra Europa er nogle af de foerste Foraarsbebudere, idet de ofte allerede i Februar, ja endog i Januar udfolder deres gule, næsten kugleformede Blomster. Nedenunder Blomsten sidder en Krans af groenne Svoebblade, disse er lidt finere og spidsere hos *cilicica* end hos *hiemalis*. De plantes i muldet Jord under Traeer eller mellem Buske, hvor Knoldene faar Lov at ligge uroerte, men de kan ogsaa finde Anvendelse paa Stenhoejen, hvor de bedst anbringes i Kloefter eller Bunden af Grotter mellem Bregner.

[Illustration: Fig. 76 *Iberis sempervirens*. Enkelt Plante.]

Erigeron aurantiacus. Nord Amerika. 25 cm. Blomsterne orangegule. Er tilboejelig til at bastardere med andre E.-Arter og derved udarte.

E. compositus fra Nord Amerika, Groenland o. a. arktiske Egne. 20 cm. Har flere Gange snitdelte Blade med smalle Afsnit. Randkronerne er lyslilla, Skivekronerne gule. Juni.

E. glabellus. Nord Amerika. Randkronerne lavendelblaa, Skivekronerne gule. Varieteten *alpinus* lavere end Hovedarten.

Disse Arter formeres let ved Deling og plantes imellem loese Sten eller i brede Spalter i Stenblokke.

Erinus alpinus. 10 cm. Danner loese Tuer. Bladene smaa, smalle, rundtakket-savtakkede. Blomsterne karminrosa i Klaser. Maj. Boer ofte omplantes. Den opfoerer sig ofte som to-aarig. Formerer sig let ved Selvsaaning.

Eriogonum flavum og *umbellatum* fra Nord Amerika er taepedannende Planter med gule Blomster i taette, hovedformede Stande i Juli. Fordrer toer og solrig Vokseplads.

Erodium macradenum. Pyreneaerne. 20 cm. Bladene flere Gange

fjersnitdelte, graaliggroenne. Blomsterstaenglerne 2-3-blomstrede; Blomsterne blegroede med moerkere Aarer, 2 af Kronbladene med en moerk Plet. Juni. Planter i Revner mellem Sten i fuld Sol.

E. Manescavi. 30 cm. Bladene dobbelt fjersnitdelte, moerkegroenne, staerkt haarede isaer paa Stilken. Blomsterne store, 2-5 paa hver Staengel, karmoisinroede, to af Kronbladene med en hvidspættet Plet ved Basis. Juni.

Eryngium alpinum. 50-60 cm. Blomsterne smaa, men samlede i et stort, aflangt Hoved. Det, der goer Planten saa dekorativ, er navnlig de pragtfulde Svoebblade, som sidder nedenfor Blomsterhovedet, de er tornede og af en livlig blaaviolet Farve. Har dybtgaaende Roedder og maa derfor plantes paa et Sted, hvor der er fri Adgang for disse.

E. glaciale. Spanien. Bladene fjersnitdelte med lange, tornede Afsnit. Blomsterhovederne lilla, omgivne af groenne og lilla, tornede Svoebblade. Roedderne meget dybtgaaende. Planter i smalle, dybe Revner i poroes Jord.

Erysimum Kotschyannum. Lille Asien. 5 cm. Danner smaa, taette Tuer eller Puder. Bladene liniedannede; Blomsterne store i faablomstret Halvskaerm. Maj. Planter i vandrette Spalter i vel afdraenet Jord.

E. pachycarpum. Himalaya. Bladene smalle. Blomsterne orange-gule i Klase. Planter paa lun Plads mellem loese Sten.

Euphorbia capitulata. Graekenland. 10 cm. Skuddene bloede, taetbladede, Bladene smaa, graagroenne, elliptiske, glatte; Blomsterne gule. Frugtkapslerne orange-gule. Juni. Planter i vandrette Klipperevner; breder sig ved underjordiske Udloebere mellem Stenene.

E. myrsinitis. Syd-Europa. 30 cm. Skuddene overvintrende, kraftige, taetbladede, Bladene bleggroenne. Blomsterne gule, udvikles tidligt om Foraaret. Efter Blomstringen doer Skuddet, men ny Skud fremkommer fra Basis naeste Aar. Planter i lodrette Klippevaegge i fuld Sol.

[Illustration: Fig. 77. *Iberis sempervirens*. Lav og storblomstret Have-Varietæt.]

Frankenia hirsuta. 5-8cm. Skuddene talrige, naesten traadfine, nedliggende eller halvtoprette, Planten derved taeppe-dannende; Bladene meget smaa og smalle, graagroenne. Blomsterne enkeltvis, smaa, lysroedlilla. Juli-August. Taaler Sol.

Genista sagittalis. 15-20 cm. Skuddene flade, vingede. Blomsterne gule i endestillede Klaser. Danner faste, taette Planter, der trives paa Stenhoejens mest udsatte Steder.

Gentiana acaulis. En af de mest pragtfulde Stenhøjsplanter. Blomsterne enlige, store, mørkeblaa, tragtformede. De blomsterløse Skud ganske korte og tætsiddende. Planten derved af tæppedannende Karakter. Den kan trives paa flad Jord og finder der ofte Anvendelse som Kantplante. I sandet Jord vil den ikke blomstre, man maa derfor give den en nogenlunde svaer Jord at vokse i. Formeres let ved Deling.

G. asclepiadea er en stor Staude med aeg-lancetformede Blade op ad Staengelen og talrige Blomster i Toppen. Fordrer muldet Jord og Skygge eller Halvskygge; passer bedst i store Kloefter mellem Bregner. Der findes en Form med hvide Blomster.

G. bavarica. Af Voksemaade som *acaulis*, men meget mindre og spaedere end denne. Blomsterne roerformede med flad Krave, straalende blaa. Vanskelig at dyrke. Planter paa Moraenebed eller dog i al Fald i grusblandet Mosejord paa et Sted, hvor den ikke udsættes for Udtoerring.

G. septemfida. Orienten. Har talrige Skud med tætsiddende Blade og flere blaa Blomster samlede i Spidsen af Staengelen. Noejsom og villig; formeres ved Deling. Juli.

G. verna ligner en Del *G. bavarica* og er som denne vanskelig at dyrke. Grundbladene rosetteformigt samlede, stoerre end Staengelbladene; Blomsterne azurblaa.

Geranium argenteum har silkehaarede, naesten soelvglinsende Blade og blegroede Blomster.

G. cinereum. Bladene haarede; Blomsterne blegrosa med moerkere roede Aarer. Begge Arter, som stammer fra Pyrenaeerne, er lave Planter, 5-10 cm., som bedst saettes paa en solrig Plads imellem stoerre Sten i poroes og let Jord.

G. sanguineum. Af denne praegtige her i Landet vildtvoksende Art findes en Varietet med nedliggende Skud; denne egner sig fortrinligt til Plantning paa toerre Skraenter. Varieteten *lancastrinse* har rosa Blomster med moerkere Aarer.

Geum montanum. 10-12 cm. Bladene fjersnitdelte med stoerre rundtakket-lappet Endeafsnit, haarede; Blomsterne enkeltvis eller faa paa hver Staengel, gule c. 3 cm i Gennemsnit. Planter i grus- og kalk-blandet Mosejord.

G. reptans. Har krybende Udloebere. Bladene fjersnitdelte; Blomsterne gule. Planter paa halvskyggede Steder i stenet Jord.

Globularia cordifolia. En lille, ganske lav Plante med nedliggende Grene og smaa, udrandede Blade. Blomsterne meget smaa, blaa, i kugleformede Hoveder. Planter i en Blanding af Mosejord, Graestoervejord og Grus.

Gunnera magellanica stammer fra den sydligste Del af Syd Amerika. Bladene er kreds rundt-nyreformede, Blomsterne ubetydelige. Breder sig ved Udloebere og dækker snart stoerre Flader. Trives i muldet, fugtig Jord paa halvskygget eller nordvendt Stenhoej.

Gypsophila cerastioides. Himalaya. 10 cm. Taeppedannende. Bladene smaa, bredt elliptiske, haarede; Blomsterne hvide med roede Aarer; blomstrer rigt og laenge og trives meget villigt. Boer omplantes af og til.

G. repens. Staenglerne nedliggende og halvt oprette, rigtbladede; Bladene smalle, blegt blaagroenne; Blomsterne hvide eller blegroede i aabne Stande. Planten kan brede sig over stoerre Flader og paa Grund af sin rige Forgrening og Bladmaengde dække Underlaget ganske; da den tillige er noejsom, egner den sig godt til Brug paa grovere Stenpartier, anvendes den paa smaa Anlaeg, boer den forynges ret hyppigt, da den ellers snart bliver for fordringsfuld med Hensyn til Plads.

G. transsylvanica. Ungarn. Danner tætte smaa Tuer af smalle, blaagroenne Blade; Blomsterne hvide. Planter i smalle Revner mellem Sten.

Haberlea rhodopensis. Balkan. 12-15 cm. Hele Planten haaret; Bladene grundstillede, aflangt aegformede, grovt savtakke, noget laederagtige. Skaftet baerer 4-5 tragtformet-roerformede, lilla, svagt uregelmaessige Blomster. Planter bedst paa Afsatser paa Grottevaegge i muldet Jord og paa beskygget Sted.

Hacquetia epipactis. En beskeden, men taknemmelig lille Planteart med grundstillede 3-5-lappede Blade og gulgroenne Blomster i en taet Skaerm omgivet af ligeledes gulgroenne Svoebblade, der udvikles i det tidlige Foraar. Ynder fugtig og muldet Jord.

Helianthemum oelandicum og *H. vulgare*, "Soloeje" er Dvaergbuske med nedliggende Grene og smukke, gule Blomster. Den foerstnaevnte er den bedste, den danner tætte Taepper og frembringer en Maengde Blomster. Planter i grusblandet Lyngjord, den boer forynges af og til, da 2-4-aarige Planter er smukkeste. *H. vulgare*, som vokser vildt her i Landet paa toerre Bakker, er meget noejsom og kan plantes paa enhver sollys Plads.

Helxine Soleirolii. Korsika. 1--2 cm. Hoerer til Naeldefamilien, og Blomsterne er som hos alle andre Arter af denne Familie ganske ubetydelige. Det er dog en meget smuk lille Urt, idet Loevet er af en herlig frisk, groen Farve, og Planten i Loebet af Sommeren breder sig ud som et fladt Taeppe over Underlaget. Planter paa fugtige, skyggede Stenvaegge eller paa poroese Sten. Den lider hurtigt af Efteraarsfrosten, men skyder gaerne paa ny om Foraaret.

[Illustration: Fig. 78. *Linaria pallida* i Haveselskabets Have.]

Hepatica. 12-15 cm. høje Planter, Bladene bliver siddende paa Planten i halvvisen Tilstand Vinteren igennem. Blomsterne udvikles tidligt om Foraaret, inden de ny Blade fremkommer. Blomsterne har kronbladagtigt farvede Bægerblade, et 3-delt groent Svoebblad sidder taet under Blomsten. Planter i Muldjord i Halvskygge f. Eks. i store Kloefter og er af bedst Virkning, naar de er anbragte et saadant Sted i store Maengder. Ogsaa fortrinlige som Indfatningsplanter.

H. angulosa. Ungarn. Bladene nyreformede, 3-lappede med lappet-tandede Afsnit. Blomsterne lysblaa med talrige Bægerblade. Marts, undertiden allerede Februar. Der findes ogsaa Former med rosenroede og hvide Blomster.

H. triloba, "Adelklover". Europa, ogsaa Danmark. Bladene regelmaessigt 3-lappede. Blomsterne med 5-7 blaa Bægerblade. Blomstrer Marts-April. Der findes Varieteter med hvide, roede, blegroede, violette Blomster samt dobbelte Former med blaa og roede Blomster.

Herniaria latifolia. Lav, taeppe-dannende Urt med graagroenne Blade og ubetydelige Blomster. Taaler Sol og toer Bund.

Hippocrepis comosa. Bladene uligefinnede, mangeparrede. Blomsterne samlede i Hoved, gule, minder en Del om "Kaellingetand"s Blomster. Planter imellem loese Sten eller i Klipperevner, saaledes at Grenene kan laegge sig ud over Stenene. Ynder Kalk.

Homogyne alpina. 25 cm. Bladene nyreformede, grundstillede. Blomsterne samlede i en enkelt Kurv i Spidsen af Staenglerne. Ynder muldet Jord og Halvskygge samt Fugtighed. Planter bedst paa Afsatser paa nordvendte Stenvaegge.

Horminum pyrenaicum. Alperne, Pyrenaeerne. 15 cm. Bladene brede i loese Rosetter. Blomsterne violette i Kranse op ad Staengelen. Trives naesten overalt paa Stenhoejen, bliver yppigst og smukkest i Halvskygge, men faar mere sit naturlige Udseende paa lysere Pladser.

Houstonia coerulea. Nord Amerika. 3-5 cm. Danner smaa, taette Tuer af lysgroenne Blade. Blomsterne paa traadfine Stilke, lysblaa med gult "Oeje". Fordrer moseagtig fugtig Jord for at trives.

H. serpyllifolia. Nord Amerika. Ligner foregaaende. Staenglerne mere nedliggende.

Hutchinsia alpina. 8-10 cm. Bladene smaa, fjersnitdelte, frisk groenne, Blomsterne hvide i Klaser. Danner taette Taepper, og da den holder sig med friske Blade hele Vinteren, naar Kulden ikke bliver alfor straeng, kan den anbefales til almindelig Plantning. Meget noejsom og villig; boer omplantes af og til.

Hypericum coris. 20 cm. Orienten. Bladene linieformede, kranstillede. Blomsterne gule i topformede Stande. Juli. Planter i vandrette Klipperevner og mellem loese Sten.

H. fragile. 5-8 cm. Skuddene svage, nedliggende eller halvt oprette. Bladene smaa, glatte, ovale, graagroenne; Blomsterne store, gule, enkeltvis eller faa sammen. Juli.

H. orientale. Lilleasien. Bladene korsvis modsatte, matgroenne. Blomsterne bleggule.

H. polyphyllum. 20-25 cm. Bladene smaa, elliptiske, mat blaagroenne; Blomsterne enlige eller faa sammen, 6 cm i Diameter. Juli.

Hypochoeris uniflora. 30 cm. Bladene bleggroenne, grundstillede, Blomsterskaftet opret, rankt, ender med en stor Kurv at lysgule Blomster. Behandles som Arnica.

Iberis sempervirens er en svagt forveddet Plante med smalle, moerkegroenne, stedsegroenne Blade og hvide Blomster i Klase. Egner sig bedst til Plantering i lodrette Stenvaegge, i Mure eller paa store Stenblokke, som den efterhaanden kan helt tildække. Formen *"Little gem"* danner meget mindre og tættre Planter end Hovedarten, derfor bedre til mindre Stenpartier.

I. stylosa. Danner tætte Planter med talrige Skud besatte med smalle, noget koedfulde Blade. Blomsterne hvide eller bleglilla i rigtblomstret Halvskaerm. Toaarig eller fleraarig.

Incarvillea grandiflora. Kina. Har store, tragtformede Blomster, den ligner noget den kendte smukke Staude *I. Delavayi*, men er lavere af Vaekst og har en- eller to-blomstrede Staengler. Planter i Sol eller Halvskygge paa dybmuldet, fugtig, vel draenet Jord.

Inula acaulis. Lille Asien. Ganske lav af Vaekst med glatte Blade og gule Kurve, som ikke haeves op over Loevet.

Iris histrio. Palaestina. Regnes ofte som en Varietet af foelgende, men blomstrer endnu tidligere, og Blomsterne er blaa med hvidt. Planter paa en lun Plads.

I. reticulata. Kaukasus. Bladene er smalle, firesiddede, vokser i Laengden efter Blomstringen. Blomsterne violette, vellugtende (omtrent som Violer) i April, undertiden allerede i Marts. En praegtig, villig og meget taknemmelig Plante, som kan planter i poroes Jord paa Stenhoejen, men foroevrigt ogsaa kan trives i en almindelig Stauderabat.

Et stort Antal andre Iris-Arter egner sig paa Grund af deres lave Vaekst og deres smukke Blomster til Plantering paa Stenhoej,

men mange af disse kan ogsaa dyrkes med Held andre Steder i Haven. En saerlig Gruppe af Iris--hoerende til en Afdeling, som hedder *Oncocyclus*--er vanskelige at dyrke og er i det hele ikke proevet meget her i Landet. [Fodnote: De som maatte oenske at studere disse pragtfulde Iris henvises til R. Irwing Lynch: The book of the Iris.] Men skal de lykkes hos os paa Friland, maa de ubetinget dyrkes paa Stenhoej, hvis man da ikke er noedt til at dyrke dem i Koldbaenk. Den bekendteste af denne Iris-Gruppe er *Iris susiana*, Englaendernes "*Mourning Iris*", Tyskernes "*Wittwe in Trauer*", som kaldes saaledes paa Grund af de floedefarvede Blomsterblade, der er taet tegnede med moerkebrunt. Denne er faktisk haardfoer her i Landet og har i vor botaniske Have blomstret et Par Aar i Traek.

[Illustration: Fig. 79. *Nepeta Mussini*.]

Jasione perennis. Blomsterne smaa lysblaa, samlede i tætte Hoveder. Juni-Juli. Planter i Halvskygge eller paa nordvendte Skraaninger.

Leontopodium alpinum, "*Edelweiss*" er med sine Varieteter spredt over Europas og Asiens Bjaerge. Danner tætte Tuer af smalle, graalige Blade. Fra Tuerne udskyder Blomsterstaenglerne, der ender med en Samling smaa Kurve, tilsammen omgivne af flere Raekker taethvidfildede Blade. At Edelweiss skal vaere vanskelig at dyrke, er en Fabel. Plantet i let, poroes Jord og udsat for fuld Sol trives den ganske fortrinligt og blomstrer rigt hvert Aar. Den kan formeres let baade ved Deling og Froeudsaed. De Varieteter, der udbydes under saerlige Navne som *altaicum sibiricum* o. s. v. er naeppe meget afvigende fra selve Arten; den der hedder *japonicum* er meget afvigende, men af ringe Vaerd.

Linaria alpina er en spaed Plante, som bedst trives paa Skraaninger med poroes, let Jord belagt med loese Sten. En Gang plantet paa et saadant Sted, holder den sig fremtidig ved Selvsaaning. Blomsterne er violette med orangegul Gab. Blomstrer hele Sommeren.

L. cymbalaria har lange, tynde, nedliggende Skud med nyreformede, noget lappede Blade, og lysviolette Blomster. Man boer kun plante denne, hvor den kan faa Lov til at brede sig, som den vil; thi den er naesten ikke til at udrydde igen, hvor den har vundet Indpas. Gamle Mure er en udmaerket Vokseplads for den. Heraf en hvidblomstret Form.

L. hepaticifolia. Korsika. Skuddene skoere, nedliggende, krybende; Bladene nyreformede, trelappede, tegnede med hvidt langs Nerverne; Blomsterne blegviolette, enkeltvis i Bladhjoernerne. Fugtig Vokseplads, ynder fuld Sol.

L. pallida breder sig meget staerkt ved underjordiske Skud. Den er naer beslaegtet med *L. cymbalaria*, men har foruden den afvigende Vaekst mindre Blade og moerkere violette Blomster.

Anvendelse som *L. cymbalaria*.

L. pilosa er ogsaa af samme Type, den er fladt udbredt paa Jorden og taet taepedannende. Den er ikke saa vanskelig at faa udryddet som de to andre, undtagen naar den er vokset ind i andre lave Planter. Kan man soerge for at holde disse Planter indenfor visse Graenser, boer man ikke foragte dem, da de alle er smukke, hver paa sin Vis, navnlig kan en taet Bevoksning *L. pallida* i Blomst vaere af ganske pragtfuld Virkning.

Linum campanulatum, 30 cm. Af almindelig Staudetype. Blomsterne gule. Vil gaerne have en varm Vokseplads.

Lithospermum fruticosum. Svagt traeeagtig med smalle, haarede Blade. Blomsterne blaa eller purpurfarvede. Juni. Planter i fuld Sol i kalkblandet Jord.

L. purpureo-coeruleum. De ikke blomstrende Skud lange, overhaengende eller nedliggende, ofte rodslaaende, de blomstrende mere oprette. Bladene lancetformede; Blomsterne i ret store Stande, purpur og blaa. Halvskygge og kalkholdig, muldet Jord. Kraever paa Grund af sin Voksemaade rigelig Plads.

[Illustration: Fig. 80. *Phlox subulata*.]

Lychnis alpina. Danner smaa taette Tuer af smalle Blade. Blomsterstandene ca. 8 cm hoeje med talrige karmoisinroede Blomster. Trives meget villigt og er let at formere ved Deling og Froedsaed.

L. Lagascae. Udvikler en Rigdom af Skud med blaagroenne Blade og rosenroede Blomster. Formeres let ved Deling og trives paa solrig Plads og i let Jord.

L. viscaria, "Tjaerenellike". Denne, der kan udvikle sig smukt paa almindelige Stauderabatter, kan paa Grund af sin Rigdom af karmoisinroede Blomster ogsaa anbefales til store Stenhoeje, Varieteten *fl. pl.* med fyldte Blomster er langt pragtfuldere end selve Arten; *fl. albo* har hvide Blomster.

Meconopsis integrifolia fra Kina hoerer til de Planter, som doer efter Blomstringen. Bladene er blege, haarede, Staengelen er rank og kraftig, 50-80 cm hoej og baerer 6-8 store lysgule Blomster i Toppen. Den er 2-3 Aar om at naa til blomsterdygtig Stoerrelse, og den trives i muldet, fugtig eller naesten vaad Jord.

Mentha Requieni. Korsika. Har samme lave, taepedannende Vaekst som *Arenaria balearica* og *Helxine*, men har som en yderligere Fordel en herlig Vellugt. Blomsterne er smaa, bleglilla. Anvendelse og Behandling som de to naevnte Planter. *M. gibraltarica* er af samme Type, men noget kraftigere.

Mertensia primuloides. Himalaya. 10-15 cm. Bladene

lancetformede. Blomsterne smukt blaa.

Meum athamanticum. 20 cm. En Skaerimplante med moerkegroent, dobbelt fjersnitdelt Loev med haarfine Smaaafsnit; Blomsterne hvide i Skaerm. Planter i Sol eller Halvskygge i muldet Jord, i Sol faar den mere kompakt Vaekst.

Moltkia petraea. Dalmatien. Staar meget naer *Lithospermum*. Det er en lille Halvbusk med smalle, graalige Blade og moerkeblaa Blomster. Boer plantes klemt inde mellem Sten i fuld Sol.

Morisia hypogaea. Staengelloes. Bladene breder sig fladt ud paa Jorden, de er moerkegroenne, fjersnitdelte. Blomsterne rent gule. En ganske praegtig Stenhoejsplante, som fordrer en solrig Plads og stenet Jord.

Muehlenbeckia axillaris. Ny Zeland. Skuddene svagt traegtige, nedliggende og halvt oprette, udvikles i Maengde, Planten derved taet taepedannende. Bladene smaa, kredsrunde. Blomsterne ganske ubetydelige. Fortrinlig til Beklaedning afstensatte Skraenter.

Myosotis alpestris er naeppe andet end en alpin Form af vor almindelig *Eng-Forglemmigej*. Vaeksten er mere sluttet, og Blomsterne mere intensivt blaa end hos denne. Holder sig dog naeppe ren i Kultur.

Nepeta Mussini. Fordrer en toer og solrig Plads. Blomsterne i taette Aks, lavendelblaa.

Oenothera missouriensis fra det vestlige Nord Amerika har talrige, griffeltykke, roedlige Skud fra samme Rod; Bladene lancetformede ca. 10 cm. lange, groenne med hvidlig Rand og Midtnerve. Blomsterne, som Sommeren igennem udvikles fra Bladhjoernerne, er store, gule, langstilkede. Planter i vandrette eller lodrette Klipperevner.

Omphalodes Luciliae. Graekenland, Lille-Asien. 10-15 cm. Bladene glatte, blaagroenne; Blomsterne lillablaa. Maj. Solrig Plads og gruset Jord.

O. verna, "Vaarforglemmigej", har brede, moerkegroenne Blade og dybblaa Blomster i det tidlige Foraar. Ynder muldet Jord og Halvskygge.

Onosma hoerer til samme Familie som *Forglemmigej*, men Blomsterne er lange, roerformede. Hele Planten staerkt haaret, Bladene derved hos de fleste Arter ganske graa. De hoerer for Størstedelen hjemme i Orienten. Deres hele Habitus viser, at de hoere hjemme paa solrige og toerre Steder, og de plantes i Overensstemmelse hermed i Revner mellem Sten paa Stenhoejens solrigeste Steder.

O. albo-roseum grener sig meget og bliver efterhaanden ret omfangsrig, man maa derfor saette den et Sted, hvor den faar god

Plads at brede sig paa. Blomsterne er gullighvide med lidt roedt.

O. stellulatum. Staengelen opret, ugrenet; Blomsterne gule.
Bladene linie-lancetformede.

Origanum pulchellum. Orienten. 15 cm. Bladene ovale, graalig-groenne, Blomsterne rosenroede. Det mest fremtraedende ved denne Plante er dog de roedtfarvede Daekblade omkring Blomsterne. Planter i fuld Sol.

Ourisia coccinea. Chile. Bladene mest grundstillede, friskgroenne, hjaerteformet-nyreformede. Blomsterstaenglerne 25 cm med stilkede, hoejroede Blomster. Maa have en lun Plads og er maaske tvivlsom haardfoer.

Oxalis enneaphylla. 15-20 cm. Falklands Oeerne. Staengelloes eller med meget kort Staengel. Bladene hjulformede med talrige Smaablade, blaagroenne, noget kodede. Blomster enkeltvis, store, hvide. Fordrer koelig Jordbund, plantes derfor bedst paa Moraenebred.

Oxyria digyna. 10-20 cm. Bladene samlede ved Grunden, stilkede, nyreformede, glatte, noget koedede. Blomsterne samlede i en taet forgrenet Top. Blomsterdaekket er groent, men Stoevdragerne og Arrene er roede. Ynder en fugtig Vokseplads i muldet, gruset Jord; Nordsiden af Stenhoejen.

Oxytropis-Arterne staar meget naer ved *_Astragalus_* saavel med Hensyn til Bladenes og Blomsternes Udseende som i Voksemaade. Hvad der er sagt forud om *Astragalus* gaelder derfor ogsaa for *Oxytropis*. De plantes bedst i Klipperevner, med god Plads i Dybden for de lange, koedede Roedder. Jordblanding: stenet-gruset Mosejord blandet med Graestoervejord.

[Illustration: Fig. 81. *Primula Sieboldii*.]

O. campestris. 10 cm. Blomsterne gullighvide ofte med violet Anstroeg eller endog helt blaa eller violette. Bladene noget haarede. Juli.

O. Halleri. 10 cm. Blomsterne violette. Bladene taet silkeharet klaedte. Juli.

O. montana. 10 cm. Blomsterne violette. Bladene glatte eller silkehaarede. Juli.

Papaver alpinum. Bladene dobbelt fjersnitdelte. Blomsterne ret store, hvide med gul Midte, eller helt gule. Planter i grusblandet Jord mellem loese Sten paa solrig Plads.

P. nudicaule anfoeres som Synonym med *_P. radicum_*. Den *_nudicaule_*-Form, som er i Kultur, er imidlertid meget forskellig fra *_radicum_*. Den er hoejere, kun svagt haaret og har klart

gule Blomster. Trives meget let paa solrig Plads.

P. radicum vokser i Norges Høijfjælde, i Groenland o. s. v. Bladene er grundstillede, stivhaarede, fjersnitdelte. Skaftene enblomstrede; Blomsterne blegt groengule. Maa have en kold, fugtig, stenet Jord.

Pentstemon heterophyllus. Nord Amerika. 30 cm. Hele Planten glat. Bladene linielancetformede. Blomsterne enkeltvis eller i Smaastande fra Bladhjoernerne tilsammen dannende en langstrakt Blomsterstand. Blomsterne tragtformet-roerformede, azurblaa-lilla-roede, de kan ofte frembyde et vidunderligt vekslende Farvespil. Juni. Planter paa sollys Plads.

P. procerus. Nord Amerika. 20 cm. Bladene lancetformede, Staengelbladene aeg-lancetformede. Blomsterne i tætte Stande mod Spidsen af Staengelen. Blomsterne smaa, roerformet-tragtformede, roede og blaa.

P. Scouleri. Halvbusk med store, lillafarvede Blomster. Flere andre Arter af denne Slægt vil egne sig til Anvendelse paa Stenhøj.

Phlox amoena. Nord Amerika. 15 cm. Bladene smalle, linieformede. Blomsterne roede. Maj. Varieteten *_fol. var._* har hidrandede Blade.

P. subulata (kaldes ogsaa *_P. setacea_*). Nord Amerika. 10-15 cm. Bladene naesten sylformede. Blomsterne rosenroede. Af denne gives der en Del Farvevarieteter bl.a. en praegtig blegrosa Form, endvidere en hvid Varietet, der ogsaa opfattes som Art under Navn af *_P. nivalis_*. De her naevnte Phlox er tæppedannende meget villige Planter, som trives paa solrig Plads; de egner sig til Plantning i store Masser, navnlig er *_nivalis_* af ypperlig Virkning. De formeres let ved Deling. Af andre Arter kan naevnes: *_P. divaricata, ovata, pilosa_* og *_stellaris_*.

Phyteuma comosum er desvaerre altfor vanskelig at dyrke, men skal dog naevnes, da det er den ejendommeligste og skoenneste af hele Slægten. Blomsterne er forholdsvis store, faa sammen i et tæet Hoved, azurblaa, i Spidsen sortpurpur. Maa, hvis den skal lykkes, anbringes i meget snaevre, men dybe Spalter for at give Plads til den lange koedede, svagt forgrenede Rod.

P. hemisphaericum. Bladene smalle og lange; Blomsterne smaa, blaa, i Hoved. Planter i Klipperevner i grusblandet Mosejord.

P. Scheuchzeri. 30 cm. Grundbladene bredere ved Basis, loeber ud i en lang Spids. Blomsterne blaa, i Hoved paa en bladet Staengel. Trives meget let og viligt i Sol eller Halvskygge i muldet, grusblandet Jord,

Pinguicula alpina. Bladene klæbrig-fedtede i en Roset.

Blomsterne enkeltvis paa bladløse Stilke, hvide med gul Løbe.
Maa plantes paa nordvendt Stenhej i vaad Jord.

Podophyllum Emodi. Himalaya. 20-25 cm. En ejendommelig Plante fortrinlig til Plantning i større, muldede, halvskyggede Lavninger. Bladene er tegnede med brunt og groent, de skyder om Foraaret op af Jorden, foldede sammen omtrent i Form af en Paddehat. Blomsten enkeltvis, hvid, midt imellem Bladene, senere udvikles en stor, cinnoberroed Frugt.

Polemonium reptans. 15 cm. Nord Amerika. Skuddene svage, tilligemed de fannede Blade glatte. Blomsterne blegblaa i faablomstrede Stande. Halvskygge og muldet Jord.

Polygala chamaebuxus. En lille stedsegroen Dvaergbusk fra Alperne med noget laederagtige, elliptiske Blade og hvide eller roede Blomster, ofte tegnede med gult. Trives i grusblandet Mose- og Graestoervejrd; passer ogsaa til Plantning paa Lyngpartiet.

Polygonum affine. Himalaya. 20 cm. Blomsterne rosenroede i tætte Aks. Sommer. Breder sig let og villigt, formeres ved Deling og er i det hele en af de nemmeste Stenhejsplanter at have med at goere.

P. capitatum. Himalaya. Kan kun anbefales for dem, som kan overvintre nogle Planter i Hus. Arten er nemlig ikke fuldt haardfoer. Skuddene er nedliggende, Bladene med mørke Tegninger og Blomsterne lysroede i kugleformede Hoveder.

P. vacciniifolium, ligeledes fra Himalaya, har nedliggende Skud og smaa blanke Blade. Blomsterne rosenroede i Aks. Den er at anbefale til Plantning i grusblandet Mosejord i Revner mellem Sten, saa at Skuddene kan lægge sig ud over Stenene.

P. viviparum boer naevnes som en af de faa arktisk-alpine Planter, som findes tilbage her i Landet. Planten er opret, 10-15 cm, med smalle Blade og Blomsterne rosa eller naesten hvide i Aks. I Blomsterstanden udvikles Yngleknopper, hvorved Planten formeres.

[Illustration: Fig. 82. *Saxifraga aizoon*.]

Potentilla cinerea. 15 cm. Bladene graalige af taet Haarbeklaedning, Blomsterne gule. Planter paa solrig Plads i grusblandet Lyngjord paa Skraenter mellem løse Sten, paa Klippeblokke eller paa Lyngpartierne.

P. nepalensis. 30 cm. Himalaya. Blomsterne purpur. Af denne findes en "forbedret" Sort: "*Miss Willmott*" med rosenroede Blomster.

P. nitida. Planten lav af Vaekst, taeppe-dannende. Bladene taetklaedte med Silkehaar, derved ganske soelvgraa. Blomsterne blegroede. Boer plantes i Sol paa smaa Stentoppe eller i Revner i

stoerre Stenblokke. En praegtig lille Plante. En Form har hvide Blomster.

Primula. Der findes indenfor denne artsrige Slaegt en Raekke forskellige Typer. Blomsterne er enten enlige eller samlede i Skaerm paa et bladloest Skaft, hos nogle Arter skyder Skaftet igennem Blomsterstanden og danner ny Blomsterstand, saaledes at der fremkommer den ene Blomsterkrans over den anden. Grundbladene er af forskellig Form og Bygning; Blade, Skaft, Knopper er hos flere Arter staerkere eller svagere klaedte med hvid eller gullig Mel. Alle Arterne er smukke og fortjener en Plads paa Stenhoejen, ja Slaegten maa i Virkeligheden regnes blandt de bedste til dette Brug. Nogle enkelte trodser ethvert Dyrkningsforsoeg, men ellers er de gennemgaaende taknemmelige og lette at have med at goere. De her anfoerte Hoejdeangivelser er kun tilnaermelsesvisse. Skaftene straekker sig nemlig eftersom Blomstringen skrider frem, og Jordbundsforhold ligesom andre Kaar indvirker ogsaa paa Plantens Hoejdevaekst.

P. acaulis. 10-12 cm. Bladene ovale, buklede. Blomsterne enlige, store, bleggule. Varieteter findes med hvide, roede, violette, lilla, enkelte og fyldte Blomster, ligesom man ogsaa har Former med kronbladagtigt Baeger. Planter i Halvskygge i muldet Jord; ynder Kalk.

P. auricula, "Aurikel". Alperne. 10-12 cm. Bladene glatte; Blomsterne i faablomstret Skaerm, lysgule. Planten noget melet. Selve Arten dyrkes sjældent, des mere Hybriderne med *_Primula hirsuta_* (Have-Aurikel). Planter i vandrette eller svagt haeldende Klipperevner.

P. auriculata, 25 cm. Persien. Blomsterne i Skaerm, fladkravede, karminroede. April. Maj. Muldet, kraftig, halvfugtig Jord; ikke fuld Sol.

P. Beesiana. 40 cm. Yunnan (Kina). Bladene langstrakt ovale, matgroenne, tandede; Blomsterne i Etager, karminroede med gult "Oeje". Voksekaar som foregaaende. Juli.

P. Bulleyana. 40 cm. Kina. Blomsterne orangebrune i rigtblomstrende Kranse. Ynder muldet, kraftig Jord, fugtig Vokseplads, ikke fuld Sol.

P. capitata. 20 cm. Himalaya. Bladene elliptisk-lancetformede, meledede paa Undersiden. Blomsterskaft og Knopper, taet hvidmelede. Blomsterne moerkviolette, ofte vellugtende, i taette, hovedformede Skaerme. Juni. Muldet kraftig Jord, vel afdraenet, men ikke for toer.

P. Clusiana. 8 cm. Bladene ovale, helrandede. Skaermen faablomstret med karminroede Blomster. April. Planter i vandrette Klipperevner i sten- og grusblandet Mosejord, helst paa nordvendt Stenhoej.

P. Cockburniana. 25 cm. Kina. Bladene aflangt ovale, matgroenne, boelgede i Randen; Blomsterne i flere Kranse, den ene over den anden, appelsinroede. Maj-Juni. Planten er to-aarig. Froeudsæd i Potter, derefter Prikling i Kasser, Overvintring i Baenk og Udplantning i det tidlige Foraar i muldet, kraftig, ikke for toer Jord.

[Illustration: Fig. 83. *Saxifraga apiculata*.]

P. cortusoides. Japan. 20 cm. Bladene bredt ovale med hjerteformet Basis, tydeligt stilkede. Blomsterne lyskarminroede i flere Etager. Juni-Juli.

P. denticulata. Himalaya. 30-40 cm. Bladene aflangt ovale, noget boelgede i Randen, mer eller mindre melede (navnlig Varieteten: *caschmeriana*, som er stoerre og kraftigere end Arten). Blomsterne lilla i taet hovedformet Skaerm. Muldet, kraftig Jord, ikke fuld Sol.

P. elatior. Bladene som hos *P. acaulis*. Blomsterne i Skaerm, lysgule med flad Krave. Skygge eller Halvskygge; muldet Jord.

P. farinosa. Se Vandplanterne.

P. frondosa. Balkan. 10-15 cm. Bladene aegformet-ovale, hvidmelede isaer paa Undersiden. Skaermen rigtblomstret, Blomsterne roedlilla; April.

P. grandis. Kaukasus. 30-40 cm. Bladene store, stilkede. Blomsterne smaa, gule, talrige, haengende i Skaerm. Fugtig, muldet, kraftig Jord. Halvskygge.

P. hirsuta. 10-15 cm. Bladene omvendt aegformede, savtakkede. Blomsterne karminroede, lysere i Svaelget.

P. integrifolia. 5-8 cm. Bladene bloede, svagt haarede. Skaftet faablomstret, meget kort, Blomsterne dybtroede. Planter i vandrette Klipperevner.

P. involucrata. Himalaya. 20 cm. Bladene aegformet-ovale med tydelig Stilk. Blomsterne hvide eller bleglilla. Maj-Juni. Muldet, ikke for toer Jord. Overvintrer ikke altid lige godt.

P. japonica. Japan. 25 cm. Bladene langstrakt ovale, grovt savtakkede; Blomsterne i Kranse, karminroede, moerkere mod Svaelget. Juni. Af denne findes en Del forskellige Farvevarieteter.

P. Juliae. Transkaukasien. 8 cm. Bladene nyreformet-ovale med hjerteformet Basis. Blomsterne karminroede, talrige, enkeltvis, paa ret lange Stilke af Stoerrelse som *P. acaulis*' Blomster. Maj. Fordrer muldet, halvfugtig Jord, Halvskygge eller Plads paa

Nordsiden af Stenhoejen.

P. leucophylla. Karpatherne. 20 cm. Ligner ganske *P. elatior*, er blot noget hvidfiltet, navnlig paa Bladenes Underside. April. Taaler en toer Vokseplads.

P. longiflora. 15-20 cm. Staar naer *P. farinosa* og *frondosa*, men Blomsterne er betydelig stoerre og mere langkronede, ligesom Blomsterstanden har faerre Blomster. Juni. Fugtig, muldet, veldraenet Jord. Nordside.

P. luteola. Se Vandplanterne.

P. marginata. 10-15 cm. Staengel ofte udviklet over Jorden, beklædt med gamle Bladresten. Bladene omvendt aegformet-kileformede, tandede, taet gulmelede isaer i Randen; Blomsterne lilla i 5-10 blomstrede Skaerme. Juni.

P. minima. Kun faa cm hoej. Udvikler let Sideskud, saa at den efterhaanden kan danne taette Bevoksninger. Bladene kileformede, takkede; Blomsterne lyskarmin, enlige eller faa sammen. Planter i vandrette Klipperevner i grusblandet Mosejord helst paa Nordsiden af Hoejen.

P. officinalis. Blade som *P. acaulis*; Blomster i Skaerm, orangegule med oppustet Baeger. Der findes en Varietet med roedlig Krone. Planter i Sol eller Halvskygge, muldet eller svaer Jord.

P. pulverulenta. Kina. 20-30 cm. Staar naer *P. Beesinia*. Bladene er bredere, staerkere groenne, fint buklede, fint tandede. Blomsterne karminroede med moerkt "Oeje". Juni-Juli. Muldet, kraftig, ikke for toer Jord.

P. rosea. Himalaya. 10-20 cm. Bladene friskgroenne, aflangt ovale, fint takkede i Randen. Blomsterne af en enestaaende straalende lys rosenkarmin Farve. Planter i muldet, fugtig Jord. April.

P. Sieboldi. Japan. 25 cm. Bladene tydeligt stilkede, aeg-hjaerteformede-hjaertenyreformede med lappet Rand. Blomsterne i Skaerm, roede. Maj. Talrige Varieteter, storblomstrede og i praegtige rene og sarte Farver.

P. sikkimensis. Se Afdelingen om Vand- og Moseplanter.

P. villosa. 5-10 cm. Bladene omvendt aegformede, noget kirtelhaarede; Skaermene 3-10-blomstrede; Kronen roed. Maj.

P. viscosa. 8 cm. Bladene aegformet-elliptiske, savtakkede. Blomsterne karminroede, faa i Skaermen. April.

P. Wulfeniana. Bladene stive, elliptiske, helrandede, moerkegroenne. Blomsterne faa i Skaermen, karminroede. Juni.

Pulsatilla, "Kobjælde". Henregnes ofte under Slægten *Anemone*, men kan dog paa Grund af sit karakteristiske Ydre og visse botaniske Karakterer med en vis Ret opretholdes som en egen Slægt. Krone mangler, medens Baegeret er stort, kronbladagtigt, gaerne silkehaaret udvendigt; noget nedenfor Blomsten sidder et dybt delt Svøb. Loevet er hos de fleste Arter dobbelt eller tredobbelt fjersnitdelt med smalle Afsnit.

Alle Arterne er smukke Planter, som er saerdeles anvendelige paa Stenhoej. De trives gennemgaaende godt paa Lyngpartiet. Holder ikke af Omplantring; de unge Planter maa derfor anbringes et Sted, hvor de kan faa Lov at blive og udvikle sig til store Blokke.

P. alpina. 30 cm. Svøbbladene ligner Loevbladene i Form. Blomsterne hvide, udvendig af og til med violet Anstroeg. Ynder Kalk. Varieteten *sulphurea* har svovlgule Blomster, den vokser i Naturen ikke paa Kalkbjaerge, men kun paa Urfjaeld.

P. Halleri. 15-20 cm. Blomsterne oprette, moerkviolette. Maj. Bladene dobbelt fjersnitdelte.

[Illustration: Fig. 84. *Saxifraga apiculata* i taet Taeppe.]

P. montana. Blomsterne halvt nikkende, moerkviolette, sjældent blaalige, roedlige eller hvidlige.

P. patens. Grundbladene haandformet tredelte med tredelte Afsnit. Blomsterne blaaviolette, oprette.

P. pratensis (ogsaa kaldet *P. nigricans*). 25-30 cm. Blomsterne ret smaa, nikkende, moerkviolette eller skiddent lysviolette. Kan trives paa naesten rent Sand. April-Maj.

P. vernalis. Denne og *P. patens* er af lavere Vaekst end de oevrige Arter, under Blomstringen naeppe mer end 8-12 cm. Bladene enkelt fjersnitdelte med brede, lappede Afsnit. Blomsterne blege, udvendig med violet Anstroeg; Haarene paa Blomsten er rustbrune. Maj.

P. vulgaris. Blomsterne store, violette, oprette. Bladene tredobbelt fjersnitdelte.

Ramondia. Bladene, der er samlede i en flad Rosette, er brede, rynkede, beklædte med rustfarvede Haar. Blomsterne 3-4 sammen paa bladloese Staengler fra Bladhjoernerne, de er lilla med gule Stoevdragere. R. boer plantes paa Afsatser paa Grottevaegge, hvor Solens Straaler ikke naar hen, i muldet, jaevn fugtig Jord. Af Arter skal naevnes *R. pyrenaica* og *R. serbica*, der staar hinanden meget naer. *R. Nathaliae* er kun en Varietet af sidstnaevnte Art.

Ranunculus alpestris. 5-10 cm. Bladene frisk groenne, dybt

delte; Blomsterne hvide, enkeltvis eller faa sammen. April. Maa dyrkes i gruset, fugtig Jord.

R. amplexicaulis. 25 cm. Grundbladene udelte, elliptiske, glatte. Blomsterne hvide. Juni.

R. anemonoides. Bladene dobbelt tredelte med fligede Bladafsnit, de udvikles gaerne foerst, efter at Planten har blomstret. Blomsterne hvide med talrige smalle Kronblade. April. Fordrer poroes, koelig Jordbund.

R. glacialis, "Is-Ranunkel", vokser paa de hoejeste Bjaergtinder og blomstrer, medens Sneen endnu smelter omkring dens Fod. Baegeret er klaedt med brunlige Haar; Kronen hvid eller oftere roedlig. Er saerdeles vanskelig at faa til at trives i Kultur; maa have kold, poroes, fugtig Jordbund.

R. gramineus. Europa, N. Afrika. 30 cm. Bladene lange, smalle, udelte. Blomsterne gule paa slanke Stilke. Maj-Juni. En smuk lille Plante, der ser bedst ud plantet uregelmaessigt og i Maengde imellem andre lavere Stenhoejsplanter. Ranunklens Blomster haever sig da betydeligt op over den anden Plante. Visner ret tidligt paa Sommeren, men de unge Blade for det foelgende Aars Vaekst begynder allerede at skyde frem inden Vinteren.

R. hybridus. 10 cm. Bladene glatte, blaaduggede, takket-lappede i Spidsen. Blomsterne gule.

R. parnassifolius. 20 cm. Ligner en Del _R. amplexicaulis_, men Bladene er hjaerteformede og Blomsterne stoerre; Planten noget lavere af Vaekst.

R. pyrenaeus. Alperne, Pyrenaeerne. Bladene smalle, udelte, glatte. Blomsterne hvide, 4-6 sammen i Standen. Ynder gruset muldet Jord. Nordsiden af Stenhoejen.

R. rutifolius. Ligner _R. anemonoides_, men har faerre og bredede Kronblade; Bladene er gaerne udviklede, naar Blomstringen finder Sted.

R. thora, 10-20 cm. Ligner _R. hybridus_, men er stoerre og kraftigere, Bladene er store, nyreformede, fint savtakkeede. Trives i en ikke for toer grusblandet Graestoervejord.

[Illustration: Fig. 85. Saxifraga Burseriana.]

Romneya Coulteri. Er egentlig en for stor Plante at saette paa Stenhoejen, men da den ikke kan trives paa flad Jord, og da det er en praetig Plante, kan det dog forsvares at anbefale den. Den hoerer til Valmuefamilien, har blaaduggede, indskaarne Blade og hvide Blomster af Stoerrelse som den orientalske, roede Valmue. I Midten af Blomsten sidder en Maengde gule Stoevdragere. R. fryser ned til Basis hvert Aar og boer daekkes om Vinteren. Dens

underjordiske Dele gaar vidt omkring, og ofte kan Skud bryde frem i en betydelig Afstand fra Hovedplanten. Planter i fuld Sol.

Rubus arcticus. Arktiske Egne. 10 cm. Urteagtig. Bladene trekoblede med savtakkede Smaablade. Blomsterne enkeltvis, karminroede. Maj. Planter i fugtig Lyngjord.

Sagina subulata. Danner taette smaa Tuer, kan ogsaa blive taepedannende. Loevet frisk-groent. Blomsterne hvide. Trives meget let paa fugtig Sandjord, Mosejord eller Lyngjord. En Varietet har gule Blade.

Salix. Nogle af de alpine og arktiske Arter af denne Slaegt er Dvaergbuske eller naesten urteagtige, ganske lave Planter. Heraf skal saerlig naevnes:

S. herbacea har underjordiske, krybende Skud og korte overjordiske Skud med ovalt-kredsrunde Blade. Breder sig let i en grusblandet Mosejord.

S. reticulata. Grenene nedliggende med elliptiske Blade, der er netformet-rynkede, paa Undersiden blege. Grusblandet Mosejord; Nordsiden af Hoejen.

Sanguinaria canadensis. "Blodurt". Nord Amerika. 15-20 cm. Bladene matgroenne, nyreformede, rundtakkede og uregelmaessigt lappede. Blomsterne hvide med c. 8 Kronblade; Blomsterstilke og Bladstilke skoere, roedlige, indeholder en rustroed Maelkesaft. April. Der findes en fyldtblomstret Varietet.

Saponaria caespitosa. Pyrenaeerne. Bladene er samlede i Rosetter. De rosenroede Blomster er taet samlede paa korte, kraftige Staengler. Den ynder en sandet Jord.

S. ocymoides. Planten grenet, taepedannende. Blomsterne rosenroede. Trives meget villigt overalt paa Stenhoejen. Formeres ved Deling.

Saxifraga, "Stenbraek". Arterne af denne Slaegt, der kan taelles i 100-vis, er saerdeles anvendelige til Stenhoej. De er meget forskellige i Voksemaade. Der findes baade enaarige, toaarige og fleraarige Arter, der er grove Arter som *_Megasea_*-Afdelingen og meget fine smaa Arter som *_S. caesia_* og *_S. retusa_*; nogle Arter har Bladene i Rosetter, atter andre har grenede, bladede Skud, nogle har udelte, andre dybt indskaarne Blade. Ejendommeligt for en Maengde *Saxifraga* er en Udskilning af Kalk navnlig i Bladranden; Bladene faar derved et graat eller hvidligt Udseende.

S. aizoides. Planten har nedliggende Grene og smalle, stedsegroenne Blade og er taet taepedannende. Blomsterne kan vaere rent gule, orange-gule eller dybt orangeroede. Vokser i Naturen mest langs Elve og i fugtige Ur, ynder derfor en fugtig

Vokseplads, men kan dog ogsaa vokse paa noget toerrere Bund.

S. aizoon danner en Maengde Rosetter faa cm i Gennemsnit, den ene taet ved den anden, saa at den bliver taepedannende. Bladene smalle, tungeformede med hvide Kalkpunkter i Randen.

Blomsterstandene grenede, Blomsterne hvide. Meget villig; plantes bedst i Revner mellem store Sten eller blandt loese Sten. En meget variabel Art.

S. Andrewsii. Voksemaade som foregaaende; Rosetterne er dog langt stoerre, Bladene er frisk groenne. Blomsterne hvide med roede Prikker, samlede i en forgrenet Stand. Anses for at vaere af hybrid Oprindelse.

S. apiculata. Danner taette Puder og Taepper, Bladene smaa, taetsiddende. Blomsterne bleggule, 6-8 paa hver Staengel i det tidlige Foraar. Udmaerket til Plantring i Maengde. Taaler Sol og ret toer Vokseplads.

S. aspera. Danner store, taette Taepper. Bladene smalle, randhaarede. Blomsterne i grenet Stand, ret faa i Tal, gullighvide. Ynder ret fugtig Vokseplads paa nordvendt Skraaning.

S. bronchialis. Taepedannende. Bladene noget bredere end hos foregaaende; Blomsterne gullige med roede Punkter. Trives meget let.

S. Burseriana. 10 cm. Danner taette smaa Puder. Bladene smalle, sylformede, blaaliggroenne; Blomsterne enkeltvis eller to sammen paa Staengelen, store, hvide. April. Boer plantes i smalle Revner paa sollys Plads. Ynder Kalk.

S. caesia. 10 cm. Hoerer til de mindste af Slaegten. Bladene meget smaa, graa af Kalkudsondring, samlede taet i Rosetter, der tilsammen danner smaa, toppede Puder; Blomsterne hvide. Plantes i smalle Revner mellem Sten i fuld Sol, men med rigelig Fugtighed. Ynder Kalk.

S. cochlearis. Bladene linieformede, graalige af Kalkudsondringer i Randen, samlede i Rosetter. Disse meget talrige, saa at Planten bliver pude- eller taepedannende. Blomsterne hvide i rigt forgrenede Stande.

S. cotyledon Alperne, Norge. Kaldes sidstnaevnte Sted "*Bergfrue*". En overordentlig pragtfuld Art. Den danner store Rosetter af noget koedede Blade. Fra Midten af Rosetten frembryder den store, rigt forgrenede, topformede Stand med Hundreder af hvide Blomster. Efter Ablomstringen visner Rosetten, men Plantens Liv fortsaettes af Side-Rosetterne. Plantes i vandrette og lodrette Klipperevner i Sol eller Halvskygge. Af denne findes Varieteterne *_purpurascens_* og *_pyramidalis_*.

S. crustata. Voksemaade som *S. aizoon*, men Bladene er mindre og mere graalighvide af Kalk. Blomsterne hvide, roedplettede i den nedre Halvdel af hver Kronflig. Planter i smalle Revner.

[Illustration: Fig. 86. *Saxifraga cochlearis*.]

S. cymbalaria er en lille enaarig Art fra Orienten. Bladene er smaa, koedede, noget glinsende, omtrent af Form som Vedbendblade. Blomsterne gule. Ynder fugtig, gruset-muldet Jord.

S. decipiens. Bladene haandformigt delte, taetsiddende paa Skuddene, der udvikles i Maengde, Planten derved taet taeppe-dannende. Blomsterstaenglerne 3-9-blomstrede, Blomsterne ret store, hvide. En meget foranderlig Art, hvoraf der dyrkes mange Former. De Stenbraek, der gaar i Handelen under Navn af *S. rhei* og *S. rhei superba* stammer sikkert fra *S. decipiens*, de har begge store, rosa-farvede Blomster. Ogsaa Sorterne "*Bluetenteppich*" med lys karmoisinroede og "*Teppichkoenigin*" med rosa Blomster hoerer herhen. Alle de her naevnte Former er ganske fortrinlige Stenhoejsplanter.

S. Elisabethae. 8 cm. Danner nette smaa Tuer og taette Taepper. Bladene taetsiddende, smaa, sylformede. Blomsterne bleggule 3 a 5 paa hver Staengel. April. Er af hybrid Oprindelse. Planter paa Toppe, Afsatser eller i smalle Revner mellem Sten.

S. erosa fra Nord Amerika er af en meget afvigende Vaekst Type. Bladene er store, bredt lancetformede, haarede, samlede i Rosetter. Blomsterne smaa, groenlige i en rigt forgrenet Top. Udvikles bedst, naar den plantes i muldet, fugtig Jord i Kloefter.

S. geranioides. 20 cm. Danner loese Puder og Taepper. Bladene langstilkede, nyreformede, lappede og takket-lappede, noget koedfulde. Blomsterne hvide i ret rigtblomstrende Stande. Maj. Er meget villig, vil gaerne have en noget fugtig Jord og Halvskygge.

S. granulata er vildtvoksende her i Landet. Den har nyreformede, rundtakkede Blade og smukke, hvide Blomster. Trives paa toer Vokseplads. Varieteten *fl. pl.* med fyldte Blomster er meget at anbefale.

S. hirculus. Ligeledes vildtvoksende her i Danmark. Bladene paa Staenglerne, saavel som paa de golde Skud ved Basis, er smalle, moerkegroenne. Blomsterne ret store, gule, faa paa hver Staengel. Trives i fugtig, muldet Jord.

S. Huetii. Ligner meget *S. cymbalaria*, med hvilken den ofte forveksles. Den er mere kompakt af Vaekst end *S. cymbalaria*.

S. hypnoides. Staar naer *decipiens*. Danner store, taette Taepper. Bladene gaerne kloevede med smalle Flige. Blomsterne hvide.

S. irrigua fra Oest Europa. Blomsterne hvide. Ynder en fugtig,

halvskygget Vokseplads.

S. juniperifolia. Kaukasus. Danner tætte, mørkegrønne Tuer; Bladene er næsten sylformede. Blomsterne gule. Juli.

S. longifolia. Pyrenæerne. Bladene lange og smalle, graalige eller hvidlige af Kalkudsondring, de er samlede i en meget stor og regelmaessig Rosette. Denne sætter ingen Sideskud. Efter 3-4 Aars Vækst udvikles fra Midten af Rosetten en mægtig, 50 cm høj, rigtblomstret, pyramideformet Stand af hvide Blomster. Planten doer efter Blomstringen. Er en af de allerskoenneste Stenbræk. Maa plantes i lodrette Klippespalter.

S. muscoides. Danner tætte, store Tæpper. Bladene er smalt linieformede eller trespaltede med smalle Flige. Blomsterne grønne, kun faa sammen paa hver Staengel. Varieteten *atropurpurea*, der ofte regnes som en saerlig Art, har roede Blomster. Bliver smukkest i Halvskygge eller dog paa Nordsiden af Anlaegget.

[Illustration: Fig. 87. *Saxifraga cotyledon* var. *pyramidalis*.]

Sax. mutata. Bladene smalt tungeformede, samlede i Rosette. Fra Midten af denne udskyder en rank, rigtblomstret Blomsterstand af orange-gule Blomster. Planten doer efter Blomstringen. Ynder en gruset, kalkholdig, fugtig Bund.

S. nivalis. Bladene i Rosette, temmelig brede. Staengelen rank med mange smaa hvide Blomster, taet samlede. Plantes i fugtig, gruset Jord. *S. oppositifolia*. Vokser i Alpernes hoejere Regioner og i arktiske Egne. Planten ganske lav med nedliggende Grene, danner loesere eller tættre Tæpper. Bladene meget smaa. Blomsterne enlige, meget store, violette; der findes ogsaa en Form med hvide Blomster. *S. oppositifolia* er en praegtig Stenhoejsplante, den plantes bedst paa Nordsiden af Stenhoejen i en poroes, fugtig Jord. Blomstrer i April.

S. pentadactylis. 20 cm. Pyrenæerne. Danner store udbredte Tæpper. Bladene frisk mørkegrønne, stilkede, dobbelt haandfligede med linie-lancetformede Flige.

S. retusa. 4-5 cm. Af mere sammentraengt Vækst end *S. oppositifolia* med endnu mindre Blade, der er tættre samlede og graagrønne af Kalkudsondring. Blomsterne som hos *S. oppositifolia*. Behandles som denne.

S. rhei. Se under *S. decipiens*.

S. rocheliana. 8-12 cm. Ungarn, Balkan. Danner tætte Puder. Bladene smaa med Kalkudskilning mod Spidsen. Blomsterne 5-6 i hver Stand, store, hvide. April-Maj. Plantes i Revner mellem store Sten.

S. sancta. Graekenland. 12 cm. Pudedannende. Bladene moerkegroenne, stikkende. Blomsterne gule. Planter i Klipperevner i kalkblandet Jord. Taaler Sol.

S. scardica. Balkan. 10-12 cm. Pude-taepedannende. Bladene smaa, taetsiddende, lancetformede, med Kalkudskilning mod Spidsen. Blomsterne gullighvide, 6-8 paa hver Staengel.

S. stellaris. Bladene kileformede, i den forreste Del savtakke, samlede i Rosetter, disse udvikles ofte flere ved Siden af hverandre, saa at der dannes smaa Tuer. Blomsterskaftene spaede, faablomstrede, Blomsterne hvide. Trives i fugtig Jord, planter bedst paa Nordsiden af Stenhoejen.

S. taygetea. Graekenland. 10 cm. Bladene langstilkede, Pladen tvaer oval eller naesten kredsrunder, noget koedet. Blomsterne hvide med faa smaa og roede Pletter, faa i Standen. Maj.

S. tenella. 10 cm. Taepedannende. Bladene linieformet-sylformede, haarspidsede. Blomsterne bleggule. Trives bedst paa Nordsiden af Stenhoejen.

S. trifurcata. Bladene trekloevede, Fligene atter tre-fire-kloevede med smalle Flige, frisk moerkegroenne. Blomsterne hvide. Trives meget let overalt paa Stenhoejen og danner store sammenhaengende Bevoksninger.

S. umbrosa. "Porcelaensblomst". Er vel nok den mest bekendte Frilands-Stenbraek. Vokser overordentlig villigt og anvendes i stor Udstraekning som Kantplante, kan ogsaa anvendes paa store Stenhoeje til Daekning af store Flader, da den hurtigt breder sig. Bladene stilkede, ovale, rundtakke. Blomsterne smaa, talrige, hvide med roede Prikker.

[Illustration: Fig. 88. *Saxifraga longifolia*.]

Foruden de her naevnte Arter findes en overordentlig Maengde fortraeffelige Arter. Til store Stenhoeje kan endvidere anbefales de grove Arter *S. cordata*, *crassifolia*, *ligulata*, der ogsaa henfoeres til en saerlig Slaegt *Megasea*. De har store blanke Blade og lysroede Blomster, der fremkommer tidligt om Foraaret.

Scabiosa ptercephala. Graekenland. 10 cm. Bladene haarede derved graalige; Blomsterne smudsigt roede i hovedformede Stande. Taaler toer og solrig Vokseplads. Taepedannende.

Sedum, "Stenurt". Denne Slaegt omfatter en Maengde haardfoere, noejsomme, lavtvoksende Planter, som gennemgaaende taaler at plantes paa toerre, solbeskinnede Steder i mager Jord. Mange af dem har Skuddene saa taet samlede, at Planter bliver taepedannende.

S. acre. Bladene smaa, ovale, taetsiddende. Blomsterne gule.

S. album. Blade smaa, koedede, trinde; Blomsterne hvide. Hele Planten ofte roedprikket.

S. dasyphyllum. Bladene taetsiddende, smaa, tykke, graagroenne; Blomsterne hvide.

S. hybridum. Sibirien. Staenglerne nedliggende. Bladene omvendt aegformede. Blomsterne lysroede i kvastformet forgrenede Stande.

S. maximum. "St. Hans-Urt". Staenglerne oprette, kraftige med koedede, ovale, tandede Blade; Blomsterne talrige, groengule, i Halvskaerme.

S. populifolium. Sibirien. Planten noget traeeagtig forneden. Bladene koedede, grovtakkede; Blomsterne hvide.

S. reflexum. Bladene linieformet-sylformede, trinde, koedfulde; Blomsterne gule i Halvskaerm.

S. rupestre. Ligner meget foregaaende og regnes ofte for at vaere en Varietet deraf. Bladene blaagroenne.

S. rhodiola. (*Rhodiola rosea*) findes baade i Alperne, Skandinavien og Groenland. Han- og Hunblomster hver paa sin Plante. Rodhalsen knoldet, vellugtende. Bladene aflangt kileformede. Blomsterne smaa, gullige ofte noget roedlige.

S. Sieboldii. Japan. Bladene 3 og 3 sammen i Krans, blegt blaagroenne, kredsrunde. Blomsterne lyst karminroede. Der findes en brogetbladet Varietet.

S. spathulifolium. Nord Amerika. Bladene noget rosetteagtigt samlede paa Skuddene, omvendt aegformet-spatelformede, noget hvidmelede isaer paa Undersiden. Blomsterne gule.

Sempervivum. Bladene er meget koedede og saftfulde, samlede i taette, ofte meget taette Rosetter. Blomsterne gaerne mangebladede og med talrige Stoevdragere. De fleste Arter udvikler Sideskud, som i Spidsen baerer Rosetter, disse slaar hurtigt Rod og der dannes derved en meget taet Bevoksning. S. kan paa Grund af Bladenes Saftfuldhed taale en toer Vokseplads. Man planter dem derfor navnlig paa solrige Steder, paa Stenknolde, mellem loese Sten, ja ligefrem ogsaa i Hulheder paa poroese Sten som Tufsten og Kalksten.

[Illustration: Fig. 89. *Saxifraga* (Megasea) paa Stenhoejen i Henriksholms Have.]

S. arachnoideum. Rosetterne naesten kugleformede, smaa, meget taetbladede, beklaedte med Haar, som er indfildrede i hverandre som Spindelvaev.

S. Braunii. Rosetterne smaa med taetsiddende, graesgroenne Blade, der er taet kirtelhaarede. Blomsterne gule.

S. glaucum. Ligner _S. tectorum_, men Bladene er noget mere graaligt beduggede og kun svagt roedlige mod Spidsen. Blomsterne blegroede.

S. montanum. Rosetterne ret store, taetbladede, Bladene randhaarede.

S. soboliferum. Rosetterne, navnlig de unge, naesten kuglerunde, udvikles i en saadan Maengde, at der naesten ikke er Plads til dem, og man kan derfor tit traeffe loese Rosetter uden Roedder ovenpaa den oevrige Bevoksning. Bladene matgroenne, udvendig brune.

S. tectorum. "Husloeg"_. Rosetterne store, Bladene matgroenne, i Randen og mod Spidsen roedbrune. Udloeberne ofte ret lange. Blomsterne rosenroede.

S. triste. Rosetterne ret store og ret aabne. Bladene moerkvioletbrune.

Senecio aurantiacus. 20 cm. Juni. Bladene aflange. Kurvene faa i Halvskaerm, baade Randkroner og Skivekroner brandgule. Ynder Kalk.

S. carniolicus. 15 cm. Bladene noget indskaarne eller endog fjerfligede, beklaedte med Silkehaar, derved graalige. Blomsterne gule.

S. incanus. 10 cm. Bladene fjerfligede med indskaarne Flige, graa eller naesten hvide af taet Haarbeklaedning. Blomsterkurve smaa, i Halvskaerm. Planter i stenet-gruset Lyngjord.

Silene acaulis. 5 cm. Danner taette, faste Puder, Bladene lysgroenne, linieformet-sylformede; Blomsterne lysrosenroede, enkeltvis og saa kortstilkede, at de ikke haeves op over Bladene, En praegtig Stenhoejsplante. Den plantes paa solaabne Steder i sten- og grusblandet Mosejord, som man maa passe paa ikke bliver for toer.

S. alpetris. (=Heliosperma)_. 10-15 cm. Staenglerne tynde med lancetformede Blade, aabent forgrenede med hvide eller svagt roedlige Blomster.

S. Elisabethae. 5-15 cm. Er en af de skoenneste Arter i denne Slaegt. Dens Staengler er ranke, baerer nogle faa store, rosenroede Blomster, som foerst viser sig hen paa Sommeren. Vil gaerne have en varm, beskyttet Plads.

S. Quadrifida (Heliosperma). Staar naer ved _S. alpestre_. Bladene er smallere hos denne Art, og Blomsterne noget mindre.

S. rupestris. Blomsterne hvide eller rosenroede, Bladene blaaliggrønne, glatte. Trives let paa ret toerre, solbeskinnede Steder.

S. schafta. Kaukasus. 10-12 cm. Planten udvikler en Maengde taetbladede Skud, der bærer talrige karminrosa Blomster, enkeltvis fra Bladhjoernerne. Sommer. Stiller ikke store Fordringer til Jordbund, trives i Sol og Halvskygge.

Soldanella. "Alpeklokke". Trods Navnet hoerer den ikke til Klokkerne, men til Kodriverfamilien. Bladene er grundstillede, stilkede, nyreformede; Blomsterstaenglerne bærer 1-4 haengende Blomster med lilla eller blaaviolette, frynsede Kroner. I Naturen vokser de hoejt op i Bjaergene og blomstrer, ligesom Sneen smelter bort; ja man kan endog traeffe dem blomstrende i Sneen. Den stoerste og smukkeste er *S. montana*, det er tillige den, der trives bedst i Kultur. Man planter den i stenet-gruset Mosejord med lidt Tilsaetning af Graestoervejord, og anbringer den bedst i Lavninger paa Nordsiden af Stenhoejen. De andre Arter: *alpina*, *minima* og *pusilla* boer vel nok have en staerkere Tilsaetning af fint knuste Sten i Jorden og rigelig Fugtighed om Roden.

Spiraea caespitosa, som har hjemme i Rocky mountains, bliver kun 10-12 cm hoej. Bladene er graagroenne, langstrakt spatelformede. Blomsterne hvidlige. Planten danner smaa, flade Tuer.

Statice tatarica. Bladene i en aaben Rosette, bredt lancetformede, laederagtige. Blomsterne smaa, roede, i en stor forgrenet Stand. Planter bedst i stoerre Klippeblokke i lodrette eller vandrette Revner i fuld Sol.

Stokesia cyanea. Nord Amerika. Kurvene store af en smuk, lys lillablaa Farve. Boer have en varm Plads. Endogsaa i engelske Haveboeger naevnes den som en Koldhusplante, som kan plantes ud om Sommeren; den har dog i Aaringer holdt sig paa Friland i Botanisk Have i Koebenhavn uden at lide om Vinteren.

Sweertia perennis. Bladene aflange, glatte, Blomsterne ejendommeligt farvede--naermest blegt blaekblaa--i en forgrenet Stand. Muldet fugtig Jord i Grotter eller Kloefter.

[Illustration: Fig. 90. *Saxifraga muscoides* var. *atropurpurea*.]

Teucrium montanum. Grenene nedliggende med linie-lancetformede Blade, hvidfildede paa Undersiden; Blomsterne bleggule. Ynder Kalk og en solrig Vokseplads.

T. pyrenaicum. Planten haaret, Grenene nedliggende, svagt traegtige ved Basis, rodslaaende, Bladene runde, takkede. Blomsterne gullige i halvkugleformede Stande. Sommer. Toer, solrig Vokseplads.

Thalictrum alpinum. 5-15 cm. Bladene, som mest er grundstillede, er dobbelt fannede, blanke; Blomsterdaekket kun lille, det mest fremtraedende ved Blomsterne er Stoevdragerne. Fugtig, gruset Lyngjord.

T. Tuberosum. 20 cm. Bladene mat blaagroenne, dobbelt fannede. Blomsterne med gulhvidt Baeger, haevede hoejt op over Bladene.

Thymus chamaedrys. Skuddene nedliggende, Planten derved taepedannende; Bladene smaa, ovale; Blomsterne smaa, lyst karminroede i Kranse, der er samlede til et Aks.

T. serpyllum. Ligner meget foregaaende; Bladene er mindre og smallere, de blomstrende Skud kortere. Af denne findes en Form, som hedder *lanuginosus*, den opfoeres ogsaa som en egen Art, eller som en Form af *T. chamaedrys*. Den er taet haaret. Alle tre her naevnte Planter trives paa solrig Vokseplads i let Jord. Der findes ogsaa en hvidblomstret Form.

Tofieldia calyculata. 20 cm. Bladene er svaerdformede, smalle. Blomsterne gule i et endestillet Aks. Juli. Ynder fugtig Mosejord.

T. palustris er lavere af Vaekst og har kortere Aks.

Townsendia Wilcoxiana fra Colorado er en lav lille Kurvblomst med linieformet-spatelformede Blade og forholdsvis store, naesten siddende Kurve. Planter bedst i ganske smalle Revner mellem Sten paa solbeskinnet Plads.

Trillium. En nordamerikansk Slaegt, som systematisk set staar naer ved den her i Landet vildtvoksende *Paris*. Blomsterne er store med to Kredse Blade, 3 i hver Kreds. Planterne trives i lune, muldede Kloefter.

T. erectum. 30 cm. Moerkpurpur. Maj.

T. grandiflorum. 30-40 cm. Blomsterne store, hvide. Maj.

Tropaeolum polyphyllum. Chile. Har lange, nedliggende Grene og haanddelte, koedede Blade med mange Smaablade; Blomsterne gule, enkeltvis fra Bladhjoernerne. Juli. Gaar dybt med sine Roedder, ynder ikke Omplantning og maa helst formeres ved Froeudsaed. Solrig varm Plads.

T. speciosum. Chile. Bladene 6-lappede. Skuddene klatrende. Blomsterne roede. August. Planter i Halvskygge paa lun Plads.

Tunica saxifraga. 20 cm. Udvikler talrige, tynde Skud med smalle, linieformede Blade. Blomstrer rigt og laenge; Blomsterne blegrosa. Varieteten *fl. pl.* med dobbelte Blomster kan kun formeres ved Stiklinger. Planter i lodrette eller vandrette Klipperevner. Er tilboejelig til at fryse bort om Vinteren.

Umbilicus chrysantha. Lille Asien. Naer beslægtet med *_Sempervivum_* og har ligesom denne en Roset af koedede Blade. Rosetterne udvikles i Maengde og er af en frisk lysgroen Farve; Blomsterne lysgule. Anvendelse som *_Sempervivum_*.

Valeriana celtica. Saerlig at omtale paa Grund af den Vellugt, Planten er i Besiddelse af. Den hoerer til de vanskelige at dyrke, af Vigtighed er det at have godt Draen under Planten; Jorden, den plantes i, boer bestaa af Mosejord og skarpt Grus. Planten er kun 5-10 cm. hoej, er ganske glat og har gullige Blomster.

V. montana. 30 cm. Denne trives meget let, plantet i stoerre Spalter mellem Sten. Bladene udelte, Blomsterne blegroede i ret store Halvskaerme.

V. saxatilis. En lav Plante med aflangt spatelformede Grundblade og smalle Staengelblade. Blomsterne hvide. Roedderne dybtgaaende. Anbringes i smalle, dybe Revner i kalkholdig Jord.

V. supina. 5 cm. Taepedannende. Bladene spatelformede, stilkede. Blomsterne blegroede i taette Hoveder. Formeres let ved Deling.

V. tripteris. Ligner meget *_V. montana_*, Staengelbladene er dog her tredelte.

Veronica Allioni. Skuddene lange, nedliggende med bredt elliptiske Blade.

V. aphylla. 5-8 cm. Skuddene meget korte, taet samlede. Bladene ovale, randhaarede. Klaserne korte, bladloese, faablomstrede; Blomsterne violetblaa. Juni.

V. cuneifolia. Lille Asien. Skuddene roedlige, nedliggende, talrige, derved taepedannende. Bladene omvendt aegformede, grovt savtakkeede, ligesom Staenglerne filtet-haarede. Blomsterne blegblaa. Taaler Sol og toer Vokseplads. Formeres let ved Deling.

V. Guthriana. Af hybrid Oprindelse, rimeligvis en Bastard mellem *_V. saxatilis_* og en ny-zelandsk buskagtig *_Veronica_*. Skuddene, som udvikles i Maengde, er oprette, taetbladede, i milde Vintre holder Loevet sig friskt, i straenge Vintre, eller i Foraarets ugunstige Vejr, afsvides det. Blomsterne moerkeblaa i Klase. Formeres saerdeles let ved Deling og trives overalt paa Stenhoejen.

V. prostrata. 20 cm. Blomsterne blaa. Juni.

V. repens. Skuddene nedliggende og halvt oprette, taetsiddende, saa at Planten danner meget taette Taepper. Bladene smaa, ovale, frisk groenne; Blomsterne bleglilla eller naesten hvide i faablomstrede, korte Klaser. Juni. Udmaerket til Beklaedning af smaa Stenknolde.

V. rupestris. Afghanistan. Skuddene svage, nedliggende, derved taepedannende. Bladene lancetformede, noget savtakke. Blomsterne blaa, i lange, rigtblomstrende Klaser. Juni-Juli. En udmaerket Plante til Beklaedning af Skraenter.

[Illustration: Fig. 91. *Saxifraga oppositifolia*.]

V. saturejoides. Balkan. Taepedannende. Bladene smaa, omvendt aegformede. Blomsterne i taette, endestillede Klaser, lillablaa med roede Stoevdragere. Maj.

V. saxatilis. Taepedannende. Planten glat; Bladene ovale. Blomsterne lillablaa i Klaser. Juni-Juli.

De her naevnte *Veronica* trives gennemgaaende saerdeles let og kan formeres ved Deling.

Viola biflora. Bladene nyreformede; Staenglerne oprette, men svage, med faa, rent gule Blomster. Ynder en halvskygget Vokseplads med muldet, halvfugtig Jord.

V. calcarata. Bladene aegformede, de oevre smallere; Blomsterne meget store, violblaa. Trives bedst i noget muldet Jord i Halvskygge.

V. cornuta. Stamformen for den i Haver nu saa udbredte Plante har lysblaa Blomster. Er meget taknemmelig og villig.

V. cucullata. Nord Amerika. Har store, langstilkede Blade og store blaa, langstilkede Blomster.

V. jooi. Karpatherne. En lille, lav Art med nyreformede Blade og smaa, roedlige, staerkt vellugtende Blomster.

V. pedata. Nord Amerika. Er maerkelig ved sine dybt fodelte Blade. Blomstene ret store, blaa. Trives i let, fugtig Jord.

Wulfenia carinthiaca. Bladene aflangt ovale, lysgroenne, takkede i Randen. Blomsterne blaa, i et ensidigt, taet Aks. Planter bedst imellem Sten paa de Volde, som flankerer Kloefterne paa Stenhoejen.

Loegvaekster til Stenhoejsanlaeggene.

I foranstaaende Artsbeskrivelser af Stenhoejsplanterne er Loegvaeksterne ikke medtagne; den Anvendelse, man kan goere af disse Planter, er dog langtfra uden Betydning. Men dels er Antallet af brugelige Arter saa stort, at Beskrivelser af Arterne vilde fylde uforholdsmaessig meget, dels kan man med faa Ord give faelles Regler for Kulturen, saa at Beskrivelser af denne ved hver

Art kun vilde blive Gentagelser.

Loegvaeksterne (og Knoldvaeksterne) er hovedsagentlig Foraars- og Efteraars-Planter med en kort Vaekstperiode, de overjordiske Dele visner bort ret hurtigt. Kun enkelte blomstrer i Hoejsommeren.

Det gaelder derfor om at anbringe dem saaledes, at den Plads, de har prydet med deres Blomster, ikke ligger noegen hen, naar disse og Plantens Loev er visnet bort. De maa altsaa saettes paa Steder, hvor andre Planter, der har en anden Udviklings- og Blomstringstid, allerede er anbragte. Foraarsblomstrende Loegplanter maa saaledes saettes mellem Planter, der har en ret sen Udvikling, udenomkring Planter, som udsender lange nedliggende Skud, der kan komme til at dække den Plads, Loegvaeksterne har indtaget og under flade Krybbuske, der har sent Loevspring, og mellem hvis Grene, de kan skyde frem. Efteraarsblomstrende Loegvaekster maa saettes indlem Planter, der har afsluttet deres Vaekst tidligt paa Eftersommeren, saa at de ved deres Blomster paany kan oplive denne Del af Stenpartiet. De fleste Loegvaekster ynder en varm Vokseplads; flere af de tidligste Arter taaler dog at plantes under Traeer, da den Skygge, disse giver, medens Loegvaeksterne blomstrer, ikke er af nogen Betydning, og disse sidste er bortvisnede til den Tid, Traeerne giver Skygge.

[Illustration: Fig. 92. Saxifraga Rocheliana.]

Her et mindre Udvalg af Loeg- og Knoldvaekster, kun lavere Arter naevnes:

Allium Ostrowskianum. Blomster karmoisinroede.

Bulbocodium vernum. Blomster lilla.

Chionodoxa Luciliae. Blomsterne blaa med hvid Midte. Marts-April. Man har Former med hvide og med rosa Blo.

C. sardensis. Blo. blaa. Marts-April.

Colchicum autumnale. Blo. roedlilla. _fl. albo_ har hvide Blo. _fl. pl_. fyldte Blo.

C. speciosum. Blo. roedlilla, meget stoerre end hos autumnale.

C. variegatum. Blo. roedtaernede.

_"Tidloes"-_Arterne blomstrer alle om Efteraaret. Loevet fremkommer det foelgende Foraar.

Crocus aureus. Den alm. gule Krokus. Marts-April.

C. Imperati. Foraar. Spaed; Blo. hvide, udvendig med moerke Tegninger.

C. speciosus. Efteraar. Blo. blaalilla.

C. susianus. Foraar. Spaed. Blo, gule, udvendig med moerke Tegninger.

C. vernus. Den alm. Foraarskrokus. Blo. hvide, blaaviolette o. s. v.

C. zonatus. Efteraar. Blo. lyslilla. Den og *speciosus* egner sig til Plantning mellem Bregner, til hvis brune, visne Loev de staar udmaerket.

Eranthis. Se foran i Artsbeskrivelserne.

Erythronium, "Hundetand". Af Arter kan naevnes:

E. americanum. Blo. gule.

E. dens canis. Blo. rosa eller hvidlige, enkeltvis.

E. grandiflorum. Blo gule eller cremefarvede, ofte flere sammen.

Galanthus, "Vintergaek".

G. cilicicus. Sent Efteraar.

G. Elwesii. Vinter og tidligste Foraar.

G. Imperati. Marts.

G. latifolius. Tidligste Foraar.

G. nivalis. Tidligste Foraar, heraf flere Varieteter bl. a. fl. pl. med fyldte Blo. og efteraarsblomstrende Former.

G. Olgae. Sent Efteraar-Vinter.

G. plicatus. April.

Alle Arterne har hvide Blomster med groenne Tegninger paa de indre Blomsterdaeksblade.

Fritillaria camschatcensis. Blo. sortviolette. Tidlig Sommer.

F. latifolia. April-Maj.

F. meleagris. "Vibeag". Blo. taernede. *fl. albo* har hvide Blomster. April-Maj.

F. verticillata. Blo. hvidlige, udvendig groenne. Maj.

Gagea, "Guldstjaerne". Arterne har gule, regelmaessigt 6-delte Blomster. April.

G. lutea.

G. minima.

G. stenopetala.

Hyacinthus amethystinus Blo. blegblaa. Maj.

Iris Se Artsbeskrivelserne.

[Illustration: Fig. 93. Sempervivum.]

Leucojum autumnale Blo. hvide med rosa Skaer. Efteraar.

L. vernum, "Dorothealilie" Blo. hvide med gulgroenne Pletter.
Marts. Planter bedst i Maengde mellem Smaabuske ved Foden af
Stenhoejen.

Muscari botryoides, "Druehyacinth" Blo. lysblaa. April.
Varieteten _fl. albo_ har hvide Blo.

M. comosum Blo. spredte, de nedre groenlige, de oevre violette;
golde Blomster i Spidsen af Klasen. Maj.

M. comosum v. plumosum Blomsterne er omdannede til golde Blo.
Klasen staerkt forgrenet med violette Forgreninger. Senere end
Hovedarten.

Muscari moschatum Blo. groenliggule med violet, vellugtende.
Maj.

M. racemosum Blo. moerkeblaa.

Narcissus bulbocodium Blo. gule, tragtformede. April-Maj.

N. minor Blo. gule. Kan betragtes som en Dvaergform af
"Paaskelilie" Trives godt i fugtige Lavninger.

N. triandrus Blo. hvide, noget haengende. April.

Ornithogalum umbellatum, "Fuglemaelk" Blo. indvendig snehvide,
udvendig groenne. Planter kun hvor den kan faa Lov at brede sig.

Scilla festalis (= _S. nonscripta_) Blaa, haengende Blomster.
Planter kun i den nedre Del af Stenhoejen mellem store Bregner
o.l. Steder (i "Skovbund").

S. sibirica Blo. rent blaa, noget haengende. April. Heraf en
hvidblomstret Var.

Triteleia uniflora Blo. regelmaessigt 6-delte, indvendig naesten
hvide, udvendig lilla. Maj.

Tulipa biflora. Blo. groenlighvide, flere paa Staengelen.

T. Greigii. Blo. cinnoberroede. Bladene brunplettede.

T. Kaufmanniana. Blo. floedegule, udvendig roedlige. Den tidligste af alle Frilandstulipaner.

T. Kolpakowskiana. Blo. fra gule til hoejroede, ofte med en moerk Plet ved Grunden.

Smaabuske til Stenhoejen.

Foruden de i den foranstaaende Planteliste omtalte svagt forveddede Planter, som *Dryas* og *Salix*, kan en Del Smaabuske, Krybbuske og Dvaerbuske finde Anvendelse i Stenhoejsanlaeggene. I det foregaaende er sagt, at Skygge over hele Anlaegget eller Dele deraf, som den gives af store Traeer, er uheldig og boer undgaas; men da nogle Planter, som i deres Hjemstavn vokser i Klippekløfter paa Steder, hvor Solens Straaler ikke naar dem, er oemtaalelige overfor direkte Sollys, maa man give dem en Vokseplads, hvor dette er mindsket i hoej Grad. At anbringe nogle enkelte Buske ovenfor Grotterne er derfor en hensigtsmaessig Foranstaltning; man maa dog undgaa at plante Buske med overhaengende Grene; slanke soejleformede *juniperus* eller andre Naaetraeer af lignende Form svarer bedst til Hensigten. Men der findes ogsaa en ikke ringe Maengde Prydbuske af sluttet Vaekst, hvilke med god Ret kan anbringes paa Stenhoejen og da navnlig paa stoerre Anlaeg. Bedst planter man disse Smaabuske paa Steder, hvor man finder, at Konstruktionen af Stenhoejen er faldet mindre heldig ud, idet Buskenes fyldigere Former kan bidrage til at skjule noget af det mindre vellykkede i Opstillingen. Nogle Buske fordrer dog saerlige Jordbundsforhold eller passer bedst paa anden Vokseplads (for Eks. paa Lyngpartierne).

Andromeda polifolia, "Rosmarinlyng". Bladene smalle, blanke, moerkegroenne, paa Undersiden hvidlige. Blomsterne blegroede. Lyngpartierne i disses fugtigste Del.

Arctostaphylos nevadensis og *A. uva ursi*, "Melbaerri", den sidste vildtvoksende her i Landet, har nedliggende Grene med stedsegroenne Blade. Lyngpartierne.

Azalea amoena. Stedsegroen med karminroede Blomster i April-Maj. Lyngpartierne.

Ogsaa de loevfaeldende Arter *A. mollis* og *pontica* med deres talrige Former kan paa store Stenhoeje plantes mellem stedsegroenne Planter.

Betula nana, "Dvaergbirk". Lav og stærkt grenet med næsten kredsrunde Blade. Bedst paa Nordsiden af Anlægget og i Stensaetningerne langs Kloefterne.

Calluna vulgaris, "Hedelyng". Saavel selve Arten som de talrige Varieteter boer have en Plads paa Stenhoejen, paa Lyngpartiet. Varieteterne kan nu taelles i Snesevis. Man har dobbelt-blomstrede, hvidblomstrede og moerkviolette Former, endvidere Varieteter med meget kompakt Vaekst eller med gulligt eller naesten gyldent Loevvaerk.

Cotoneaster horizontalis. Grenene taet vifteformet forgrenede med smaa, moerkegroenne Blade. Om Efteraaret taet besat med koralroede Frugter. Planten holder sig meget lav, men breder sig staerkt ud til Siderne. Ynder Sol.

C. pyrenaica. Grenene taet nedliggende til Underlaget og foelgende dette, voksende op over Sten eller andre Hindringer, de maatte traeffe under Vaeksten. Bladene ovale. Blomsterne hvidlig-rosa.

Cytisus purpureus. Blomsterne smudsigt karminroede. Meget blomsterrig.

[Illustration: Fig. 94. Veronica prostrata.]

Daboecia polifolia. Loevet er moerkegroent, glinsende paa Overfladen, blegt paa Underfladen. Blomsterne violetroede eller hvide. Lyngpartierne.

Daphne. Planterne af denne Slaegt har staerkt vellugtende Blomster.

D. alpina. Blomsterne hvide. Lyngpartierne.

D. Blagayana. Skuddene ganske vege, nedliggende. Blomsterne gullighvide, ret store. Planter i ikke for toer Mosejord.

D. cneorum. Svag af Vaekst med nedliggende Grene. Blomsterne roede. Planter paa Klippeblokke i grusblandet Mosejord.

D. laureola. Stedsegroen. Blanke, glatte Blade; groenlige Blomster. Lyngpartierne.

D. mezereum, "Pebertrae". Blomstrer tidligt om Foraaret inden Loevspring. Blomsterne blegroede. Lyngpartierne.

Enantospartion radiatum. I Slaegt med Guldregn. Blomsterne gule. Danner meget brede Buske; Grenene groenne.

Erica, "Lyng". Bladene er hos alle Arter smalt linieformede eller naaleformede.

E. carnea, "Foraarslyng"_. Lav af Vækst; danner efterhaanden meget brede, lave Buske. Allerede tidligt paa Efteraaret er de gulliggroenne Blomsterknopper ansatte, de overvintrer og farves henad Foraaret roedlige for hen i April at udfolde sig. Blomsterne er roedliglilla eller hvide: _fl. albo_.

*E. cinerea*_. Blomsterne purpurroede. Juli-August.

*E. stricta*_. Har opret Vækst, vokser ret hurtigt og grener sig staerkt. Blomsterne roede om Eftersommeren, holder sig laenge.

E. tetralix, "Klokkelyng"_. Bladene haarede, Blomsterne blegt rosenroede.

*E. vagans*_. Har bred og fyldig Vækst. Blomstrer om Eftersommeren. Blomsterne af forskellige roede Nuancer.

*Erica*_ Arterne plantes paa Lyngpartierne. *E. tetralix*_ paa de fugtigere Dele.

*Gaultheria procumbens*_. Bladene smaa, blanke. Baerrene koralroede.

*G. shallon*_. Bladene stoerre end hos foregaaende, matte. Baerrene blaasorte.

*Genista anglica*_. Grenene nedliggende, tornede. Blomsterne gule.

*G. pilosa*_. Grenene nedliggende eller halvt oprette. Bladene noget silkehaarede. Blomsterne gule. Begge Arter plantes paa Lyngpartierne, den sidstnaevnte paa toerrere og mere sandet Jord end den foerste.

*Hedera helix*_. Forskellige Former af "*Vedbend*"_ kan plantes paa Stenhøj. Her skal blot naevnes den ejendommelige Form:

*conglomerata*_, der vanskeligt trives paa flad Jord og maa have Stene eller Traeroedder at laegge sig op over for ret at praesentere sig.

Hypericum calycinum, *H. patulum*_ og Bastarden mellem disse: *H. Moserianum*_ med Varieteten *tricolor*_, der har brogede Blade, samt *H. lysimachioides*_, har alle smukke, store, gule Blomster, den foerstnaevnte er stedsegroen.

*Juniperus communis*_. Varieteten *suecica*_ har soejleformet Vækst.

*J. nana*_ meget lav Vækst, medens *J. prostrata*_, der opfattes som en Varietet af *J. sabina*_ har Grenene strakte taet hen ad Underlaget.

*Kalmia angustifolia*_ og *K. glauca*_. To smaa taetgrenede Buske med smalle Blade og karmoisinroede eller lilla Blomster. Lyngpartierne.

*Ononis aragonensis*_ af lav Vækst har gule, *O. fruticosa*_ og

rotundifolia karminrosa Blomster.

Pernettya mucronata. Bladene er smalt aegformede, tilspidsede, stedsegroenne; Blomsterne hvide eller blegroede; Frugterne roede. Lyngpartierne.

Philadelphus microphyllus bliver kun nogle faa Decimeter hoej, den er af kompakt Vaekst med smaa Blade og hvide, vellugtende Blomster.

Phillyrea Vilmoriana. Lav Busk med stedsegroenne, laederagtige Blade. Planter mellem Rhododendron o.l.

Pieris floribunda og *_P. japonica_*. Taetgrenede, stedsegroenne Buske med hvide Blomster. Planter mellem Rhododendron.

Rhododendron, "Alperose". Foruden de store Arter, der nu finder en saa udstrakt Anvendelse i Busketter, findes der en Del Arter, som fordrer en bedre Vokseplads, og som derfor passende kan anbringes paa Stenhoeje, dog vel egentlig kun paa stoerre Anlaeg.

R. campanulatum. Bladene tykke, laederagtige; Blomsterne lilla.

R. ferrugineum. Bladene smaa, rustbrune paa Undersiden. Blomsterne karmoisinroede. Denne og foelgende vokser i Europas Alper.

R. hirsutum. Ligner foregaaende, men Bladene er groenne paa begge Flader, haarede. Ynder Kalk.

R. camtschaticum. Loevfaeldende. Blomsterne karminrosa.

R. praecox. Er en Bastard mellem *_R. dahuricum_* og *_ciliatum_*, opstaaet i England. Blomstrer i Slutningen af Marts med rosenroede, vellugtende Blomster.

Salix retusa. Planten staerkt forgrenet, breder sig vidt ud; Grenene foelgende Underlaget, vokser fladt henad Jorden og op over Stene, som ligger paa Plantens Vej i dens Vaekst fremad; den egner sig derved udmaerket til Beklaedning af stoerre Flader. Loevet glinsende, lysgroent.

[Illustration: Fig. 95. *Colchicum* og *Blechnum* i Dr. Boergesens Have i Hellebaek. Se Loegvaekster og Bregner til Stenhoej.]

Skimmia japonica. Bladene lysgroenne, laederagtige. Blomsterne hvide, Hanblomster og Hunblomster hver paa sin Plante. Baerrene hoejroede. Lun Plads.

Veronica pinguifolia. Ny Zeland. En lav, lille, buskagtig Art med bredt ovale, graagroenne Blade og blege, naesten hvide Blomster i kort Klase. Er haardfoer, men boer dog have en lun Plads og Daekning om Vinteren.

Bregner til Stenhoejsanlaeg.

Bregner egner sig i saerlig Grad til Plantning paa Stenhoeje. De smaa Arter plantes bedst i Revnerne mellem Stenene i Grottevaeggene, de store egner sig til Masseplantning i store Grotter og Kloefter samt til Skovbundsplantninger i de Busketter, som maatte stoede op til Stenhoejen. Her et mindre Udvalg:

Adiantum pedatum fra Nord Amerika med sorte Bladstilke og findelt Loev skal have Skygge og muldet, fugtig Jord.

Asplenium adiantum nigrum. I Grottevaegge i Halvskygge.

A. ruta muraria. I smalle Klipperevner eller i Mure. Sol.

A. septentrionale. Loevet er spaltet i lange, smalle Afsnit.

A. trichomanes. Bladstilke sorte, Bladafsnittene rundagtige.

A. viride. Ligner foregaaende, men har groenne Bladstilke. De tre sidstnaevnte behandles som *_A. adiantum nigrum_*.

Athyrium filix foemina, af hvilken der findes Snesevis af Varieteter og Former, passer bedst til Skovbundsplantninger og til Grotter.

Blechnum, "Kambregne", har enkelt fjersnitdelte Blade.

B. penna-marina. Loevet temmelig kort. Planten breder sig og danner sammenhaengende Taepper. Plantes i Halvskygge.

B. spicant. Vildtvoksende her i Landet. Bladene lange, de frugtbare laengere end de golde og mere oprette. Plantes i Skygge eller Halvskygge imellem Sten i muldet Jord helst taet ved rindende Vand.

Botrychium lunaria, "Maanerude". Plantes i sandet Lyngjord paa Lyngpartierne.

Ceterach officinarum har enkelt fjersnitdelt Loev med taet rustfarvet Skaelklaedning paa Bladenes Underside. Plantes mellem Sten i Sol.

Cryptogramme crispa. Loevet frisk lysgroent, meget fintdelt. Plantes imellem loese Sten, hvor der er rigelig Fugtighed til Stede.

Cystopteris fragilis. Danmark. Med findelt Loev. Plantes i Grottevaegge.

Dryopteris filix mas. Anvendes som *Anthr. filix foemina*.

Ogsaa af denne Art eksisterer en Maengde Varieteter.

Dryopteris Linnaeana (= *Polypodium dryopteris*). Bladene triangulaere i Omkreds, fintdelte, lysgroenne. Halvskygge. (Se om andre *Dryopteris* i Vandplanteafdelingen).

Ophioglossum vulgatum, "Slangetunge". Bladet udelt, tungeformet med et smalt, opret Frugtblad. Planter i sandblandet Lyngjord. Fugtig Plads.

Osmunda cinnamomea og *O. Claytoniana*, begge fra Nord-Amerika er meget smukke Bregner, beslaegtede med den danske "Kongebregne". (Se Vandplanteafdelingen). Planter i store Kloefter og Grotter.

Polypodium vulgare, "Engelsoed". Vor almindeligste Stengaerde-Bregne. Planter i Grottevaegge. Af denne findes flere Varieteter bl.a. *cambricum* med staerkt delte Blade.

Polystichum aculeatum. Har smukt fintdelt Loev. Heraf findes en Maengde fortrinlige Varieteter. Planter mellem Stenene paa de Volde, der flankerer Kloefterne paa Stenhoejen.

P. lonchitis. Planter paa Afsatser paa lodrette Grottevaegge med rigelig Plads til Roedderne og megen Muld for disse at brede sig i.

Scolopendrium officinarum, "Hjortetunge". Har udelte, tungeformede, friskgroenne Blade. Heraf mange Varieteter med krusede og hanekamformede Blade. Anvendes som de to foranfoerte Arter.

Struthiopteris germanica, "Strudsvinge". Har de oprette Blade regelmaessigt ordnede, saa at de tilsammen danner en stor Tragt; Planter kaldes derfor ogsaa "Kurbregne". Skygge og halvfugtig Vokseplads med muldet Jord.

Woodsia alpina og *ilvensis* har fintdelt Loev. Det er temmelig smaa Bregner. Planter i Revner mellem Sten paa Nordsiden af Stenhoejen eller i Grottevaegge.

LITTERATUR OM STENHOEJE.

For dem, som maatte oenske at saette sig grundigere ind i Dyrkningen af Stenhoejsplanter, anbefales foelgende Skrifter paa fremmede Sprog:

Reginald Farrer: My rockgarden.

Reginald A. Malby: The story of my rockgarden.

W. Robinson: Alpine flowers for gardens.

Max Kolb: Die europaeschen und ueberseeischen Alpenpflanzen.

Erich Wocke: Die Alpenpflanzen in der Gartenkultur der Tieflaender.

F. Correvon: Les plantes des montagnes et des rochers.

Disse Vaerker er til Dels benyttede ved Udarbejdelsen af naervaerende Bog.

Vandplanter behandles bl.a. i nedennaevnte Boeger:

W. Tricker: The Water Garden.

Gertrude Jekyll: Wall and Water Gardens.

W. Moenkemeyer: Die Sumpf- und Wasserpflanzen.

End of the Project Gutenberg EBook of Vand- og stenhoejsplanter en vejledning for havevenner, by G.N. Brandt (red.)

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK VAND- OG STENHOEJSPLANTER ***

This file should be named 8vast11.txt or 8vast11.zip

Corrected EDITIONS of our eBooks get a new NUMBER, 8vast12.txt
VERSIONS based on separate sources get new LETTER, 8vast11a.txt

Produced by Miranda, Steen Christensen Janet Kino and the PG Online Distributed Proofreaders.

Project Gutenberg eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the US unless a copyright notice is included. Thus, we usually do not keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

We are now trying to release all our eBooks one year in advance of the official release dates, leaving time for better editing. Please be encouraged to tell us about any error or corrections, even years after the official publication date.

Please note neither this listing nor its contents are final til midnight of the last day of the month of any such announcement. The official release date of all Project Gutenberg eBooks is at

Midnight, Central Time, of the last day of the stated month. A preliminary version may often be posted for suggestion, comment and editing by those who wish to do so.

Most people start at our Web sites at:

<http://gutenberg.net> or

<http://promo.net/pg>

These Web sites include award-winning information about Project Gutenberg, including how to donate, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter (free!).

Those of you who want to download any eBook before announcement can get to them as follows, and just download by date. This is also a good way to get them instantly upon announcement, as the indexes our cataloguers produce obviously take a while after an announcement goes out in the Project Gutenberg Newsletter.

<http://www.ibiblio.org/gutenberg/etext03> or

<ftp://ftp.ibiblio.org/pub/docs/books/gutenberg/etext03>

Or /etext02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 91 or 90

Just search by the first five letters of the filename you want, as it appears in our Newsletters.

Information about Project Gutenberg (one page)

We produce about two million dollars for each hour we work. The time it takes us, a rather conservative estimate, is fifty hours to get any eBook selected, entered, proofread, edited, copyright searched and analyzed, the copyright letters written, etc. Our projected audience is one hundred million readers. If the value per text is nominally estimated at one dollar then we produce \$2 million dollars per hour in 2002 as we release over 100 new text files per month: 1240 more eBooks in 2001 for a total of 4000+ We are already on our way to trying for 2000 more eBooks in 2002 If they reach just 1-2% of the world's population then the total will reach over half a trillion eBooks given away by year's end.

The Goal of Project Gutenberg is to Give Away 1 Trillion eBooks! This is ten thousand titles each to one hundred million readers, which is only about 4% of the present number of computer users.

Here is the briefest record of our progress (* means estimated):

eBooks Year Month

1 1971 July

10 1991 January

100 1994 January

1000 1997 August
1500 1998 October
2000 1999 December
2500 2000 December
3000 2001 November
4000 2001 October/November
6000 2002 December*
9000 2003 November*
10000 2004 January*

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been created to secure a future for Project Gutenberg into the next millennium.

We need your donations more than ever!

As of February, 2002, contributions are being solicited from people and organizations in: Alabama, Alaska, Arkansas, Connecticut, Delaware, District of Columbia, Florida, Georgia, Hawaii, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, and Wyoming.

We have filed in all 50 states now, but these are the only ones that have responded.

As the requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund raising will begin in the additional states. Please feel free to ask to check the status of your state.

In answer to various questions we have received on this:

We are constantly working on finishing the paperwork to legally request donations in all 50 states. If your state is not listed and you would like to know if we have added it since the list you have, just ask.

While we cannot solicit donations from people in states where we are not yet registered, we know of no prohibition against accepting donations from donors in these states who approach us with an offer to donate.

International donations are accepted, but we don't know ANYTHING about how to make them tax-deductible, or even if they CAN be made deductible, and don't have the staff to handle it even if there are ways.

Donations by check or money order may be sent to:

Project Gutenberg Literary Archive Foundation

PMB 113
1739 University Ave.
Oxford, MS 38655-4109

Contact us if you want to arrange for a wire transfer or payment method other than by check or money order.

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been approved by the US Internal Revenue Service as a 501(c)(3) organization with EIN [Employee Identification Number] 64-622154. Donations are tax-deductible to the maximum extent permitted by law. As fund-raising requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund-raising will begin in the additional states.

We need your donations more than ever!

You can get up to date donation information online at:

<http://www.gutenberg.net/donation.html>

If you can't reach Project Gutenberg,
you can always email directly to:

Michael S. Hart <hart@pobox.com>

Prof. Hart will answer or forward your message.

We would prefer to send you information by email.

****The Legal Small Print****

(Three Pages)

*****START**THE SMALL PRINT!**FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS**START*****

Why is this "Small Print!" statement here? You know: lawyers. They tell us you might sue us if there is something wrong with your copy of this eBook, even if you got it for free from someone other than us, and even if what's wrong is not our fault. So, among other things, this "Small Print!" statement disclaims most of our liability to you. It also tells you how you may distribute copies of this eBook if you want to.

***BEFORE!* YOU USE OR READ THIS EBOOK**

By using or reading any part of this PROJECT GUTENBERG-tm eBook, you indicate that you understand, agree to and accept this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive a refund of the money (if any) you paid for this eBook by sending a request within 30 days of receiving it to the person

you got it from. If you received this eBook on a physical medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project"). Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below, [1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as *EITHER*:

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does *not* contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline (_) characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors); OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this "Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU *WANT* TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?

Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses.

Money should be paid to the:

"Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:
hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be they hardware or software or any other related product without express permission.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

rt of this PROJECT GUTENBERG-tm

eBook, you indicate that you understand, agree to and accept

this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive

a refund of the money (if any) you paid for this eBook by

sending a request within 30 days of receiving it to the person

you got it from. If you received this eBook on a physical

medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project").

Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below,

[1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may

receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims

all liability to you for damages, costs and expenses, including

legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR

UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT,

INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE

OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE

POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of

receiving it, you can receive a refund of the money (if any)

you paid for it by sending an explanatory note within that

time to the person you received it from. If you received it

on a physical medium, you must return it with your note, and

such person may choose to alternatively give you a replacement

copy. If you received it electronically, such person may

choose to alternatively give you a second opportunity to

receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER

WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS

TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT

LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A

PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form,

including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as

***EITHER*:**

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does ***not*** contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline () characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors); OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this "Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the

gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU *WANT* TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?

Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses.

Money should be paid to the:

"Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:

hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be

used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be

they hardware or software